

ha-kol

הקול

br. 130
svibanj/lipanj 2013.
ijar/sivan/tamuz 5773.

TJEDAN IZRAELSKJE KULTURE U ZAGREBU

TJEDAN IZRAELSKE KULTURE U ZAGREBU

I 25.- 30. SVIBNJA 2013.

Veleposlanik Yosef Amrani i gradonačelnik Milan Bandić otvaraju Tjedan izraelske kulture u Zagrebu

Predsjednik Ivo Josipović u razgovoru s poznatim izraelskim koreografom Yoramom Karmijem

Prizor iz predstave „Kerber“ plesne skupine „Fresco“

Posjetioci izložbe u Esplanadi i autorica Melita Kraus

S nastupa izraelske plesne skupine „Mehola“ na Trgu bana Jelačića

Izraelski plesači okupili su brojnu publiku

04	Službeni rezultati izbora za tijela upravljanja ŽOZ
05	Ritam, zvuci i boje Izraela
07	Briljantni nastup skupine „Fresco“
08	Mirko Ilić o simbolima mržnje
10	Dina Merhav u Đakovu i Zagrebu
12	Dani otvorenih vrata
13	Sjećanje na žrtve – čin pravедnosti
15	Trodnevni seminar za učitelje i nastavnike
16	Hrvatska suradnja s Jad Vašemom
17	Daj mi ruku za sljedeći korak
18	Razgranata međunarodna aktivnost
19	Bogat i zanimljiv program
20	Riješeno manje od trećine zahtjeva
21	Kako (na)učiti hebrejski
22	Donacija Natalije Matovinović rođ. Gottlieb
23	Tko su haređi Židovi?
25	Izložba slika Noe Geras
26	Obiteljski seminar – što je to?
27	Uspješno gostovanje osječke plesne skupine
28	Knjiga puta Benjamina iz Tudele
30	Žuži Jelinek: Živjeli muškarci
31	Osječki Židovi i suživot s kršćanima
32	Sjećanje na stradale sugrađane
36	U Auschwitzu – 68 godina poslije
37	Novi Pravednici među narodima iz Hrvatske
38	Židovi na Jelačićevu trgu
44	Angelica Rozeanu – kraljica stolnog tenisa
46	Izrael nikada neće dozvoliti novi Holokaust
47	Jasna i snažna poruka antisemitima
48	Netanyahu u nekadašnjem šangajskom getu
49	Facebook na dnevnom redu Knesseta?
50	Ortodoksnı rabin otvoreno o svojoj homoseksualnosti
51	Tužna sudbina drvenih sinagoga
52	Pronađen najstariji svitak Tore Hasidsko vjenčanje desetljeća
53	Nudimo vam program za odgoj lidera
56	Što je to židovska majka
57	Otvoreno govoreći: brak u grijehu
59	Borba protiv antisemitizma u Europi
60	In memoriam
63	Dobrovoljni prilozı

Ha-Kol 130
svibanj/lipanj 2013.

ıjar/sivan/tamuz 5773.

Glavni i odgovorni urednik

Živko Gruden

Uredništvo

Nataša Barac, Nives Beissmann, Vera Dajht-Kralj,
Tamara Indik-Mali

Oblikovanje i priprema za tisak

Studio Hendrih

Ha-Kol

glasilo židovske zajednice u Hrvatskoj

Izdavač

Židovska općina Zagreb
Palmotićeva 16, 10000 Zagreb p.p. 986
tel: 385 1 49 22 692
fax: 385 1 49 22 694
e-mail: jcz@zg.t-com.hr
uredništvo: hakol@net.hr

Za izdavača

dr. Ognjen Kraus

ISSN 1332-5892

Izlaženje Ha-Kola finansijski potpomaže
Savjet za nacionalne manjine Republike Hrvatske

Pretplata

100 kuna godišnje, za inozemstvo 200 kuna
Žiro račun kod Zagrebačke banke broj:
2360000-1101504155
Židovska općina Zagreb

Devizni račun:

Account owner: Židovska općina Zagreb
Bank: Zagrebačka banka d.d.
Account number: 1500260173
IBAN: HR4923600001500260173
Swift: ZABHR2X

Tisak

Offset tisak NP GTO d.o.o.

Stranica 1.: Tjedan izraelske kulture u Zagrebu

Stranica 2.: Tjedan izraelske kulture u Zagrebu,
25. do 30. svibnja 2013.

Stranica 63.: Noa Geras: Guslač na krovu

U realizaciji ovog broja svojim su prilozima sudjelovali:

Nataša Barac, Nives Beissmann, Zoran Bošnjak, Milivoj
Dretar, Darko Fischer, Snješka Knežević, Siniša Jurica,
Fredı Kramer, Narcisa Potežica, Veronika Rešković,
Sanja Simper, Melita Švob, Neda Wiesler

Toda raba!

SLUŽBENI REZULTATI IZBORA ZA TIJELA UPRAVLJANJA ŽOZ

PREDSJEDNIK ŽOZ

OGNJEN KRAUS

NADZORNI ODBOR ŽOZ

ZORAN FERBER

MIHAEL KAISER

IVA ERDEC RADOŠEVIĆ

VIJEĆE ŽOZ

OGNJEN KRAUS

SAŠA CVETKOVIĆ

MELITA ŠVOB

MIRA WOLF

ALEKSANDAR TOLNAUER

NIKOLA FRANCETIĆ

MARINA ŠPRAJC PETREKOVIĆ

MIHAEL AKERMAN

SANJA ZORIČIĆ TABAKOVIĆ

NEDA WIESLER

ZORAN BABIĆ

OZREN TABAKOVIĆ

MIRA KERN CUCULIĆ

JAŠA KRAUS

JUDITA GRÜNER

Na popisu birača na dan objave nalazilo se 1044 članova (članica) ŽOZ. Pravo glasa (u smislu čl. 2 Pravilnika o izborima za organe upravljanja ŽOZ) na dan izbora ostvarilo je 267 članova (članica) ŽOZ. Izborima je pristupilo 147 glasača, od toga 12 na biračkom mjestu Doma zaklade Lavoslava Schwarzta te 145 na biračkom mjestu Palmotićeva 16. Ukupno je za predsjedničkog kandidata ŽOZ glasalo 147 birača, od toga 124 birača za, 19 protiv, uz 4 nevažeća listića. Ukupno je za Nadzorni odbor glasalo 147 birača, uz 146 važećih i jedan nevažeći listić, pri čemu su kandidati ostvarili sljedeće rezultate: Ferber (101), Kaiser (76), Erdec Radošević (61), Sadeh (54). Tri kandidata s najvećim brojem glasova izabrana su u Nadzorni odbor. Ukupno je za Vijeće glasalo 147 birača, uz 146 važećih i 1 nevažeći listić pri čemu su kandidati ostvarili sljedeće rezultate: SAŠA CVETKOVIĆ (108), MELITA ŠVOB (93), MIRA WOLF (80), ALEKSANDAR TOLNAUER (78), NIKOLA FRANCETIĆ (75), MARINA ŠPRAJC PETREKOVIĆ (72), MIHAEL AKERMAN (70), SANJA ZORIČIĆ TABAKOVIĆ (67), NEDA WIESLER (65), ZORAN BABIĆ (62), OZREN TABAKOVIĆ (60), MIRA KERN CUCULIĆ (58), JAŠA KRAUS (58), JUDITA GRÜNER (57), SIDA OZMO STEINER (53) ZLATA SUČIĆ (53), ŽAK ATTIAS (46), JAKOV BERGER (46), DRAGAN EKŠTAJN (45), EMIL STERN (43), BOJANA HODALIĆ (38). 14 KANDIDATA S NAJVEĆIM BROJEM GLASOVA I NOVOIZABRANI PREDSJEDNIK ŽOZ ČINE VIJEĆE ŽOZ.

U ZAGREBU, 21. SVIBNJA 2013.

IZBORNA KOMISIJA ŽOZ

*

*

*

Na prvoj sjednici novoizabranog Vijeća, održanoj 5. lipnja, za potpredsjednike ŽOZ-a izabrani su Saša Cvetković i Nikola Francetić, a za članove Izvršnog odbora ŽOZ-a Sanja Zoričić-Tabaković i Mihael Akerman. Izvršni odbor ŽOZ-a čine predsjednik ŽOZ-a, potpredsjednici ŽOZ-a i dva izabrana člana Izvršnog odbora ŽOZ-a.

Na istoj je sjednici za glavnog urednika Ha-Kola izabran Živko Gruden, a u uredništvo lista imenovane su Nataša Barac, Nives Beissmann, Vera Dajht-Kralj i Tamara Indik-Mali. ☆

TJEDAN IZRAELSKE KULTURE U ZAGREBU

RITAM, ZVUCI I BOJE IZRAELA

VEĆ TRADICIONALNA MANIFESTACIJA OVE JE GODINE ODRŽANA U POSEBNOM OZRAČJU: NEPOSREDNO UOČI ULASKA HRVATSKE U EUROPSKU UNIJU I 65. OBLJETNICE PROGLAŠENJA DRŽAVE IZRAEL

Trg bana Jelačića, ukrašen izraelskim zastavama, bio je u Tjednu izraelske kulture poprište niza privlačnih priredbi

Film i glazba, ples i tradicionalna kuhinja, obilježili su posljednje dane svibnja tijekom manifestacije Tjedan izraelske kulture u Zagrebu. Od 25. do 30. svibnja izraelski umjetnici i kulinarski majstori zagrebačkoj su publici približili kulturu i tradiciju suvremenog Izraela. Organizator je bilo Veleposlanstvo Izraela u Hrvatskoj, a glavni partner u ime domaćina – Grad Zagreb. Ovo-godišnja događanja treća su po redu. Započelo je prije dvije godine u Novalji na Pagu, a nastavilo se lani u Zadru.

Izraelski veleposlanik Yosef Amrani tu već tradicionalnu manifestaciju nazvao je „festivalom kulture, u čast prijateljstva i suradnje“; ona se ove godine održala u

posebnom ozračju – uoči ulaska Hrvatske u Europsku Uniju te 65. godišnjice nezavisnosti države Izrael.

Prvi je dan bio posvećen izraelskom filmu. Otvaranje u kinu Europa poklopilo se sa završnim danom Sedmog festivala tolerancije – tjednom židovskog filma. Zagrebačka publika imala je priliku pogledati film „Svijet je zabavan“, jedan od prošlogodišnjih izraelskih kino-hitova, režisera i scenarista Šemija Zarhina. Osobito je dojmljiv bio drugi film „Vani u mraku“. Ta izraelsko-američka koprodukcija režisera debitanta Michaela Mayera potresna je drama o ljubavi dvojice mladića – palestinskog studenta i izraelskog odvjetnika. Bez uljepšavanja, sirovo ali i nježno, prikazana je realnost izraelsko-palestinskih odnosa kroz prizmu (ne)mogućće ljubavi dvoje mladih koji pokušavaju plivati protiv struje.

I drugi dan Tjedna izraelske kulture obilježila je zanimljiva suradnja. Plesna predstava „Kerber“ izraelske skupine Fresco ujedno je otvorila i Trideseti tjedan suvremenog plesa. Mnogobrojna publika i uzvanici u Hrvatskom narodnom kazalištu srdačnim su pljeskom pozdravili plesnu priču o Kerberu, troglavom psu čuvaru ulaza u podzemni svijet. Zahtjevna i privlačna koreografija Yorama Karmija uspješno se nosila s izazovom pomične podloge na minimalistički uređenoj pozornici. Bila je to predstava u kojoj su mogli uživati svi – od tinejdžera do iskusnih plesnih lisaca, a tako su je mogli i vidjeti i doživjeti – različitim očima i različitim iskustvom. Dovoljno je simbolična, i u pokretu i u zvuku, da u svakome probudi različite asocijacije, neovisno o stvarnom mitu.

Glazbe je bilo i u Preporodnoj dvorani na Gornjem gradu. Gudački kvartet izraelske filharmonije, sastavljen od vrsnih glazbenika porijeklom iz bivšeg SSSR-a, izveo je djela Ludwiga van Beethovena (Gudački kvartet br.3 u D-duru, op. 18) i Petra Iljiča Čajkovskog (Gudački kvartet br.3 u es-molu, op. 30). Svojevrna muzička gesta u čast gostoprimstva bilo je izvođenje djela Ars diaboli Ive Josipovića. Predsjednik države, u prvom redu gledališta, s pažnjom i simpatijama popratio je izvođenje njegovog djela. Zanimljivo, u originalnoj izvedbi predviđene su i udaraljke, a kako ih nije bilo, umjetnici su se 'snašli' na duhovit način – lupkajući gudalima po stalcima za note ili dlanovima po instrumentima.

nastavak na sljedećoj strani

DOMJENAK ZA SLADOKUSCE

Za većinu događanja na Tjednu izraelske kulture bio je slobodan ulaz, tako da su šarolikim nastupima izraelskih izvođača mogli prisustvovati svi koji su to željeli, bez ograničenja. No, za domjenak s izraelskim kulinarskim delicijama u hotelu Esplanade bila je potrebna pozivnica, tako da je šira publika ostala uskraćena i za ukuse Izraela. Oni koji su ih probali kažu da je izraelski

kuharski chef Shaul Ben Aderet, u suradnji s domaćim kuharima, majstorski počastio uzvanike iz političkog i javnog života. Bilo je svakovakih specijaliteta, a slado-kusci posebno ističu desert i kavu s kardamomom i cimetom. Znatiželjnici su mogli dobiti i recepte. Uoči prijema, koji je organiziralo izraelsko Veleposlanstvo, u Esplanadi je otvorena izložba slikarice Melite Kraus.

Koreograf Yoram Karmi sa svojim plesačima

Četvorica članova ansambla – Ilya Konovalov (violina), Shmuel Glaser (violina), Dmitry Ratush (viola) i Felix Nemirovsky (violončelo) – zadovoljni su publiku u Opatičkoj počastili i bisom, što je bio lijep kraj ugodne večeri.

Ležernija, ali ne manje atraktivna, bila su događanja na otvorenom. Dvije večeri bile su rezervirane za ples na Trgu bana Jelačića. Skupina Mehola izvela je splet stiliziranih folklornih plesova, ali i moderne i jazz plesne točke. Brojna publika i slučajni prolaznici uživali su u sat vremena ritma, poleta i boja. Unatoč lošem vremenu i završna večer bila je vrlo dobro posjećena kada je nastupila izraelska plesna atrakcija Sheketak. Bio je to njihov ponovni posjet Hrvatskoj nakon lanjskog nastupa u Zadru. Predstavili su se izvedbama za sve uzraste – puno bubnjeva, mladih i energičnih plesača i igre sa

specijalnim efektima. Najviše su uživali klinci podno pozornice, neumorno skačući i pljeskajući, a ravnodušni nisu ostali ni odrasli. Dobra atmosfera kao da je zaustavila kišu koja se vratila netom po završetku predstave.

Treći po redu Tjedan izraelske kulture pokazao je da su građani zainteresirani za takva događanja, da rado upoznaju nove kulture i druge zemlje. Bitno je samo prikazati im to na pravi način, prijemčivo za širu publiku s programom za razne ukuse i interese. U tom smislu, i suradnja Tjedna Izraela s Festivalom tolerancije i Tjednom suvremenog plesa uspjela je spojiti raznoliku publiku i na taj način doprijeti do mnogih. Ukratko, u šest dana uspješno je odaslana poruka da se kulture lakše prepoznaju i lakše razumiju kroz sliku, riječ, ples i glazbu. ✨

S TJEDNA IZRAELSKJE KULTURE U ZAGREBU

BRILJANTNI NASTUP SKUPINE „FRESCO“

PUBLIKA KOJA JE U NEDJELJU 26. SVIBNJA U ZAGREBAČKOM HRVATSKOM NARODNOM KAZALIŠTU PRATILA BALETNU PREDSTAVU „KERBER“ U IZVOĐENJU PLESNE SKUPINE „FRESCO“, IMALA JE PRILIKU OSJETITI I DOŽIVJETI SPECIFIČNI DUH IZRAELSKJE BALETNE UMJETNOSTI

Piše Neda Wiesler

Neobično nas je razveselilo kad smo potkraj svibnja, u večernjoj emisiji HTV-a „Vijesti iz kulture“, čuli sljedeće: „Ni tjedan dana nakon izvedbe ne smiruje se oduševljenje javnosti izraelskom plesnom skupinom 'Fresco dance company'!". Skupina je nastupila na pozornici zagrebačkog HNK u okviru Tjedna izraelske kulture, sada već tradicionalne kulturne manifestacije koja se po treći puta, nakon Paga i Zadra, održava u Hrvatskoj, u zajedničkoj organizaciji Veleposlanstva Države Izrael i 30. jubilarnog Tjedna suvremenog plesa.

Bilo je to u nedjelju 26. svibnja 2013. u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu, kada je izvedena baletna predstava „Kerber“. Svojim su je dolaskom uveličali predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović, ministrica kulture Andrea Zlatar-Violčić, zagrebački gradonačelnik Milan Bandić, veleposlanik Izraela u Hrvatskoj Yossi Amrani, umjetnička direktorica Tjedna suvremenog plesa Mirna Žagar i mnogi drugi.

Plesnu skupinu „Fresco“ osnovao je 2002. u Izraelu Yoram Karmi. On je uz ples studirao filozofiju na sveučilištu u Tel Avivu, a neko je vrijeme proveo na Laban centru u Londonu. Skupina „Fresco“ od samoga osnutka nastupa s Karmijevim djelima ne samo u zemlji nego i u inozemstvu, pronoseći izraelsku umjetnost diljem svijeta.

Novo djelo, „Kerber“, demon iz jame, koji prema predaji ima vidokrug od 360 stupnjeva, kako mu ništa ne bi promaklo, dojmpljiva je plesna priča, bazirana na idejama iz grčke mitologije. Osebnim plesnim jezikom, uz izvrsnu odgovarajuću kostimografiju, na muziku Alberta Schwartza, koreograf nas uvodi u tjeskobnu atmosferu tajanstvenog krajolika. Osim Harona, koji lađom preko rijeke Stiks prevozi mrtve, prepoznamo i Hada, boga podzemnog svijeta, zajedno s njegovom vojskom, a njihove se sudbine u naletima vješto isprepliću s drugim mitskim pojavama kao što su Orfej, Euridika, Meduze i Minotaurin labirint.

„Vratit ćemo se u Zagreb i ponovno tu plesati“, uzbuđeno je ponavljao koreograf, nakon što je predstavu publika ispratila ovacijama, a on i izvođači se oporavljali od šoka koji su doživjeli kada se, tijekom predstave, pokvarila pokretna platforma koja je činila sastavni, gotovo nedjeljivi dio scenografije. Karmi je zbog toga morao iz mraka na licu mjesta šaptanjem koreografirati završni

Prizor iz predstave „Kerber“ koju je, u okviru Tjedna izraelske kulture u Zagrebu, na pozornici Hrvatskog narodnog kazališta izvela izraelska plesna skupina „Fresco“ predvođena poznatim koreografom Yoramom Karmijem

dio predstave. Uloga platforme je, naime, bila neobično važna, a posebno smo to imali priliku vidjeti na samom početku, kada mitski troglavi pas, čuvar podzemlja, nadgleda prelazak mrtvih tjelesa, impresivno dominirajući pozornicom pomoću tog klizećeg uređaja. I daljnji tijek predstave odvijao se na ivici - čas na, čas oko - platforme. Upravo je to scensko rješenje paralelnog plesa na dva nivoa dalo koreografu dodatne mogućnosti širenja plesnog prostora povrh površine cijele pozornice, čime je mogao potencirati bit simboličkog značenja, s jedne strane, totalne kontrole od strane mitskog stražara, a s druge, međugre između stvarnosti i mašte o boljem svijetu; njegovi su se likovi u svojim snovima, zaputili u svim pravcima tražiti vrata koja vode u novi svijet, u svijet u kojem nastaje drugačiji život.

Međutim, tijekom predstave se postepeno, što se više primicala kraju, primjećivalo da snažna početna energija gubi ekvivalent i da nastupa svojevrsno rastakanje. Ipak, s obzirom na Labanovsku eleganciju i dotjeranost plesača i njihovu gotovo savršenu tehniku, popraćenu posebnim neuobičajenim slow-motion pokretima, kojima su izazvali dojam nestvarne dimenzije izvanvremenskog lebdjenja u bestežinskom stanju, nije bilo razloga za sumnju da to uspavlivanje nije na tragu autorove nakane, već da se iza svega krije prava drama.

Želimo vjerovati da je to jedini razlog nekih manje pohvalnih ocjena napisanih od strane dijela kritike o ovoj, po našem mišljenju, briljantnoj predstavi, koja, između

nastavak na sljedećoj strani

ostaloga, svojim oblikom otkriva duh izraelske baletne umjetnosti. Iako smo, prema riječima koreografa, zbog jedne nezgode, prisustvovali neponovljivom djelu, svakako ćemo biti oduševljeni i pohrliti u kazalište ako ansambl izvrši obećanje i vrati nam se, kako kažu, s potpunom spremom.

Šteta je što iste riječi pohvale ne možemo izraziti i za dvije predstave održane na Trgu bana Jelačića; jednu plesne skupine „Mehola“, 27. svibnja i onu skupine „Sheketak“, 30. svibnja. Zagrebačka publika, bilo da je kupila ulaznice za Hrvatsko narodno kazalište ili samo šeće trgovom, uglavnom je ista. I oni manje upućeni dobro znaju da se inspiracija narodnim muzičko-plesnim

blagom (kako za usporedbu ne bi morali pretenciozno uzeti samo najbolje, poetiku jednog Baranovićeve „Licitarskog srca“ ili „Ere“ Jakova Gotovca), može izraziti i na jednostavniji način, na koji to već više od 60 godina čini folklorni ansambl Lado, ali i mnogi drugi, a znamo da takvih ima na pretek i u Izraelu, pa bi prilikom izbora programa trebalo o tome voditi računa.

Što se pak tiče posljednjeg nastupa, moglo bi se parafrazirati Jean-Jacquesa Rousseaua kad kaže „Psovke su argumenti onih koji nisu u pravu“, a mi bismo rekli: agresivno glasne predstave, tko god ih izvodio, na kojima hihoću samo izvođači, a publika ostaje hladna, argumenti su iza kojih ide samo znak pitanja. ✨

EDUKACIJSKO JUTRO

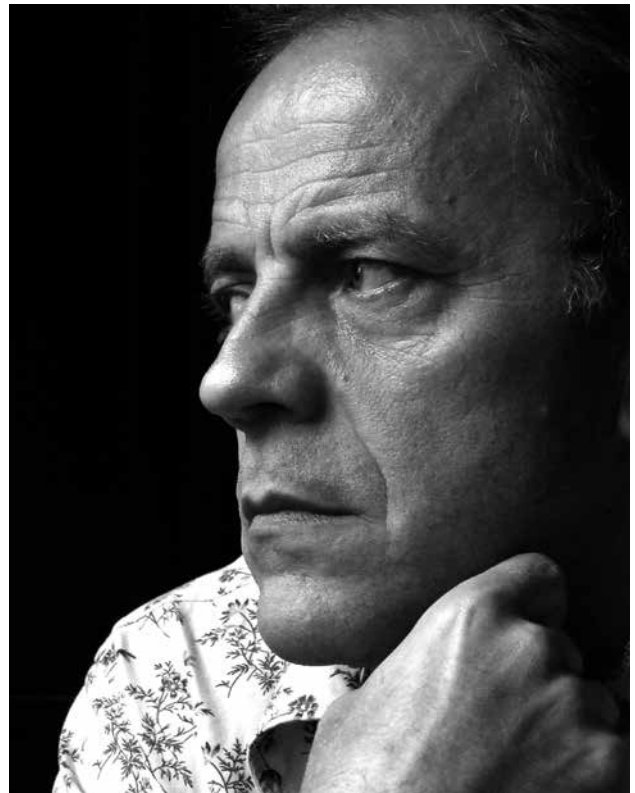
MIRKO ILIĆ O SIMBOLIMA MRŽNJE

DIZAJNER SVJETSKOGA GLASA MIRKO ILIĆ, NEKOĆ ZAGREPČANIN, A DANAS NJUJORČANIN, MLADOJ JE PUBLICI RIJEČJU I SLIKOM PRIKAZAO IKONOGRAFIJU MRŽNJE IZ TREĆEGA REICHA, A I ONU, POSVE SRODNU, KOJA SE I DANDANAS NERIJETKO POJAVLJUJE I NA NAŠIM JAVNIM PROSTORIMA

U sklopu ovogodišnjeg, Sedmog festivala suvremenog židovskog filma u Zagrebu, koji je nosio i naziv Festival tolerancije, poslije svečanog otvaranja filmom „Kad svane dan“ (srpsko-hrvatsko-francuska koprodukcija), sutradan, 20. svibnja, priređeno je Edukacijsko jutro s Mirkom Ilićem, dizajnerom svjetskog glasa, koji je svoju karijeru započeo u Zagrebu, a posljednja tri desetljeća živi, radi i stvara u New Yorku.

Edukacijska jutra na ovom su Festivalu od 2009. godine oblik izvaninstitucionalnog obrazovanja mladih o Holokaustu i toleranciji. Taj je program došao na glas i izvan granica Republike Hrvatske te je ponovno preporučeno od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta i Agencije za odgoj i obrazovanje. Cilj programa je da učenici shvate kako šutnja i ravnodušnost prema patnjama drugih, napose manjina, mogu dovesti do ponavljanja velikih nepravdi i tragedija iz prošlosti te da su prihvaćanje različitosti i poštovanja drugačijih jedini prihvatljiv i dobar način života u suvremenom svijetu.

Prvo je, pred oko 600 posjetilaca, mahom učenika srednjih škola, prikazan njemački film „Njegova borba“ (Sein Kampf) redatelja Jakoba Zapfa. Tema je filma pojava nasilja i mržnje, te posebno prikaz konkretnog djelovanja jedne neonacističke grupe u Njemačkoj. To je priča o prkosu, represiji i iskupljenju, a događa se u krugu ekstremnih desničara, tinejdžera, dvojice braće koji se dogovore o antisemitskoj akciji. Oni planiraju uvredljiv napad na starijeg Židova koji dolazi u njihov razred održati predavanje o Holokaustu. Ali organizirani antisemitski ispad je osujećen od mladića, koji odbija slijediti „upute vođe“ i „izvršiti zadatak“.

Mirko Ilić

Poslije projekcije filma Mirko Ilić je održao predavanje, odnosno power-point prezentaciju, pod naslovom „Simboli mržnje“, prikazavši ikonografiju i simbole koji se, nažalost, i danas nerijetko mogu vidjeti, pri čemu je osobito potanko prikazao i prokomentirao ikonografiju i znakovlje iz vremena Trećeg Reicha, usredotočene na to da se izaziva i podjaruje mržnja prema drugačijima, prema pripadnicima druge nacije i vjere, osobito prema Židovima. Također je

prikazao niz primjera rasprostranjene neofašističke ikonografije. Istakao je pritom da je zabrinjavajuće što se i danas u svijetu, a i na javnim prostorima u zemljama bivše Jugoslavije, pojavljuju isti ili slični znakovi ekstremnih skupina, i to kao simboli mržnje u obliku grafita na zgradama, na sportskim stadionima, na majicama, zastavama, parolama, pa čak i na tetovažama. Ponekad ni oni koji ih šire, pogotovu mladi, ne znaju njihovo pravo značenje.

Također ima primjera da su ti znakovi i simboli vješto prikriveni, čak u slikama križa ili na grbovima navijačkih grupa. Vješto organizirana ekstremna desnica i drugi začetnici ideja mržnje i antisemitizma u mnogim zemljama koriste se nerijetko baš tinejdžerima. Najčešće su to skupine skinheada, koji su najagresivnija naci-grupa, a ponekad se takvi pojedinci smišljeno infiltriraju među sportske navijače i, nažalost, postaju sve češće grupe koje propagiraju netoleranciju i otvoreno izražavaju netrpeljivost. A kako se navodi u izvanrednom katalogu prateće likovne izložbe „Antimasonske plakati“ uz otvorenje ovog Filmskog festivala - ujedno Festivala tolerancije - „I danas smo svjedoci uporabe tih simbola koji nas svakodnevno okružuju, ponekad izuzetno dobro skriveni iza paravana sportskih događaja, posebice nogometnih utakmica, kao i koncerata te ideja domoljublja“.

Mirko Ilić je pokazao fotografije navijača na stadionima koji su preplavljeni takvom ikonografijom. Govorio je i o primjerima konkretnih napada na nedužne ljude. Sve češće, istakao je, navijači nose majice i parole ili zastave s takvom ikonografijom, a nitko, pa čak ni roditelji, ne reagiraju. Takvi navijači se ponosno fotografiraju i u novinama na prvim stranicama izlaze njihove slike. Danas ih ima sve više u Rusiji, u Srbiji, a i kod nas i to među raznim navijačkim skupinama. Živimo u vremenima kada su u mnogim

zemljama narasli socijalni problemi, a upravo tamo gdje je siromaštvo, sve je više i nezadovoljstva, i ta ljutnja mladih se usmjerava prema pripadnicima manjina. Naše ulice, naše zgrade i stadioni puni su svakojakih grafita, a to se ne briše.

Publika je bila pozvana da postavlja pitanja i ubrzo se razvila zanimljiva i poticajna rasprava u kojoj su dominirali mladi. Prvo su se čula priznanja nekih od njih da u mnogim slučajevima oni ne prepoznaju ikonografiju mržnje i da su ovom prilikom zaista nešto u tom pogledu naučili te da će, prepoznajući ikonografiju koja potiče na mržnju, nesnošljivost i agresivnost, reagirati na takve pojave.

Treba još istaknuti da je posebno bila zanimljiva ovogodišnja popratna izložba „Antimasonske plakati“ (Anti-Masonic posters 1941-42.), koja je bila otvorena na samom početku Festivala, a mogla se pogledati tijekom održavanja Festivala sve do 25. svibnja u zagrebačkom kinu „Europa“, te od 3. do 8. lipnja ove godine u riječkom Malom salonu. Na tematskoj izložbi nacističkih propagandnih plakata bili su izloženi plakati iz Srbije iz Drugog svjetskog rata. Naime, u okupiranom Beogradu bila je od lipnja 1941. do potkraj siječnja 1942. postavljena „Velika antimasonska izložba“, što je tada bio sinonim za antisemitizam. Tim je plakatima bila prikazivana navodna židovsko-komunistička-masonska zavjera, kako bi se i dalje produbljivala i raspolamsavala mržnja prema Židovima.

Sada prezentirana izložba nacističkih tzv. antimasonskih plakata, koji su u stvari bili usmjereni protiv Židova, sastoji se od 17 izvornih i 3 replicirana plakata, koji su u vlasništvu Mirka Ilića, a izložba je bila priređena u suradnji s Veleposlanstvom Sjedinjenih Država u Hrvatskoj, američkom neprofitnom organizacijom AIC Foundation Inc. i našim Ministarstvom kulture. ✨

LIKOVNA UMJETNOST

DINA MERHAV U ĐAKOVU I ZAGREBU

IZRAELSKA KIPARICA SVJETSKOG GLASA DINA MERHAV, KOJA JE ROĐENA 1936. GODINE U VINKOVcima, IMALA JE POČETKOM LIPNJA DVA ZAPAŽENA NASTUPA U HRVATSKOJ: NA ŽIDOVSKOM GROBLJU U ĐAKOVU POSTAVLJEN JE NJEZIN SPOMENIK POD NAZIVOM „MIR NA NEBESIMA“, A U ZAGREBAČKOJ GLIPTOTEKI OTVORENA JE IZLOŽBA NJEZINIH RADOVA POD NAZIVOM „PTICE U LETU“

Posjetitelji tradicionalne komemoracije na Židovskom groblju u Đakovu bili su ove godine – u nedjelju, 2. lipnja - već pri dolasku ugodno iznenađeni vizurom novog spomenika, podignutog neposredno uz ulaz u groblje. Riječ je o radu izraelske kiparice Dine Merhav, rođene u Vinkovcima, a spomenik je njen poklon rodnoj Slavoniji. Radi se o djelu visokom oko 2,5 metra, nazvanom “Mir na nebesima”, u kojem su ukomponirane Davidova zvijezda (Magen David) i grane drveta koje se isprepliću sa stranicama zvijezde. Davidova zvijezda, zaokrenuta za 90 stupnjeva, tako da joj inače vodoravne stranice stoje okomito, daje odličan vizualni efekt. Iz daljine spomenik izgleda kao da je napravljen od drveta i kao takav se dobro uklapa u zelenu površinu travnjaka na koju je postavljen. Spomenik je napravljen od željeznih limova, izrezanih i zavarenih u oblicima koje je autorica zamislila. Željezo je materijal u kojem Dina Merhav u posljednje vrijeme isključivo radi. Sama autorica, koja inače živi i radi u Izraelu, bila je ovom prilikom u Đakovu.

Na svečanosti otvaranja spomenika govorio je dr. Ognjen Kraus, predsjednik Koordinacije židovskih općina Hrvatske, koja je, zajedno sa Židovskom općinom Osijek, najzaslužnija što je ovaj spomenik postavljen na mjestu stradanja oko 600 židovskih žena i djece 1942. i 1943. godine u đakovačkom koncentracijskom logoru. Uz zahvale autorici, zahvala je izražena Ministarstvu kulture, koje je osiguralo sredstva i poduzeću „Rade

Svečanost otkrivanja spomenika na židovskom groblju u Đakovu: uz Ognjena Krausa, autorica spomenika Dina Merhav i Drago Kohn, tajnik Židovske općine Osijek

Končar - metalne konstrukcije“, koje je o svom trošku rezalo i varilo limove i izvršilo montažu skulpture u Đakovu.

Za vrijeme komemoracije u Đakovu

Kao što je stalnim čitateljima Ha-Kola vjerojatno poznato iz lanjskog opisa đakovačke komemoracije, ovaj skup održava se tradicionalno već nekoliko decenija i to prve nedjelje u lipnju. Značajka logorskog groblja u Đalovu je u tome što su grobovi stradalnika bili obilježeni njihovim imenom, godinom starosti i mjestom iz kojeg su dovedeni. Do toga neobično humanog djela došlo je zhvaljujući đakovačkom grobaru Stjepanu Kolbu, koji je bio toliko savjestan, a i hrabar, da bilježi

Uz ravnateljicu Gliptoteke Arianu Kralj, koja otvara izložbu „Ptice u letu“, autorica izloženih skulptura Dina Merhav i akademik Đuro Seder

imena žrtava i označi njihove grobove. Grobovi su bili označeni crnim limenim pločicama s imenom, dobi i mjestom porijekla žrtve. Prije dvije godine te su pločice, već prilično dotrajale i nečitljive, zahvaljujući zauzimanju Jevrejske općine Sarajevo i Židovske općine Osijek, zamijenjene novim pločicama.

Na đakovačku komemoraciju dolaze mnogi posjetitelji prvenstveno iz Bosne, osobito iz Sarajeva, jer je s tog područja bilo najviše zatočenica zloglasnog logora. U znak pijeteta prema ovim žrvama, ali i ostalima od šest milijuna židovskih žrtava Holokausta, na komemoraciju dolaze i Židovi iz Srbije (Beograd, Novi Sad, Subotica, Sombor), Osijeka i Zagreba. Ovogodišnji skup su pozdravili gradonačelnik Đakova Zoran Vinković, predstavnik đakovačke biskupije te predstavnici svih židovskih općina i saveza općina koji su bili prisutni na skupu. Ti predstavnici položili su i vijence na spomenik đakovačkih žrtava. Glavni rabin u Hrvatskoj Luciano Moše Prelević održao je molitvu uz same grobove.

Nakon komemoracije na groblju, položeni su i vijenci na samome mjestu nekadašnjeg logora, koje je obilježeno spomen- pločom.

Dva dana kasnije, 4. lipnja, u zagrebačkoj Gliptoteci otvorena je izložba radova izraelske kiparice Dine Merhav. Tema izložbe su ptice, a materijal skulptura je također, kao i u đakovačkom spomeniku, željezo.

Dina Merhav potječe iz vinkovačke obitelji Gross, koja se generacijama bavila prodajom i preradom željeza. Iako je kiparica ranije radila i u drugim materijalima, ne čudi što se konačno opredijelila baš za željezne limove. Zasluga za kiparičin dolazak u Hrvatsku, njen spomenik u Đakovu i izložbu u Zagrebu ima prvenstveno zagrebački slikar Toni Franović, koji se još prije pet godina, prilikom boravka u Izraelu, upoznao s njezinim radom, donio njezin katalog u Hrvatsku i radio na tome da se njezina djela prikažu hrvatskoj javnosti. Uz grad Zagreb, postavljenje izložbe pomogli su

Ministarsvo kulture i tvornica „Rade Končar metalne konstrukcije“, posebno njezin direktor Nusred Šuvali. Na izložbi je prikazano oko 30 radova, mahom u željezu, većinom u boji željezne rđe, a samo nekoliko obojenih crvenom i žutom bojom.

Posjetitelje otvorenja izložbe, njih stotinjak, pozdravila je ravnateljica Gliptoteke Ariana Kralj. Posebno je pozdravila predstavnike izraelskog Veleposlanstva i Ministarstva kulture, predsjednika Židovske općine Zagreb i Koordinacije židovskih općina Hrvatske dr. Ognjena Krausa, predstavnika Vukovarsko-srijemske županije, muzeja u Vinkovcima i akademika Đuru Sedera, voditelja Gliptoteke HAZU.

Zahvaljujući se autorici izloženih skulptura Dini Merhav, što je omogućila zagrebačkim ljubiteljima likovne umjetnosti da se upoznaju s dijelom njezina opusa, Ariana Kralj je prisutne ukratko upoznala s njezinim životopisom. Rođena u Vinkovcima 1936. godine, od 1949. živi u Izraelu i to najprije u Kiriyat Motzkinu. Završila je umjetničku akademiju Bezalel u Jeruzalemu. Iza sebe ima niz samostalnih i skupnih izložbi. I sada

Dina Merhav: Ptice

živi u Izraelu, u umjetničkom naselju Ein Hod. Njezini radovi ukrašavaju mnoga javna mjesta diljem svijeta - u Europi, Americi, Kini, Indiji i, naravno, Izraelu.

Akademik Đuro Seder je, otvarajući izložbu, izrazio zadovoljstvo što u autorici može prepoznati ličnost koja dolazi s ovih prostora te joj se zahvalio što je osjetila potrebu da svoje radove prikaže i u zemlji u kojoj je rođena, svojoj prvoj domovini.

Prilikom otvaranja izložbe, posjetitelji su na tv-monitoru mogli pogledati dokumentarni film o Dini Merhav, koji je napravila Mira Wolf. U filmu Dina Merhav govori o sebi i svom radu, a snimljena je i dok radi, kako sama siječe željezo. Također se vide radovi na izradi i postavljanju spomenika u Đakovu. U filmu, uz to, govore vinkovački povjesničar, autor knjige „Židovi u Vinkovcima“ Tomo Šalić, dr. Ognjen Kraus i Toni Franović. ☆

VARAŽDINSKO GROBLJE

DANI OTVORENIH VRATA

NA VARAŽDINSKOM GROBLJU, KOJE JE NAJPOSJEĆENIJA TURISTIČKA DESTINACIJA U GRADU, POTKRAJ SVIBNJA PRIREĐENI SU DANI OTVORENIH VRATA, KADA JE POSJETIOCIMA BILA PRUŽENA PRILIKA DA RAZGLEDAJU I ŽIDOVSKO GROBLJE, KOJE JE INAČE TIJEKOM GODINE ZATVORENO

Posjetiteljima je bila pružena prilika da prošeću grobljem uz stručnu pratnju povjesničara

U sklopu sudjelovanja u Tjednu znamenitih europskih groblja, varaždinsko komunalno poduzeće Parkovi d.d. i Udruga za edukaciju i promicanje ljudskih prava organizirali su Dane otvorenih vrata Gradskog groblja i Židovskog groblja u Varaždinu 28. i 29. svibnja. Varaždinci su bili pozvani da dođu na groblja i upoznaju ih iz jedne drugačije perspektive jer groblja nisu samo mjesta žalosti, već i spomenici kulture.

Varaždinci su ponosni na svoj lijepi grad, a ponosni su i na svoje groblje koje je jedno od najljepših u Europi. Od 2003. godine upisano je u Registar nepokretnih spomenika kulture i ima svojstvo kulturnog dobra. Varaždinsko groblje je najposjećenija turistička destinacija u gradu Varaždinu koju godišnje razgleda oko 60.000 posjetitelja. Groblje je član ASCE (Udruge znamenitih groblja Europe), koja svake godine, prvog tjedna u lipnju, obilježava tjedan upoznavanja europskih groblja. Tada se na grobljima diljem Europe organiziraju razna događanja, koncerti, izložbe i radionice, kako bi se građanima približila groblja kroz njihovu povijesnu i kulturnu važnost. Varaždinsko groblje dio je Udruge znamenitih groblja Europe punih deset godina. Udrugu čini 179 groblja iz 22 Europske države. Članovi ASCE-a u Hrvatskoj još su zagrebački Mirogoj te groblje Kozala u Rijeci.

Najprije je predstavljeno Gradsko groblje Varaždin. Posjetitelji su uz pratnju vodiča upoznali groblje te životopise najpoznatijih osoba koje su na njemu sahranjene. Dan kasnije, u srijedu 29. svibnja, otvoreno je Židovsko groblje. Kako se tu od završetka Drugog svjetskog rata ne održavaju ukopi, a i zbog zaštite od vandalizma, groblje je tijekom godine stalno zatvoreno. Događaj je najavljen u lokalnim medijima, pa su odmah od 11 sati počeli pristizati prvi posjetitelji. Već

u prvoj grupi skupilo se četrdesetak osoba koje su u edukativnoj šetnji razgledale groblje. I tako pet puta. Jednu su grupu činili gimnazijalci predvođeni svojom profesoricom koji su došli odmah nakon zadnjeg školskog zvona. S prošlošću varaždinske židovske zajednice, značaju ovog groblja, te židovskim pogrebnim običajima posjetitelje su upoznavali povjesničari Milivoj Dretar i Magdalena Lončarić.

Priče o velikoj Schlengerovoj grobnici, tragičnoj smrti dr. Artura Krajanskog, velikom sprovodu nadrabina Ignjata Ernsta, „nestalom“ Leitnerovom spomeniku, neodoljivoj molbi Zore Blau, skrivenoj partizanskoj radio-stanici, većina je Varaždinaca čula po prvi puta. Članovi Likovne udruge Varaždin i Novi Marof izrađivali su likovna djela na otvorenom. Posjetitelji su bili vrlo zadovoljni. Neki su tu bili prvi puta – smatrali su da je groblje zaključano jer je zapušteno i oskvrnuto, a sad su se sami uvjerali da se lijepo održava. Neki su se prisjetili priča kako se tu tražilo blago, a drugi su se čudili simbolima na spomenicima. Dio spomenika je i oštećen kada su se sukobili varaždinski oružnici s partizanima, a nekoliko mramornih ploča je završilo kao temelj za roštilj. No takve su pojave prisutne svugdje. Nimalu pažnju izazvao je i gospodin Ivica koji živi odmah uz groblje, u nekadašnjem stanu nadglednika groblja. Tu je već godinama. I on zna mnogo priča o groblju, gdje su smješteni najstariji spomenici i gdje je nekad tekao potok Banfica na koji podsjeća most na suhom.

Sve je proteklo u najboljem redu i ne jednom se čulo: pa mogli bi tako organizirati više puta! Zadovoljni su bili i Slavko Vegar, predsjednik Uprave Parkova i Romana Brkić Knežević, voditeljica groblja. I već se razmišlja o nekom novom terminu. ✨

Milivoj Dretar

68. OBLJETNICA PROBOJA IZ JASENOVAČKOG LOGORA

SJEĆANJE NA ŽRTVE - ČIN PRAVEDNOSTI

I VO JOSIPOVIĆ: NE MOŽEMO BITI USPJEŠNO I PRAVEDNO DRUŠTVO AKO NE PRIHVATIMO POVIJESNU PORUKU DA MRŽNJA NE MOŽE BITI ISPRIKA ZA NOVU MRŽNJU

Potresnim svjedočenjima preživjelih logoraša i prigodnim obraćanjem državnog vrha, u nedjelju 12. svibnja obilježena je 68. obljetnica proboja zatočenika iz ustaškog koncentracijskog logora Jasenovac. Uz sjećanje na nevine žrtve i osudu fašizma, upozoreno je i na nužnost veće brige države u očuvanju Spomen-područja Jasenovac. Prema dosad prikupljenim podacima, na području jasenovačkih logora ubijena je 83.301 osoba – uz Srbe, Židove i Rome, koji su stradali kao žrtve ustaškog genocida, među ubijenima su bili i Hrvati, protivnici ustaškog režima.

Zbog poplava na jasenovačkom području, komemoracija ove godine nije održana 22. travnja, na dan kada je 1945. bio proboj logoraša, nego tri tjedna kasnije.

Uz predsjednika Republike Hrvatske Ivu Josipovića, u komemorativnoj svečanosti sudjelovali su predsjednik Sabora Josip Leko, izaslanik premijera Milanovića monistar rada Mirando Mrišić, predstavnici diplomatskog zbora, antifašističkih boračkih organizacija, manjinskih udruga i vjerskih zajednica. U ime Koordinacije židovskih općina u Republici Hrvatskoj počast žrtvama odao je predsjednik Koordinacije i Židovske općine Zagreb Ognjen Kraus.

„Sjećanje na žrtve je čin pravednosti. Ne možemo biti uspješno i pravedno društvo ako ne prihvatimo povijesnu poruku da mržnja nikada ne smije biti isprika za novu mržnju, da zločin ne smije biti isprika za drugi zločin“, poručio je predsjednik Ivo Josipović. Istaknuo je značaj nove koncepcije postava memorijalnog centra Jasenovac „Žrtva je ime“. „Svaka žrtva iz Jasenovca i sve žrtve na svijetu imale su svoje ime i obitelj, zanimanje, životnu priču. Sve su to bili ljudi slični svakome od nas. Imali su želje i snove slične željama i snovima svakoga od nas. Bez obzira na različitosti, svi smo samo obični ljudi željni mira, sigurnosti i blagostanja. Žrtve Jasenovca taj jednostavan, ljudski san nisu dosanjale. Naša je dužnost Jasenovac čuvati kao mjesto sjećanja. Naša je dužnost podsjećati da su se ljudske tragedije događale u prošlosti, ali i da su moguće sutra. Da ih treba pamtiti i iz njih učiti“, – rekao je Josipović.

U ime Židova, Srba i Roma stradalih isključivo zbog nacionalne i vjerske pripadnosti, govorili su Boris Braun, Ilija Ivanović i Stevo Đurđević.

„Neizmjerne mi je teško govoriti u ime ubijenih koji su život ostavili na ovom močvarnom i strašnom mjestu. Ja

nastavak na sljedećoj strani

sam došao samo do ulaza u logor. Zaustavio sam se na Savskoj cesti. Tamo sam bio s mnogim kasnijim 'stanovnicima' logora Jasenovac. Svi mi koji smo imali 'sreću' da dospijemo na bilo koje europsko stratište, dužnost nam je da naša iskustva prenesemo na mlađe kako se takve stvari ne bi ponovile. Spomenuo bih samo jednog kojeg vjerojatno svi 'jasenovčani' poznaju, a s kojim sam šest mjeseci bio na Savskoj cesti i koji me mnogo toga naučio – doktor Mile Bošković. Nije htio kleknuti pred komandantom logora, nije mu htio ni okrenuti leđa, nego mu je rekao: 'Gledat ću vas u oči kada ćete pucati na mene"', slikovito je ispričao Boris Braun, predstavnik stradalih Židova.

Snažno je bilo i svjedočenje Ilije Ivanovića, predstavnika stradalih Srba, jednog od samo 107 preživjelih u probodu 1945. godine. „Dotjeran sam u Jasenovac 1942. godine kao dječak od nepunih 14 godina. Bio sam u logoru raspoređen u grupi 'Djeca'. Sa mnom je dotjerano oko 300 do 350 dječaka, uglavnom s Kozare. Nas stotinu je bilo odvojeno da učimo zanate. Doživio sam sve strahote. Bio sam prisutan kada su vješali logoraše, kada je Dinko Šakić iz pištolja ubio doktora Boškovića. Radeći na Ciglani u brijačnici svakodnevno sam odlazio na pumpu blizu ustaškog zapovjedništva, tako da sam vidao Pičilija, Ljubu Miloša, Dinka Šakića, fra Filipovića Majstorovića i ostale. Sjećam

Dr. Ognjen Kraus i rabin Luciano Moše Prelević s upraviteljicom Spomen-područja Jasenovac Natašom Jovičić

ODLIKOVANJA TROJICI PREŽIVJELIH

Trojici preživjelih u probodu iz logora – Ješui Abinunu, Bazilu Zukolu i Iliji Ivanoviću – predsjednik Josipović dodijelio je jedno od najviših državnih odlikovanja: Red Stjepana Radića za zasluge i stradanja u borbi za nacionalna i socijalna prava, te za osobit doprinos antifašističkim temeljima Republike Hrvatske. Spomen-području Jasenovac, povodom 45. obljetnice osnivanja, dodijeljena je Povelja Republike Hrvatske, a preživjelim sudionicima proboda uručeno je i priznanje „Ante Bakotić“, što ga dodjeljuje Spomen-područje u znak sjećanja na vođu pobune logoraša.

se jednog mladog ustaše. On je nas, koji smo jednom pokušali da se izvučemo iz logora, uhvatio i htio udaviti. Držao nas je za vrat, pa kad je vidio da ćemo se onesvijestiti, prestao je. Vagonima su u logor gonjene čitave porodice Roma, Židova i Srba, većinom bez presuda. Od moje porodice, računajući s drugim koljenom, ovdje u Jasenovcu, Staroj Gradiški, Mlaki, Jablancu, ostavilo je živote 27 članova. Ovo je bio logor smrti“, rekao je Ivanović. Založio

se da se logoru Jasenovac dijelom vrati njegov autentični oblik, barem neka baraka, da se dobije slika kako je to tada izgledalo.

I Katica Sedmak, predsjednica Savjeta Javne ustanove Spomen-područja Jasenovac, apelirala je na veću pomoć države. Naime, u memorijalnom centru samo je 13 zaposlenih koji se bave održavanjem, istraživanjem i edukacijom. Upozorila je da zbog neriješenih imovinsko-pravnih i drugih pitanja „Spomen-područje još uvijek ne izgleda kako bismo željeli, ali je, unatoč brojnim poteškoćama, u posljednjih godinu dana uređeno groblje u Limani i obilježeno Romsko groblje u Ušticu te izrađena dokumentacija za obnovu kule u Staroj Gradiški“.

Prisutnima se obratio i predsjednik Sabora Josip Leko izražavajući najdublji pijetet žrtvama „stradalim od pristaša jedne krvničke nacifašističke ideologije“. ✨

Veronika Rešković

ŠOA AKADEMIJA ZAGREB

TRODNEVNI SEMINAR ZA UČITELJE I NASTAVNIKE

NEŠTO VIŠE OD GODINE DANA NAKON ŠTO JE U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB OSNOVANA ŠOA AKADEMIJA, S CILJEM SUSTAVNOG PROVOĐENJA EDUKACIJE O HOLOKAUSTU, ODRŽAN JE TRODNEVNI SEMINAR ZA ČETRDESETAK UČITELJA I NASTAVNIKA, KOJIMA JE PRUŽENA PRILIKA DA, UZ VRHUNSKE ZNANSTVENIKE, SASLUŠAJU I DVIJE PREŽIVJELE ŽRTVE HOLOKAUSTA

Sanja Zoričić-Tabaković

Nakon seminara koji je održan prigodom svečanog otvaranja Šoa akademije u Židovskoj općini Zagreb potkraj siječnja prošle godine, od 19. do 21. svibnja ove godine Šoa akademija je u Židovskoj općini Zagreb organizirala seminar u radu u kojem je sudjelovalo više od četrdeset učitelja i nastavnika iz cijele Hrvatske.

Šoa akademija je projekt cjelovitog obrazovanja o Holokautu, ali i podizanja svijesti o drugim oblicima nasilja i netolerancije te o građanskim i ljudskim pravima. Projekt okuplja eminentne stručnjake iz zemlje i inozemstva,

a program čine predavanja, prezentacije, filmovi, scenske izvedbe i radionice, koji su namijenjeni učenicima i studentima, odnosno djelatnicima u obrazovnom sustavu, te osobama koje kreiraju školske kurikulume ili na bilo koji način utječu na politiku obrazovanja. Zato je partner programa za učitelje, nastavnike i djelatnike u školstvu Agencija za odgoj i obrazovanje.

Ovogodišnji je seminar otvorila Sanja Zoričić-Tabaković, potpredsjednica Židovske općine Zagreb i predstavnica Židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu, koja je bila i inicijator osnivanja zagrebačke Šoa akademije. Uslijedila su predavanja Schlomita Dunkelbluma Steinera (na engleskom jeziku) i prof.dr.sc. Zlatana Gelba. Tema predavanja Zlatana Gelba bila je manipulacija medijima. U popodnevnom programu sudionici seminara imali su prilike saslušati predavanja prof.dr.sc Renata Matića „Odgoj i obrazovanje – elementi autoritarnosti ili emancipacije“, prof. dr. sc. Žarka Puhovskog „Od budnica do genocida – o naravi ustaškog režima“ i dr. sc. Snješke Knežević o muzejima i memorijalima Holokausta u Europi.

Drugoga dana seminara prvi predavač je bio povjesničar prof.dr.sc. Tvrtko Jakovina, kojem je tema bila „Hitlerov Daleki istok i uništenje Židova istočne Europe u Holokautu 1939.-1945.“ Uslijedio je razgovor s preživjelom Holokausta Leom Kriesbacher, a nakon toga predavanje dr.sc. Zorana Pusića „Intelektualni korijeni nacizma – zlo za sva vremena“.

Dogovor predavača

Treći dan seminara sudionici su iskoristili za razgledavanje prostorija Židovske općine Zagreb, prije svega Sinagoge i za upoznavanje s poviješću i radom zagrebačke Židovske općine. Zatim su imali susret i razgovor s još jednim preživjelim Holokausta, Borisom Braunom, koji je bio jasenovački logoraš i koji svojim sjećanjima ni ovom prilikom nikoga nije ostavio ravnodušnim. U završnom dijelu programa emitirano je putem vide-linka predavanje Emila Kerenjia iz Muzeja Holokausta u Sjedinjenim Državama.

Prema ocjeni sudionika, seminar Šoa akademije bio je dobro pripremljen, uspješno održan te odabirom tema i predavača potaknuo polaznike na razmišljanja o onome što su u ta tri dana u Židovskoj općini Zagreb čuli, kako bi ta saznanja mogli što bolje prenositi svojim učenicima. Tako je, na primjer, jedan od njih, Josip Naglič, profesor povijesti u Osnovnoj školi Nikola Tesla u Rijeci, osobito vrijednim ocijenio razgovore koje su imali s preživjelim žrtvama Holokausta.

Uloga i ciljevi seminara Šoa akademije su da se prenose:

1. Nova saznanja – o prošlosti i događanjima u Drugomsvjetskom ratu, posebno o Holokaustu

2. Moralna načela o demokraciji, nenasilju, toleranciji – o kojima treba govoriti ne samo na satovima povijesti nego kroz sve predmete u obrazovanju (na primjer : putem čitanja lektire da se kod učenika usmjeri učenje o Holokaustu), uz podršku Ministarstva za odgoj i obrazovanje
3. Podizanja svijesti o postojećim oblicima nasilja i netolerancije, zatim o građanskim i ljudskim pravima, te odnos većine prema manjini – s naglaskom prema Židovima, tako da je stalno u obrazovanju i odgoju prisutno učenje o ljudskim pravima i toleranciji.

Stjecajem sretnih okolnosti u Zagrebu se u vrijeme ovog seminara Šoa akademije, održavao Sedmi festival židovskog filma, te su pojedini sudionici seminara iskoristili boravak u Zagrebu kako bi pogledali neki od tih filmova, pa i prisustvali Edukacijskom jutru - multimedijskoj prezentaciji „Simbola mržnje“ Mirka Ilića, svjetski poznatog dizajnera - što je bila svojevrsna nadopuna onoga što su čuli na seminaru Šoa akademije. ☆

Mr.sc. Narcisa Potežica

JERUZALEM

HRVATSKA SURADNJA S JAD VAŠEMOM

HRVATSKI VELEPOSŁANIK U IZRAELU Pjer ŠIMUNOVIĆ I PREDSDJEDNIK UPRAVE JAD VAŠEMA AVNER SHALEV POPTISALI SU POČETKOM LIPNJA MEMORANDUM O SURADNJI NA PODRUČJU EDUKACIJE O HOLOKAUSTU

Yad Vashem u Jeruzalemu, muzej i središnja svjetska institucija za proučavanje i obilježavanje Holokausta, 2. lipnja bio je mjesto potpisivanja Memoranduma o suglasnosti o suradnji na području poučavanja o Holokaustu između Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Agencije za odgoj i obrazovanje i Yad Vashema. Memorandum su svečano potpisali Avner Shalev, predsjednik Uprave Yad Vashema i Pjer Šimunović, hrvatski veleposlanik u Izraelu. Potpisivanju su bili nazočni Miriam Steiner-Aviezer, suradnica Muzeja i autorica knjige „Hrvatski pravednici“, Richelle Budd Caplan, direktorica Europskog odjela Međunarodne škole za proučavanje Holokausta pri Jad Vašemu, njezini suradnici Chava Baruch i James McIntosh te ministar-savjetnik Marko Džigumović, policijski časnik za vezu u hrvatskom veleposlanstvu.

Memorandum obuhvaća suradnju u razdoblju od 2013. do 2016. godine, a podrazumijeva godišnje seminare u Yad Vashemu za učitelje, nastavnike, sveučilišne profe-

sore i ostale stručnjake koji se bave edukacijom o Holokaustu iz Hrvatske. Na seminarima Jad Vašema dosad je već sudjelovalo dvjestotinjak polaznika iz Hrvatske. Navedeni je Memorandum još početkom 2012. godine najavio Željko Jovanović, ministar znanosti, obrazovanja i sporta.

Prije potpisivanja Memoranduma veleposlanik Šimunović sastao se s Avner Shalevom, a tijekom razgovora obostrano je potvrđeno zadovoljstvo bliskom suradnjom koja je uspostavljena između Hrvatske i Jad Vašema na planu edukacije i obilježavanja Holokausta te želja da se suradnja, kojoj upravo potpisani Memorandum daje potreban okvir, i dalje unapređuje. Prije potpisivanja Memorandum predstavnici Veleposlanstva su u pratnji Miriam Steiner-Aviezer razgledali muzej, a veleposlanik Šimunović je rasplamsao vječni plamen i položio vijenac u Dvorani sjećanja te se upisao u knjigu sjećanja. ☆

M.D.

OSIJEK

DAJ MI RUKU ZA SLJEDEĆI KORAK

SUDJELUJUĆI U OSTVARIVANJU MEĐUNARODNOG EDUKATIVNOG PROJEKTA, U OSIJEKU JE BORAVILA SKUPINA MLADIH IZ IZRAELA, PALESTINE I NIZOZEMSKJE

Mladi mirotvorci za vrijeme nastave

U sklopu projekta "Daj mi ruku za sljedeći korak – razvijanje alata za međuetnički dijalog i izgradnju mira" koji provodi Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, a koji je podržan od strane Fondacije Anna Lindh i Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva - program Anna Lindh, te Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, od 6. do 11. svibnja 2013. u posjetu Osijeku i Hrvatskoj bila je grupa od 14 mladih iz Izraela i Palestine zajedno s dvije sudionice iz Nizozemske.

Projekt je organiziran u suradnji s udrugama Centar za demokraciju i razvoj zajednice iz Jeruzalema i IKV Pax Christi iz Nizozemske, a fokusiran je na izgradnju mira, ohrabrivanje inicijative u Izraelu i Palestini, razvijanje znanja i vještina za širenje mirovnih inicijativa u lokalnim zajednicama u skladu s potrebama i definiranim problemima tih zajednica, stvaranje prostora za zajednički dijalog i suradnju mladih ljudi aktivnih u izgradnji civilnog društva iz Izraela, Palestine, Hrvatske i Nizozemske kao podlogu za razvoj novih mirovnih inicijativa, aktivnosti i projekata.

Mladi mirotvorci su posjet Hrvatskoj započeli u Zagrebu prijemom u Ministarstvu vanjskih poslova i europskih integracija, dok su tijekom ostalih dana svog boravka u Hrvatskoj posjetili područja Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije koja su najviše stradala u ratu. Organizirana su druženja i razmjene iskustava, u čemu su, uz mlade aktiviste Palestine, Izraela i Nizozemske, sudjelovali i osječki volonteri Centra za mir, nenasilje i ljudska prava.

S obzirom na to da ratovi ponekad omogućavaju željene promjene, ali prečesto zbog njih stradavaju oni najslabiji (što se pokazalo točnim kako u slučaju izraelsko-palestin-

skog sukoba, tako i onog u Hrvatskoj, ali i u drugim dijelovima svijeta), organizatori su željeli potaknuti i podržati aktivnosti za izgradnju mira i međuetničkog dijaloga u Izraelu i Palestini, ali i u Hrvatskoj, nudeći modele iz kojih bi svi mogli nešto naučiti. Hrvatska iskustva tijekom rata i poraća, sukoba i mirotvorstva te najnoviji sukobi u Izraelu su probudili želju za zajedničkim djelovanjem, za pozitivnom promjenom, za razmjenom iskustava o modalitetima borbe protiv nasilja, represije i međuetničke nepravde te promišljanjem o mogućnostima približavanja podijeljenih zajednica kao prvog koraka u izgradnji zajedničke budućnosti mira.

U petak 10. svibnja na Pravnom fakultetu u Osijeku je održana završna konferencija učesnika u projektu i građana, te otvorenje izložbe fotografija mladih autora iz Izraela i Palestine pod nazivom „S one strane zida“. Od predavača na konferenciji istaknula bih prof.dr.sc. Ladislava Bognara, profesora na Učiteljskom fakultetu u Osijeku i dobitnika nagrade Krunoslav Sukić 2009. godine za promicanje mirotvorstva, nenasilja i ljudskih prava. Profesor Bognar je naglasio koliko su loši udžbenici povijesti u kojima se veliča rat i ratni uspjesi, a uopće se ne spominje besmislenost rata i sveopća nesreća do koje dovodi. Smatra da na taj način mlade generacije stječu krivu predodžbu o tome kako bi trebalo rješavati sukobe i da ih to potiče na razmišljanje da se ratom postižu dobre stvari. Također je naglasio koliko je štetna netolerancija i teorija da će mir nastupiti ako se protjeraju nacionalne manjine.

Istaknula bih i predavanje Ane Raffai, mirovne aktivistice i direktorice udruge RAND, koja je naglasila važnost borbe za mir, ističući koliko je bitno suosjećati sa svim ugroženima zbog terora. Podsjetila je da je gradnja katedrale trajala

nastavak na sljedećoj strani

u prošlosti 200-300 godina i da graditelji nisu vidjeli gotovu katedralu, te da tako i graditelji „katedrale mira“ možda neće doživjeti da nastupi mir, ali da svejedno ne trebaju odustajati od gradnje. Naglasila je da se mir ne konzumira, već stvara.

Želja organizatora je bila putem ove konferencije upoznati osječke građane s trenutnom situacijom u Izraelu, ali i s projektom u cjelini. Mladi su gosti imali priliku izreći svoje impresije o Hrvatskoj, o svemu što su vidjeli i doživjeli tijekom posjeta nekoć okupiranim područjima i razgovora sa stradalima. Međutim, ovu su priliku neki učesnici iskoristili da naglase da je malo sličnosti između izraelsko-palestinskog sukoba i rata u Hrvatskoj, te da su razočarani što

će malo toga moći iskoristiti u svojim sredinama. Nažalost, većina je bila mišljenja da su se trebali manje baviti Slavonijom i učiti o Domovinskom ratu, a više razgovarati međusobno o svom sukobu kada su već imali priliku da provedu cijeli tjedan zajedno. To u svojim sredinama sigurno neće moći, jer nema načina da se sretnu ako jedni žive na palestinskom području, a drugi u izraelskim gradovima.

No bez obzira na to što je projekt očito imao i nedostataka, nadajmo da će svaka mirovna inicijativa, pa tako i ova, barem malo pripomoći da Izrael bude bliže rješavanju sukoba i uspostavi mira na cijelom svom području, što je i cilj projekta. ✨

Nives Beissmann

UNIJA ŽIDOVSKIH ŽENA HRVATSKE

RAZGRANATA MEĐUNARODNA AKTIVNOST

UNIJA ŽIDOVSKIH ŽENA HRVATSKE SUDJELOVALA JE POČETKOM SVIBNJA NA REDOVNOJ KONFERENCIJI MEĐUNARODNOG VIJEĆA ŽIDOVSKIH ŽENA (ICJW) U JERUZALEMU

Na sjednici Izvršnog odbora Međunarodnog vijeća židovskih žena (ICJW), čiji smo član, a koja je održana u Jeruzalemu i trajala tri dana, od 2. do 5. svibnja, podneseni su brojni izvještaji iz bogate aktivnosti ICJW-a. Najprije je izvještaj o cjelokupnoj aktivnosti podnijela predsjednica Sharon Gustafson (USA), blagajnički izvještaj - Carole Levin, izvještaj o fondovima - Ray Wonder, a podneseni su i izvještaji iz raznih međunarodnih organizacija čiji je ICJW član.

S posjeta Eliane Spertling Židovskoj općini Zagreb

ICJW je član brojnih međunarodnih organizacija i foruma -UN, ECOSOC, UNICEF, UNESCO, Council of Europe, European Women's Lobby, World Jewish congress, „Religion and peace“, „International coalition for Agunah right“ itd. Svojim sudjelovanjem se zalaže i bori protiv netolerancije, rasizma, antisemitizma i svih oblika religijske diskriminacije (izvještaj Sharon Shenhav). ICJW se zalaže se za dijalog među religijama i za interkulturalne aktivnosti (izvještaj Nadine Iarchy, Belgija) te za obrazovanje na

etičkim principima. ICJW se također zalaže se prestanak diskriminacije prema ženama, prestanak nasilja prema ženama i djeci i borbu protiv trgovine ljudima, najčešće ženama i djecom (izvještaj Sharon Gustafson).

Organizacija ICJW - Internacional Council of Jewish women (Međunarodno vijeće židovskih žena) predstavlja krovnu organizaciju 38 zemalja članica sa svih kontinenta, pa su ovom prilikom podneseni i regionalni izvještaji za Sjevernu i Latinsku Ameriku, Europu, Subsaharu, Aziju i područje Pacifika.

Značajni dio sastanka Izvršnog odbora bio je izbor novog rukovodstva ICJW-a za razdoblje 2014.-2018., koje je predložio Odbor za nominaciju: nova predsjednica je Robyn Leen (Australija), sekretarica Sharon Fox (Južna Afrika), a blagajnica Joan Lurie Goldberg (USA). Izabrano je također šest doživotnih članica ICJW-a (Life members) i 14 zemalja članica koje će predložiti imena za potpredsjednice ICJW-a.

Predstavnice Češke Republike, koja je domaćin sljedeće konferencije ICJW-a u Pragu, u svibnju 2014, predložile su program buduće konferencije i aktivnosti vezane uz nju.

U nedjelju, 5. svibnja, organizirana je mirna demonstracija (Vigil-Jewish women Worldwide demand equality) pred Knesetom.

Seminar o židovskoj edukaciji

Svake četvrtne godine ICJW organizira seminar za židovsku edukaciju, koji je ove godine održan od 5. do 8. svibnja u Jeruzalemu, a glavna tema seminara bila je „Judaism as a

Universal Language-Jewish perspectives on Contemporary issues“.

Seminar u čijoj pripremi i radu je sudjelovala i Ana Lebl iz Splita, svečano je otvoren u Herzlovom centru na Mount Herzlu. Posjetili smo grob Theodora Herzla i drugih velikana, razgledali njegov muzej i prisustvovali predstavi „Wall of Zionist History“.

Teme seminara bile su: „In Every generation one must see oneself“; „Life and Death in the power of the tongue“; „We were Strangers in the Egypt“; „Jewish response to the „Other““; „Protecting the rights of Women in Judaism“; „An Interfaith Perspective on contemporary Social issues“; „Love thy neighbor as thyself“...

Održana je panelska diskusija „Strategies for bringing the Message Home“, prikazan je film „Women Unchained“. Posjećene su neke židovske zajednice u Jeruzalemu, a putovalo se i u Haifu, gdje su učesnice posjetile „The Golda Meir International Training Center“ i „Carmel Forest“.

Posjet Eliane Sperling Židovskoj općini Zagreb

Židovsku općinu Zagreb posjetila je Eliane Sperling, ugledna gošća iz ICJW-a i održala predavanje o aktivnosti organizacija u kojima ima važne djelatnosti.

U Zagrebu je sudjelovala u radu „European Women's Lobby“, u kojoj je predstavnicom ICJW-a. Upoznala nas je s temama s tog sastanka, među kojima je i problem „umjet-

ne majke“ tj. unajmljivanja žena da nose i rađaju djecu po narudžbi.

Prije Zagreba Eliane Sperling boravila je u Bugarskoj prilikom svečanosti organiziranih u spomen na spašavanje bugarskih Židova u vrijeme Holokausta. Osim toga, njezina matična organizacija u Belgiji „Liga van Joodse Vrouwen van België“, sudjelovala je u projektu „twining“ – bratimljenju pojedinih ženskih organizacija iz raznih zemalja. Taj je projekt osnovao Foundation for Ethnic Understanding (FFEU).

Planirajući svoj dolazak, posebno je naglasila želju da posjeti Židovsku općinu Zagreb i njezine organizacije, što je dogovoreno u Jeruzalemu s dr.sc. Melitom Švob, predsjednikom Unije židovskih žena Hrvatske.

Kroz zgradu Židovske općine Zagreb i općinske institucije gošću je proveo potpredsjednik Općine Saša Cvetković. Upoznala se s predsjednikom Općine i Koordinacije židovskih općina u Hrvatskoj dr. Ognjenom Krausom i glavnim rabinom u Republici Hrvatskoj Lucianom Mošom Prelevićem, kao i s mnogim članovima općine. Osobito su je se dojmili Dječji vrtić i Istraživački centar Cendo, gdje se zadržala u razgovoru o budućoj suradnji s direktoricom Cenda dr. Melitom Švob.

Predavanje Eliane Sperling saslušano je s velikom pažnjom, a njezin poziv na sljedeću ICJW konferenciju u Pragu prihvaćen je u nadi da će se moći ostvariti. ✨

Melita Švob

KD „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“

BOGAT I ZANIMLJIV PROGRAM

OCJENJUJUĆI PROŠLOGODIŠNJI RAD DRUŠTVA, SKUPŠTINA KD „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ IZRAZILA JE ZADOVOLJSTVO KAKO OPSEGOM TAKO I KVALITETOM OSTVARENIH KULTURNIH DJELATNOSTI

Kulturno društvo „Miroslav Šalom Freiburger“ održalo je 28. svibnja svoju redovnu godišnju skupštinu, na kojoj se raspravljalo o izvještaju o radu u 2012. i programu rada u ovoj, 2013. godini. Podnoseći izvještaj o radu u prethodnoj godini, predsjednik Društva Živko Gruden među ostalim je rekao da je Društvo, kao i ranije, djelovalo u skladu s ciljevima utvrđenim Statutom Društva, tj. na održavanju i njegovanju židovske kulture i kulture uopće. Kao i prijašnjih godina, to se nastojalo realizirati raznovrsnim kulturnim priredbama, predavanjima o relevantnim temama koje su nametala zbivanja u suvremenom svijetu i na našim prostorima, predstavljanjem novih knjiga isl.

Ukratko, prema Grudenovu izvještaju, u razdoblju od početka svibnja prošle godine do kraja travnja ove, na programu Društva bile su 22 priredbe (7 predavanja, 7 predstav-

ljanja knjiga, 2 glazbene priredbe, po jedna likovna, filmska i radiodramska, 2 hommagea i 1 In memoriam), što je količinski na standardnoj razini Društva, a prema Grudenovoj ocjeni Društvo je i kvalitetom održalo dostignutu, za priredbe takve vrste, zadovoljavajuće visoku razinu. O tome, uostalom, rekao je, svjedoče i imena aktera tih priredbi, mahom istaknutih, uglednih znanstvenika, umjetnika, nakladnika, književnika, glazbenika, publicista, novinara. Poredani kronološki, prema terminima nastupa, bili su to Ivan Bauer, Vlasta Urbić rođ. Deutsch-Maceljski, Branko Polić, Viktor Žmegač, Josip Magdić, Zdravko Zima, Fikret Cacan, Seid Serdarević, Jegor Bučan, Ivica Šute, Tihomir Ponoš, Sanja Majer-Bobetko, Tamara Jurkić-Sviben, Darko Fischer, Renee Weisz-Maleček, Melita Švob, Dean Friedrich, Žarko Puhovski, Ljerka Pleslić-Bjelinski, Ana Fortuna, Eva Sedak, August Kovačec, Smiljka Domac-Ceraj,

nastavak na sljedećoj strani

Luciano Moše Prelević, Snješka Knežević, Vlasta Prohaska-Jarec, Vuk Perišić i Nives Madunić Barišić.

Zaključujući izvještaj, Gruden je rekao da je posjećenost priredaba Društva bila zadovoljavajuća te da su, kao i prijašnjih godina, neke priredbe svojom atraktivnošću punile auditorij Židovske općine do posljednjeg mjesta, ali da je bilo i takvih koje su bile skromno posjećene.

U osvrtu na časopis „Novi Omanut“, Gruden je istakao da se i ovom prilikom, kao i ranijih godina, Društvo mora zahvaliti glavnom uredniku Branku Poliću, na visokoj kvalitetnoj razini i redovnom izlaženju časopisa.

Kako prema Statutu Društva mandat njegova vodstva traje dvije godine, ali ga Skupština može produžiti, Skupština se između održavanja izbora za novo vodstvo i produženja mandata sadašnjem vodstvu, opredijelila za potonje

rješenje, produživši mandat sadašnjem vodstvu za još godinu dana. Izabran je, međutim, novi Nadzorni odbor, s obzirom na to da je starome istekao mandat. Na prijedlog Upravnog odbora Skupština je izabrala novi Nadzorni odbor u sastavu Darko Fischer, Mladen Mali i Narcisa Potežica.

U raspravi o programu rada u sljedećem razdoblju istaknuto je da treba nastaviti ići dosadašnjom trasom, uz nastojanje da se i na pozornicu i u auditorij privuče više mladih. Posebno se razgovaralo o načinu obilježavanja nekoliko jubilarnih godišnjica koje su na vratima: riječ je o 25. obljetnici osnutka Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“, 110. obljetnici rođenja i 70. obljetnici smrti Freibergera (1903.-1943.) te o punih 20 godina kontinuiranog izlaženja časopisa „Novi Omanut“, dvomjesečnika posvećenog židovskoj povijesti i kulturi. ☆

A.I.

POVRAT ODUZETE ŽIDOVSKJE IMOVINE

RIJEŠENO MANJE OD TREĆINE ZAHTJEVA

PREMA OCJENI ODVJETNIKA SEADA TABAKOVIĆA, IZNESENOJ NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ U ŽIDOVSKOJ OPĆINI ZAGREB, ZAKONSKA RJEŠENJA OMOGUĆAVAJU DA POSTUPCI ZA POVRAT IMOVINE TRAJU BESKRAJNO DUGO I DA NAKNADE ZA ODUZETU IMOVINU BUDU NEVJEROJATNO MALE

Povrat oduzete židovske imovine teče nedopustivo sporo, nedorečen zakon se parcijalno provodi, no u Židovskoj općini Zagreb očekuju da će ova Vlada konačno dopuniti zakon i ubrzati povrat imovine na sustavan i nediskriminirajući način. Glavni su to naglasci predavanja odvjetnika Seada Tabakovića 'Povrat privatne židovske imovine – stanje, problemi, perspektive', održanog 11. lipnja u Židovskoj općini Zagreb, na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberg“.

Zakon o povratu imovine oduzete nakon 1945. godine stupio je na snagu 1997. godine. Pravo povrata dato je samo hrvatskim državljanima, i to samo prvom nasljednom redu, a rok za podnošenje zahtjeva bio je šest mjeseci. Zakon je dopunjen 2002. godine, kada je uvedeno da stranci mogu imati pravo povrata, ali samo ako to nije riješeno temeljem međudržavnih ugovora, što je unijelo pomutnju u rješavanju zahtjeva. I dalje su ostale niske odštete te mogućnost da se s rješavanjem zahtjeva može otežati godinama, pa i desecima godina.

Odvjetnik Tabaković iznio je porazan podatak da je do sada riješeno manje od 30 posto podnesenih zahtjeva, da neki od njih nisu riješeni punih 16 godina, a da dio zahtjeva nije ni pipnut od 1997. godine iako su predani u roku.

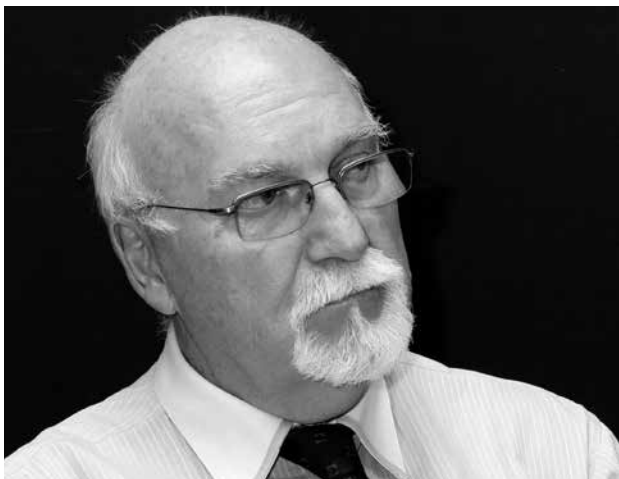
Sve je tempirano da se umiri savjest, da se što manje vrati i što manje isplati. Hrvatska je to mogla riješiti, primjeri-

ce, prilikom prodaje društvenih stanova, od kojeg novca se mogao puniti fond za isplatu naknada za oduzetu imovinu, ali taj novac je, naravno, iskorišten i potrošen za nešto drugo, rekao je Tabaković.

Prema njegovim riječima, najviše predmeta je riješeno u Zagrebu, što je i logično, jer tu ima najviše ureda, ali – istodobno – neki mali uredi, na primjer, u Slavoniji postavljaju nemoguće uvjete za dopunu dokumentacije, pa ako se ona ne dostavi u roku, takve zahtjeve žurno odbacuju.

MIZERNE NAKNADE

Tabaković je iznio i porazan podatak da u Agenciji za upravljanje državnom imovinom (AUDIO) imaju samo dva pravника i dva ekonomista, a da su u Ministarstvu samo četiri ureda s ukupno šest ljudi koji rade na rješavanju tisuća zahtjeva. Problem su i mizerna obeštećenja: za zemljište u gradovima ono iznosi 4 do 5 kuna po četvornom metru, a u manjim mjestima svega 50 lipa! Tako su, primjerice, dva nasljednika zemljišta na kojem je sada pošta u Jurišićevoju, za 1300 četvornih metara dobili obeštećenje od samo 90.000 kuna!

Sead Tabaković: Povrat teče nedopustivo sporo

Punih 16 godina Židovska općina Zagreb pokušava se izboriti za zakonska rješenja kojima bi se u najvećoj mogućoj mjeri obuhvatili svi oštećeni. Pokušaj na Ustavnom sudu je

propao, jer je Ustavni sud ocijenio da je zakon dobar. Odvjetnik Tabaković je, međutim, uspio dobiti jedno tumačenje Upravnog suda koje ide u prilog oštećenim vlasnicima i njihovim nasljednicima, stranim državljanima, ali se to na terenu nejednako primjenjuje. Često se zahtjevi nekoliko puta prebacuju između županijskih ureda, nadležnog ministarstva i Upravnog suda. Tabaković je također upozorio da je 2002. godine Sabor donio odluku da se u roku od šest mjeseci mora izmijeniti Zakon, ali da to nije učinjeno sve do sada – punih 11 godina.

Zahtjevi ŽOZ-a su i dalje isti: da se zakon striktno primjenjuje i na imovinu oduzetu za NDH, dakle, od 1941. godine, da se omogući podnošenje zahtjeva i onima koji su propustili podnijeti zahtjev kad je zakon donesen kao i onima koji su podnijeli zahtjeve prije 1997. godine, da se pravo na povrat, odnosno, naknadu, omogući i nasljednicima drugog i trećeg reda, neovisno o državljanstvu i bez roka, te da se odštetna naknada ne ograniči samo na 350.000 kuna. ✨

Veronika Rešković

S TRIBINE O JEZICIMA NACIONALNIH MANJINA U HRVATSKOJ

KAKO (NA)UČITI HEBREJSKI?

NAJVEĆI UTJECAJ NA FORMIRANJE SUVREMENOG HEBREJSKOG JEZIKA, IVRITA, IMALI SU LINGVISTI IZ RUSIJE

Hebrejski jezik, star više od 3.000 godina, jedan je od najstarijih jezika koji se i danas govori. Njegova suvremena varijanta, 'ivrit', njegov nastanak i posebnosti, bile su teme tribine „Jezik u jeziku“. U sklopu ciklusa „Jezična raznolikost u Hrvatskoj“ u Društvu hrvatskih književnika 5. lipnja hebrejski je jezik predstavljen izlaganjima dviju prevoditeljica – Andree Weiss Sadeh i Laile Šprajc. One nisu izvorne govornice hebrejskog, ivrit su naučile živeti i obrazujući se u Izraelu, ali su ga svladale toliko dobro da sada prevode suvremenu izraelsku književnost, u kojoj su najpoznatija djela Amosa Oza.

Do potkraj 19. stoljeća hebrejski je uglavnom bio jezik Tore, a svakodnevna komunikacija unutar židovskih zajednica u svijetu odvijala se ponajviše na jidišu i ladinu. Do početka Drugog svjetskog rata jidiš je govorilo 10 do 12 milijuna Židova. No, onda je uslijedio Holokaust, žrtva kojega je, uz milijune Židova, bio i njihov jezik.

„Nakon Drugog svjetskog rata jidiš je gotovo nestao. Kada je osnovana država Izrael, odlučeno je da će službeni jezik biti hebrejski, odnosno ivrit. Jidiš je budio negativna sjećanja na stradanja Židova, a bio je i jezik geta i štetla“, podsjetila je na početku tribine Sanja Zoričić-Tabaković, predstavnik židovske nacionalne manjine u Gradu Zagrebu, ističući, među ostalim, da „današnji oblik suvremenog

hebrejskog korijene vuče još s kraja 19. stoljeća i njegovog tvorca Eliezera Ben-Jehude. On je na valu tada rastućeg cionizma odlučio osuvremeniti hebrejski jezik, uvesti ga u svakodnevni život tadašnje Palestine, među Židove useljenike. Danas u Izraelu već postoje mlade generacije kojima je ivrit materinji jezik, a i odrasli ga - uz jezik svojih roditelja - svakodnevno koriste.“

Hebrejski, jedan od semitskih jezika, teško je uspoređivati s nama poznatim zapadnim jezicima, čulo se na tribini. Ima vlastito pismo, čita se i piše s desna na lijevo, nema padeža, u ivritu samoglasnici se rijetko bilježe osim u vjerskim tekstovima i početnicama za djecu (pa postoji razlika u dužini tekstova kada se s ivrita prevodi na hrvatski - izvorni tekst od 200 stranica, na hrvatskom, zbog samoglasnika, naraste i na više od 300 stranica), za nas zapadnjake težak je izgovor nekih grlenih glasova, postoje tzv. tri vrste slova 'h'... No, da se hebrejski ipak može naučiti, ali da je za to potreban ne samo samo um nego i duša, slikovito je objasnila prevoditeljica Andrea Weiss Sadeh.

„Kad sam došla u Izrael, nisam znala hebrejski. Na početku sam pomislila: 'Ja sam gotova. Nikada ga neću naučiti.' Dok sam se borila da ga usvojim na racionalan način, analogijom s drugim stranim jezicima, posve sam se izgubila. Tek kad sam se predala, nakon godinu dana, jezik mi je sjeo

nastavak na sljedećoj strani

LAŽNI PRIJATELJI

Trebalo bi napraviti ozbiljnije istraživanje da bismo sa sigurnošću mogli reći imamo li u hrvatskom jeziku neke riječi koje su nam došle iz hebrejskog, napomenula je Laila Šprajc. Neke vjerojatno imaju hebrejski korijen, primjerice, 'subota', 'bajta' ili 'tuga'. Tuga je, kaže Andrea Weiss Sadeh, u moderni hebrejski jezik vjerojatno dospjela s ruskim Židovima koji su početkom 20. stoljeća dolazili u Izrael. I u odnosu hrvatskog i hebrejskog, napomenula je, postoje tzv. lažni prijatelji, tj. iste riječi koje imaju različito značenje. Pa tako hebrejski 'daj' na hrvatskom znači 'dosta', hebrejska 'riba' je hrvatski 'pekmez' ili 'džem', hebrejski 'sir' je hrvatski 'lonac', hebrejska 'buba' je hrvatska 'lutka', a hebrejsko 'ima' je hrvatska 'majka'.

i počela sam ga govoriti. To je priroda hebrejskog jezika: u sebi nosi veliku dozu kreativnog kaosa. I tek kad prihvatite da njime ne možete ovladati sto posto, on počinje biti kao nekakva poezija i počinje vam se razotkrivati sam od sebe“, rekla je Weiss Sadeh.

Prvo iskustvo njezine kolegice Laile Šprajc je, pak, suprotno, ali pouka je ista. „Na početku sam znala samo neke dječje pjesmice, ali ih uopće nisam razumjela. Ipak, početak mi je u hebrejskom išlo vrlo glatko, što moram zahvaliti ljudima koji su mi u Izraelu pomagali. Tješili su me da samo krenem, da ne brinem, jer i tako ni pola njih ne govori pravilno. No, kasnije, kad čovjek želi usavršiti jezik, onda se vidi koliko slojeva on zapravo ima. Sve dok ne usvojimo novi način razmišljanja o hebrejskom, vrlo teško ćemo ga naučiti“, naglasila je Šprajc.

U prevoditeljskom poslu obje se susreću sa sličnim izazovima, svakodnevno otkrivaju nove elemente tog istodobno vrlo starog, a opet pomlađenog jezika. Ivrit ima dosta frazema koji su doslovno prevedeni iz slavenskog, vjerojatno i zbog toga što su najveći utjecaj na njegovo stvaranje imali lingvisti koji su došli iz Rusije. Teško im je prevoditi specifični vojni jezik ili nazive biljaka koje rastu samo na području Izraela. Kod Amosa Oza je specifično što on sam proizvodi riječi... Osobito im prevođenje otežava to što ne postoji hrvatsko-hebrejski rječnik, pa za sebe kažu da su „prevoditeljice bez sredstava za rad“.

Tribinu su zajednički organizirali Koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba, Društvo hrvatskih književnika, Društvo hrvatskih književnih prevodilaca i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. ☆

Veronika Rešković

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

DONACIJA NATALIJE MATOVINOVIĆ ROĐ. GOTTLIEB

NEKOLIKO GENERACIJA ZAGREBAČKE ŽIDOVSKO OBITELJI GOTTLIEB, POZNATE PONAJPRIJE PO LIJEČNICIMA, SKUPILO JE ZBIRKU VRIJEDNIH DJELA HRVATSKIH SLIKARA – OSKARA HERMANA, LJUBE BABIĆA, VILIMA SVEČNJAKA, FERDE KOVAČEVIĆA, MENCIIJA KLEMENTA CRNČIĆA I DRUGIH – KOJU JE OVIH DANA NATALIJA MATOVINOVIĆ ROĐ. GOTTLIEB POKLONILA GALERIJU HAZU

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU), odnosno njezina Galerija, postala je bogatija za 20-ak slika renomiranih hrvatskih slikara iz prve polovice 20. stoljeća. Slike je Akademiji darovala Natalija Matovinović, rođena Gottlieb. Radi se o zbirci slika – ulja na platnu vrlo poznatih hrvatskih slikara s početka 20. stoljeća. Najzastupljeniji je Oskar Herman, koji je bio dobar prijatelj i daljnji rođak Gottliebovih. Tu su još i slike Ljube Babića, Vilima Svečnjaka, Ferde Kovačevića i Menci Clementa Crnčića i još nekolicine slikara iz tog vremena. Slike je skupilo nekoliko naraštaja obitelji Gottlieb.

Djed i otac Natalije Matovinović bili su poznati liječnici. Natalijin djed, bečki Židov, Albert Gottlieb došao je u Vukovar 1869. i tamo bio prvi liječnik. Njegov sin Antun rođen je 1880. Također je bio liječnik, iako mu je želja bila da

postane pijanist, jer je imao glazbeni dar. Antun se oženio Ankom Pisačić i s njom imao kćer Nataliju. Bio je poznati zagrebački kirurg i bio je šef kirurškog odjela u Bolnici milosrdne braće od 1915. do 1930. Za to je vrijeme izvodio niz operacija koje do tada još nisu izvođene u Hrvatskoj. Nakon 1930. pa sve do 1945. radio je u sanatoriju na Srebrnjaku, koji je bio poznat pod nazivom "Gottliebov sanatorij". Poslije 1945. vodio je kirurški odjel Vinogradske bolnice, gdje je obrazovao veliki broj kirurga i time postao poznat u tadašnjoj državi. Umro je u 87. godini života u Ann Arboru u Sjedinjenim Državama, gdje je posljednjih godina živio kod svoje kćeri Natalije.

Natalijina majka Anka bila je glazbeno nadarena. Studirala je pjevanje u Zagrebu, Grazu i Beču da bi kasnije bila poznata operna pjevačica na pozornicama Zagreba, Dresdenu,

Donatorica Natalija Matovinović

Berlina, Beča, Münchena i Praga. U donaciji o kojoj je riječ sadržana je i slika Anke Gottlieb (tada još u prvom braku s Ivanom Horvatom) u ulozi Carmen iz 1914. godine, koju je naslikao Ivan Tišov.

Natalija Gottlieb također se bavila glazbom. Završila je studij klavira na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji, zatim radila u Gradskoj muzičkoj školi i kao asistent na Muzičkoj aka-

demiji do 1956., kada odlazi u Sjedinjene Američke Države, gdje se dalje glazbeno obrazuje i najprije nastupa kao solistica, a zatim se posvećuje pedagoškom radu. Njezin suprug Josip Matovinović bio je u svijetu poznati liječnik endokrinolog, koji je svoju liječničku karijeru započeo u Zagrebu, ali je većinu radnog vijeka proveo u SAD-u.

Među slikama u donaciji prevladavaju portreti obitelji Gottlieb, ali ima i pejzaža i cvijeća.

U uvodnom govoru prilikom otvaranja izložbe doniranih slika u jednoj dvorani Galerije HAZU, predsjednik Akademije akademik dr. Zvonimir Kusić naglasio je da je ovaj događaj ne samo umjetnički već i opće kulturni i društveni, jer se radi o umjetninama koje su bile u inozemstvu i nisu bile poznate hrvatskoj javnosti, a radi se o djelima istaknutih hrvatskih slikara. Dvije obitelji, jedna s liječničkom tradicijom – Gottliebovi, a zatim Matovinović - i druga, s glazbenom tradicijom, zahvaljujući svom ugledu uspjele su skupiti vrijednu zbirku, koja je sada poklonjena HAZU, čime je podržano načelo osnivača Galerije Josipa Jurja Strossmayera, da slike hrvatskih slikara trebaju biti dostupne hrvatskoj javnosti.

Akademik i likovni kritičar Tonko Maroević tom je prilikom rekao da se radi o slikama koje se dobro uklapaju u komorni ambijent male dvorane Galerije HAZU te da se zbirkom židovske obitelji Gottlieb upotpunjuje i obogaćuje fundus Galerije HAZU. ✨

Darko Fischer

IZRAEL

TKO SU HAREDI ŽIDOVCI?

HAREDI SE S VREMENOM OTVARAJU, ALI NE ZNAM KAKO ĆE PRESKOČITI GREBEN S VOJSKOM, REKAO JE, MEĐU OSTALIM, LUCIANO MOŠE PRELEVIĆ, GLAVNI RABIN U REPUBLICI HRVATSKOJ, GOVOREĆI NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ O ULTRAORTODOKSNOJ SKUPINI ŽIDOVA, KOJI DANAS ČINE OKO DESET POSTO STANOVNIŠTVA IZRAELA

U Jeruzalemu je nedavno izbio ulični protest dvadesetak tisuća ultraortodoksnih Židova zbog navodnog pripremanja uvođenja obaveznog služenja vojnog roka i za njih. Protiv odlaska u vojsku podigla je glas skupina Židova koji žive po strogim religijskim pravilima – haredi.

O tome tko su haredi Židovi danas u Izraelu, kakva je njihova tradicija i koliko su (ne)uklopljeni u suvremeno izraelsko društvo, u sjedištu Židovske općine Zagreb, na tribini Kulturnog društva „Miroslav Šalom Freiberger“, govorio je 4. lipnja Luciano Moše Prelević, glavni rabin u Republici Hrvatskoj.

Haredi ili haredim skupina je ultraortodoksnih Židova koji čine oko 10 posto izraelskog stanovništva, što je oko 700 tisuća građana. Procjenjuje se da će do 2020.

godine činiti 20 posto stanovništva Izraela. Upravo zbog njihovog naglo rastućeg broja, očekuje se i jačanje njihovog političkog utjecaja. To su već pokazali sudjelujući u vlasti u dosadašnjim vladama, parlamentu i na lokalnom nivou.

Trenutno, haredi nemaju svog predstavnika u vladi, ali se ustrajno zalažu za očuvanje tradicije i svog poimanja židovstva. Jedna od za njih bolnih točaka je najava novog zakona o obaveznoj vojnoj obvezi i za pripadnike te vrlo zatvorene zajednice. Do sada su haredi, još od uspostavljanja države Izrael 1948. godine, bili oslobođeni vojske. No, prema prijedlogu novog zakona, godišnje bi na odsluženje vojnog roka trebalo ići njih oko 7000. Zašto je došlo do promjene prema ultraortodoksnim Židovima?

nastavak na sljedećoj strani

Luciano Moše Prelević: Slika nipošto nije crno-bijela

„S vremenom sve više Izraelaca izbjegava ići u vojsku te se javila teza o ‘ravnopravnoj raspodjeli tereta’, odnosno postavlja se pitanje ‘zašto bih samo ja išao u vojsku, neka ide i ovaj drugi’. Također, želi ih se uključiti u tržište rada. Stvorena je slika da su oni paraziti, da žive na račun države, da čitav dan sjede u ješivi i uče, da ništa ne rade.

No, slika nipošto nije crno-bijela“, upozorava rabin Prelević koji se i sam školovao u haredi okruženju u Izraelu. Prema njegovim riječima, u Izraelu je duga tradicija izbjegavanja služenja vojnog roka zbog pacifističkih ideja ili religioznih razloga, ali nijedna grupa nije toliko velika, niti joj se toliko zamjera na odbijanju vojske kao haredima. Zanimljivo je da nekoliko članova Knesseta, koji se zalažu da haredi idu u vojsku, sami nisu služili vojsku.

Zašto je ultraortodoksnim Židovima toliki problem vojska? Prema riječima rabina Prelevića, uzrok leži u njihovom svjetonazoru i načinu života. U haredi svijetu postoji strogo razdvajanje spolova. U sinagogi, na ulici, u autobusu i drugdje, a i u vojsci, ima žena i to može izazvati seksualno uzbuđivanje muškaraca. Problem su i stroga pravila košera kod haredi Židova. Opasnost je za njih i u tome što bi, ako odu u vojsku na tri godine, bili izloženi drugoj vrsti svjetonazora, rekao je Prelević.

Haredi ili haredim na hebrejskom znači „oni koji drhte pred Bogom“. Stav ultraortodoksa je „Tora je moje zanimanje“. Njihova najbitnija odrednica je odbijanje sekularizma, zatvaranje u svoj svijet. Vanjski svijet vide kao opasnost asimilacije.

Zbog svjetonazora poriču i postojanje države Izrael, jer, prema Talmudu, samo Mesija može stvoriti državu Izrael. To im najviše zamjeram, jer cilj židovstva nije izmjestiti se iz povijesti i čekati šest tisuća godina da dođe Mesija, kazao je Prelević.

Haredi većinom ne rade, biraju siromaštvo i duhovni život. Imaju brojne obitelji, nerijetko i desetero djece. Zanimljiv je njihov odnos prema medijima. Nemaju televizore, to je zabranjeno.

Televizija prikazuje sve i svašta, a gledajući je, prag osjetljivosti na nesreće pada, a oni to ne žele. Oni žele da osjećaju druge ljude, da osjećaju tuđu bol, da pomognu drugoj osobi – pojasnio je Prelević.

Prema njegovim riječima, haredi imaju razvijen čitav sistem solidarnosti i međusobnog pomaganja i davanja. Pomažu svima, bez razlike. Oni tim akcijama državi godišnje uštede 500 milijuna dolara – rekao je Prelević.

Sekularne novine ne čitaju, imaju svoje radio-stanice, od kojih je dobar dio ilegalan. Imaju tzv. košer mobilne, koji služe samo za razgovore, nemaju vezu s internetom. Ipak, zajednica se pomalo otvara, dio ih ipak radi, sve više u hi-tech industriji, stvari se polako mijenjaju. Ta promjena treba doći i iz većinskog, sekularnog Izraela, smatra Prelević.

„Haredi se s vremenom otvaraju, ali ne znam kako će sad preskočiti greben s vojskom. To će im dosta promijeniti način života. Većinska zajednica se stidi njihovog ponašanja. Morat će naći neko rješenje kako da idu u vojsku i kako da počnu raditi.

Vidjet ćemo što će na kraju biti, nadam se dobrome bez obzira na tenzije. Izrael je uvijek pun tenzija, to ne treba uzimati kao nešto prežestoko. Vjerujem da će se ipak naći rješenje – zaključio je rabin Prelević. ✨

Veronika Rešković

HNK IVAN PL. ZAJC

IZLOŽBA SLIKA NOE GERAS

SLIKE SEDAMNAESTOGODIŠNJE NOE GERAS INSPIRIRANE „GUSLAČEM NA KROVU“ IZLOŽENE SU U RIJEČKOM KAZALIŠTU

U Hrvatskom narodnom kazalištu Ivan pl. Zajc u Rijeci 8. svibnja otvorena je izložba slika Noe Geras na temu mjuzikla „Guslač na krovu“ Jerrya Bocka (prema scenariju Josepha Steina). Noa je slike izradila još prije dvije godine, kao ilustracije za slikovnicu za djecu, koja još čeka objavljivanje.

Noi je pružena ova prilika da izloži svoje radove i, uz to, pokaže i svoje pjevačko umijeće, zahvaljujući angažmanu Milana Ožegovića, predsjednika Društva tjelesnih invalida.

Dok je trajala izložba, emitirani su songovi iz mjuzikla „Guslača na krovu“, koje je pjevala Noa. Zanimljivo je da se Noina izložba održavala u vrijeme kada je „Guslač na krovu“, u izvođenju ansambla riječkog kazališta, bio na nje-

govu repertoaru. Noinu je izložbu otvorio povjesničar umjetnosti Stanko Špoljarić, dugogodišnji kustos Umjetničkog paviljona u Zagrebu, koji je u recenziji izložbe među ostalim napisao da ona svjedoči o slikarskom talentu koji ima budućnost.

Noa Geras rođena je 1996. u Jeruzalemu. Danas je učenica drugog razreda grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu i šestog razreda Glazbene škole Blagoja Berse u Zagrebu, na odsjeku klavira. Pjeva u školskom zboru koji je nedavno imao zapažen nastup u Hrvatskom glazbenom zavodu. Voli opere i redovno je u koncertnoj dvorani „Vatroslav Lisinski“ kada se prenose opere iz njujorške Metropolitan opere. ✨

N.S.

KLADOVO

OBITELJSKI SEMINAR – ŠTO JE TO?

PROGRAM SEMINARA U KOJEM JE JE SUDJELOVALO GOTOVO TRISTO ČLANOVA ŽIDOVSKIH ZAJEDNICA IZ PETNAEST OPĆINA S PODRUČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE BIO JE PRIVLAČAN I RAZNOVRSTAN, TAKO DA JE SVATKO - OD DJECE I TINEJŽERA DO ONIH VEĆ PODO MAKLE DOBI - MOGAO NAĆI NEŠTO ZA SEBE

Vrijeme je bilo prekrasno, idealno za radionice u prirodi

Jednoga dana stigao nam je u Osijek poziv za obiteljski seminar. U našem domu sastanak kućnog savjeta – ići ili ne. Nižu se razlozi za i protiv. Nastojimo ići na sve seminare, ali treba to sve uskladiti s drugim obavezama. Posao, škola, lektira, zdravstveni problemi... Bit će dobro, to je sigurno. Ali daleko je Kladovo, čak na rumunjskoj granici. Već sam pogled na zemljovid nagovara na odustajanje.

Međutim, naše dvoumljenje je skratila jedna od organizatorica, rekavši nam da joj trebamo i moj suprug i ja – on da vodi sport, a ja ples. Tako se odluka donijela puno brže. Jednostavno: „Idemo!“

Očekivali smo da će put biti puno sporiji i duži nego što je bio, jer je uz prekrasni krajolik koji se nizao cijelim putem vrijeme brzo proletjelo. Začas smo stigli. Smjestili smo se i odmah ugledali poznata lica. To i nije bilo teško, jer od 280 učesnika poznajemo barem pola njih.

Smješteni smo bili u hotelu „Đerdap“, na samoj obali Dunava, koji je na ovom dijelu svog toka sličniji moru nego rijeci. Ubrzo je krenulo otvaranje seminara i započelo prekrasno druženje koje je povezalno sve učesnike u jednu veliku obitelj. U toj su obitelji, uz nas iz Osijeka, bili članovi još 14 židovskih općina (ili jevrejskih opština) iz bivše Jugoslavije – Subotice, Banja Luke, Sarajeva, Doboja, Osijeka, Zagreba, Beograda, Novog Sada, Skopja, Zrenjanina, Kikinde, Kragujevca, Zemuna, Niša i Pančeva. Pozamašan broj, zar ne?

Program seminara bio je raznovrstan i svatko je mogao naći nešto za sebe. Postojao je program za bebe, za djecu, teenage skupinu i, naravno, za odrasle. Ali postojale su i radionice u kojima su različite dobne skupine sudjelovale zajedno. Tema je bila „3D – dar, dostignuće, doprinos“. Ideja je bila prisjetiti se važnih ličnosti s naših prostora (ali i ne samo naših), koje su obilježile razvoj židovske kulture i nacije. Odrasli su to odrađivali uz predavanja, a djeca, naravno, uz igru. Imali smo i kviz. Bilo je vatreno i do zadnjeg trenu neizvjesno.

Bilo je tu i raznovrsnih sportskih druženja. Art je djelovao pod umjetničkom palicom Maje Gusman, a gluma pod budnim okom Mirjam Salom. Ne bi bilo fer da ne spomenem svoju aktivnost, a to je naravno izraelski ples, u kojem su sudjelovali svi – od beba do najstarije generacije.

Petak je bio dan za izlet. Trebalo je obilježiti Lag Baomer, a za taj se dan tradicionalno ide na izlete. To je bila prilika za cjelodnevni boravak u prirodi, uz roštilj i riblju juhu, uz nogomet, izraelsku glazbu i ples, badminton, pikado, kartanje i art u prirodi. Sve u svemu, aktivnosti nije nedostajalo. Imali smo sreće i s vremenom – bilo je prekrasno, proljetno, sve dane seminara.

Obilježili smo i Šabat - djevojčice i žene upalile su svjećice, izgovorene su molitve za vino i halu, čuli smo zašto se i kada pale svjećice. Bilo je jako svečano. Nezaboravno!

Imali smo i izuzetan koncert - mali David Štrbac na gitari. Ima samo 12 godina, a već i komponira. O njemu će se još čuti i pričati, to je sigurno.

Posljednjeg dana organizirana je vožnja brodom po Dunavu. Poseban doživljaj! Nakon toga je došlo vrijeme za završetak seminara. Tužan događaj, jer se nikome nije išlo kući. Oproštaji dugi, obećanja razna...

Jedno obećanje sam dala sebi – sljedeće godine neću razmišljati o tome da li ići ili ne. Ovaj se seminar definitivno ne propušta! ☆

Nives Beissmann

„HAVERIM SHEL ISRAEL“ U ZRENJANINU

USPJEŠNO GOSTOVANJE OSJEČKE PLESNE SKUPINE

PLESNA SKUPINA ŽIDOVSKJE OPĆINE OSIJEK JE POTKRAJ SVIBNJA PO TREĆI PUT SUDJELOVALA NA MULTIKULTURALNOJ MANIFESTACIJI KOJU VEĆ GODINAMA PRIREĐUJE JEVREJSKA OPŠTINA ZRENJANIN

U organizaciji Jevrejske opštine Zrenjanin 26. svibnja održana je multikulturalna manifestacija „...korak napred“, sedma po redu. To je prilika da u Narodnom pozorištu „Toša Jovanović“ u Zrenjaninu razne nacionalne manjine prikažu svoje običaje i kulturu kroz ples,

S nastupa osječke plesne skupine

pjesme ili druge scenske izvedbe i da kroz upoznavanje građana sa svojim običajima dovedu do boljeg razumijevanja i smanjenja netolerancije i netrpeljivosti.

Plesna grupa osječke Židovske općine „Haverim Shel Israel“ imala je čast po treći puta biti gost na ovoj manifestaciji. Prvi puta je to bilo davne 2007. godine kada je u suradnji s plesnom skupinom „Or HaShemesh“ na daskama zrenjaninskog pozorišta izvedena plesna predstava „Židovsko vjenčanje“ koju je koreografirala Neda Wiesler. Većina plesačica osječke grupe su tada bile još male djevojčice. Sljedeći puta su „Prijatelji Izraela“ bili u Zrenjaninu 2009. godine, kada su se predstavili sklopom pustinjaških plesova.

Ove godine izveli smo dvije koreografije. Jedna je „Priča o Mojsiju“ koja plesom prikazuje važnije događaje iz Mojsijeva života – stavljanje Mojsija s košarom u rijeku, gorući grm, deset zala koje je Bog poslao Egipćanima, kao i razdvajanje mora. Druga koreografija nosi naziv „Šabat“ i počinje s Kabalat Šabatom, da bi uz Lecha Dodi, Adon Olam i Shalom Alecheim na kraju stigli do Havdala. Bitno je napomenuti da su u obje koreografije nastupile i naše najmlađe plesačice Dora i Nika Festetić koje imaju svega šest godina.

Osim osječke plesne skupine, nastupili su još i tamburaški sastav „Tiriri“, zbor islamske zajednice Zrenjanina, glumac Jovica Jašin i mladi, vrlo talentirani član Jevrejske općine Zrenjanin David Pruginić na violini. Posjećenost manifestacije bila je na zavidnoj razini – gotovo da nije bilo slobodnog mjesta. Nakon službenog dijela organiziran je domjenak, što je posjetiteljima bila još jedna prilika za druženje s izvođačima i razmjenu dojmova.

Moram pohvaliti „Zrenjanince“, koji su divni domaćini i koji su nam cijeli posjet učinili posebnim. Cijela je Općina od ujutro do navečer bila s nama, nastojali su da nam u svakom trenutku budu na raspolaganju i da nam ništa ne nedostaje. Pripremili su nam pravu gozbu. Djevojke su bile dobro raspoložene već pri polasku, a uz takvu organizaciju se dobro raspoloženje nastavilo sve do večeri. Bez obzira na to što smo cijeli dan bili na putu, imali dugu probu i nakon nje nastup, nitko nije bio umoran. Barem ne dok nismo krenuli kući. Tada je nastupilo opuštanje i u autobusu se spavalo sve do

Završni čin bila je - gozba

Osijeka, a neke smo čak morali prenijeti sve do kreveta. Iako je nekima bila velika gužva pred kraj školske godine i nije uopće bilo jednostavno naći slobodan dan, svi smo se složili oko toga da je ovo gostovanje bilo nezaboravno. ☆

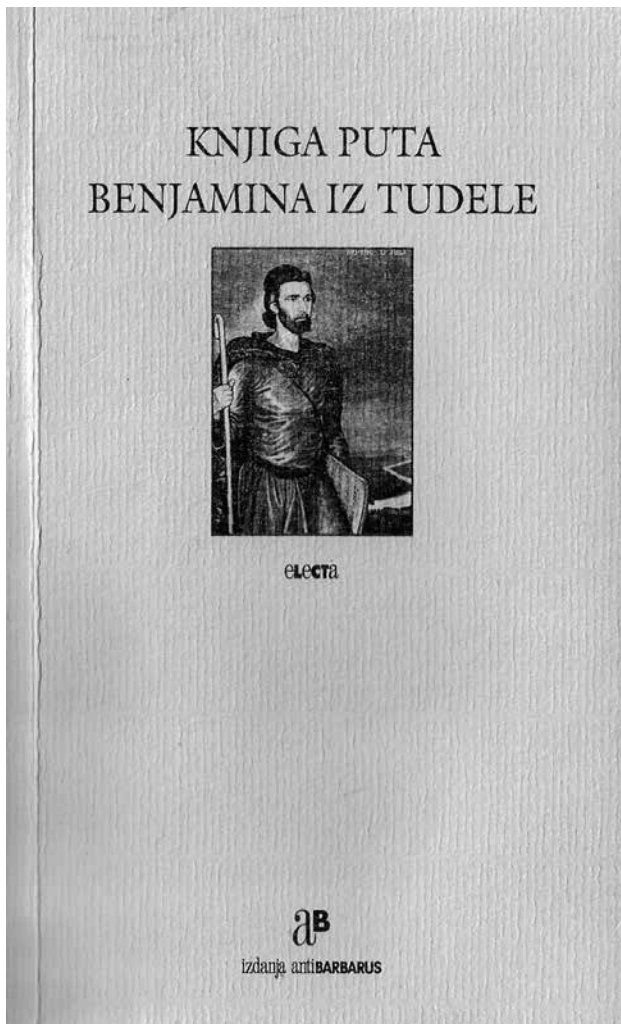
Nives Beissmann

NOVE KNJIGE

KNJIGA PUTA BENJAMINA IZ TUDELE

PUTOPIS ŽIDOVSKOG SREDNJOVJEKOVNOG PUTNIKA BENJAMINA, KOJI JE U HRVATSKOM PRIJEVODU OBJAVILA NAKLADNIČKA KUĆA IZDANJA ANTIBARBARUS, NA TRIBINI KULTURNOG DRUŠTVA „MIROSLAV ŠALOM FREIBERGER“ PREDSTAVILI SU POVJESNIČARI DR.SC. DAMIR KARBIĆ I MR.SC. JOŠKO PAVKOVIĆ TE, U IME NAKLADNIKA, SIMONA GOLDSTEIN

Na tribini kulturnog društva “Miroslav Šalom Freiburger” u sklopu redovnih priredbi utorkom, 14. svibnja imali smo priliku čuti prikaz knjige “Knjiga puta Benjamina iz Tudele”. Radi se o nedavno na hrvatski jezik prevedenom putopisu židovskog srednjovjekovnog putnika Benjamina koji je živio u pokrajini Navarri u gradiću Tudela na prostoru koji se u 12. stoljeću kada je Benjamin živio i putovao nalazio na “mekanoj granici” između prostora na kojem su bili muslimani, Arapi i kršćani, Španjolci, na granici dviju tada dominantnih civilizacija.

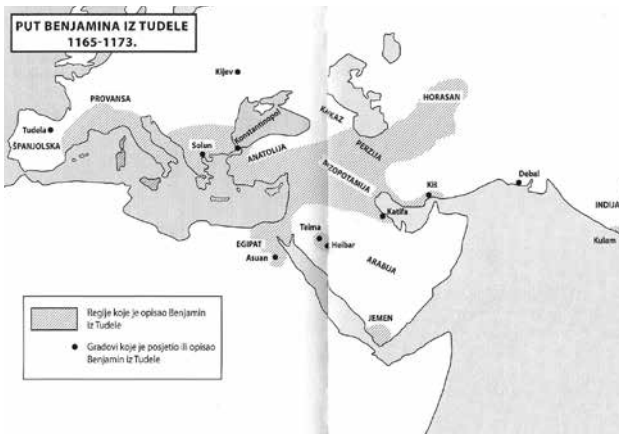

Knjigu je objavila nakladnička kuća Izdanja Antibarbarus. Izdana je u mekom uvezu na 140 stranica. Uz sam tekst u knjizi je na početku dat uvod koji je napisao povjesničar Joško Pavković i predgovor prvom engleskom izdanju knjige koji je napisao Marcus Nathan Adler. Na kraju je knjiga dopunjena kronološkim popisom povijesnih događaja 12.

vijeka, “velikog vijeka Benjamina iz Tudele” i napomenom za praćenje židovskog kalendara. Urednica je Simona Goldstein, prijevod s engleskog obavio je Nikica Petrak, redakturu je napravila Lea Bauman dok je knjigu priredio Joško Pavković. O knjizi su na „Freibergerovoj“ tribini govorili urednica Simona Goldstein, povjesničar dr. sc. Damir Karbić i povjesničar mr. sc. Joško Pavković.

Urednica je u svom uvodnom obrazloženju istaknula da se radi o malenoj knjizi, ne više od 140 stranica, ali iza koje stoji veliki posao. Knjiga je prijevod izdanja na engleskom jeziku, koje je još 1907. objavio Marcus Nathan Adler. Knjiga se prvo pojavila na hebrejskom originalu u Istanbulu 1543. godine pod naslovom “Sefer ha Massa’ot” te je za dobro razumijevanje knjige bilo potrebno proučiti i dijelove teksta i komentara na hebrejskom jeziku. Taj posao obavila je redaktorica knjige Lea Bauman. Prevoditelj Nikica Petrak uspješno je, koristeći arhaične izraze hrvatskog jezika, dočarao stil jezika kojim je Benjamin pisao u 12. stoljeću. Uredništvo je knjigu obogatilo s dvije nadopune: prikazana je karta Mediterana s oznakama područja kroz koja je Benjamin putovao i gradova koje je Benjamin opisao, a dodane su i “Napomene za praćenje židovskog kalendara” u kojima su navedena imena svih mjeseci ovog kalendara, praznici koji padaju u pojedini mjesec i kratak opis pojedinog praznika. Podatke o židovskom kalendaru napravila je redaktorica knjige Lea Bauman da bi čitatelji lakše razumjeli Benjaminov tekst u kojem se on često poziva na židovske praznike.

Značajno je, prema riječima povjesničara dr. sc. Damira Karbića, mjesto odakle dolazi putopisac Benjamin. U njegovo vrijeme Navarra i Tudela bili su na prostoru gdje su se spajali utjecaji i vladavina islamskih Arapa i kršćanskih Španjolaca pa zato Benjaminovi opisi daju uvid u tadašnje odnose tih religija. Također je vidljivo da u zapisima Benjamina iz Tudele ima malo povijesnih podataka i da se tek iz navođenja imena tadašnjeg pape Aleksandra može utvrditi vrijeme njegovih putovanja, 12. stoljeće. Njegov dolazak u Rim bio je oko 1165. godine. Motivi njegovih putovanja ostaju nepoznati. Možda su to bili poslovni, možda je putovao iz religioznih razloga ili je na tako veliko putovanje krenuo iz puke znatiželje. O samom Benjaminu zna se gotovo isključivo iz njegove knjige, što je tipično i za druge putopisce toga vremena. Prvo izdanje knjige, koje se pojavilo u Istanbulu i dobilo svoj prijevod na engleski jezik 1907. godine daje uglavnom sve podatke o Benjaminu. Iako je od

tada u proteklih 100 godina bilo znatnih istraživanja o njemu, podaci o tom putopiscu nisu bitno dopunjeni.

Njegovi opisi mjesta su dvojaki, što upućuje na to, da je neka opisana mjesta stvarno i obišao, dok je o drugima crpio saznanja iz pripovijedanja drugih ljudi koje je na putovanju susretao. Tako su neki opisi dosta sažeti i iznose samo gole činjenice, dok kod drugih prevladavaju opširni iskazi. Ta mješavina stvarnih podataka i fikcije karakteristična je za

Benjamin je autor koji ima europski identitet i on svoja zapažanja na arapskom istoku uspoređuje sa stanjem u Europi. Za hrvatsku javnost zanimljivo je što se izričito spominje i Hrvatska, kraljevstvo koje je putnicima tog vremena bilo poznato i koje je postojalo, doduše ne samostalno već u okviru Ugarske.

Povjesničar Joško Pavković u svom je predavljanju knjige spomenuo kako se još od studentskih dana interesirao za prikaze Benjaminovog puta te je sa zadovoljstvom prihvatio uređivanje njegove putopisne knjige kad mu je to ponudila urednica Simona Goldstein. Prema Pavkoviću, ova knjiga je nezaobilazni izvor saznanja o događajima 12. stoljeća. Djelo predstavlja opis arapske i kršćanske civilizacije na granici gdje se te civilizacije susreću. I pisac i knjiga imaju, po njegovom mišljenju, tipično europski karakter, po ideji su preteča ideje o europskom jedinstvu. Putopis zrači optimizmom i pored putopisne ima i literarnu vrijednost. Poznatiiji putopis iz 13. stoljeća, putopis Marka Pola je možda i manje pouzdan jer je pisan naknadno prema sjećanju dok je Benjaminov putopis pisan na licu mjesta. Putopis Marka Pola preveden je na hrvatski jezik prije 50 godina

Joško Pavković, Simona Goldstein i Damir Karbić

srednjovjekovne putopise. Benjamin piše ciljano za određene čitatelje, za Židove, pa u opisu većine mjesta prvenstveno opisuje židovsku zajednicu toga naselja. Spominje se Jeruzalem i sukobi židovskih frakcija u njemu, zatim Esterin grob u Perziji. Često u opisima židovskih zajednica prevladavaju njihovi međusobni sukobi koji su prema Benjaminu u to vrijeme bili uobičajeni događaji.

Njegovo putovanje bilo je morem uz obalu od Španjolske, južne Francuske, Italije, Grčke i prema Indiji, za koju nije sigurno da li ju je posjetio ili nije. Povratak je bio preko arapskih zemalja, Egipta i Sicilije u Tudelu. Poznato je da se vratio u mjesto početka svog putovanja i to 1173. godine iako nije poznato koliko je ukupno na putu proveo.

i Pavković je zadovoljan što se Benjaminov putopis u hrvatskom prijevodu pojavio samo 50 godina kasnije. Među programima HTV-a imali smo priliku vidjeti ekranizaciju djela Marka Pola, a Pavković smatra da i Benjaminovi opisi zaslužuju sličnu ekranizaciju i nada se da će se to ostvariti. Dvanaesto stoljeće može se nazvati i velikim stoljećem Benjamina iz Tudele zbog njegovog doprinosa kulturnim značenjima tog predrenesansnog vijeka.

Zahvaljujući izlaganju renomiranih povjesničara, kao i uz nekoliko pročitanih odlomaka iz knjige, posjetitelji, koji su u uobičajenom broju popunili dvoranu Židovske općine u Zagrebu, dobili su dobar uvid u vrijednosti ove knjige i značaj židovskog putopisca Benjamina iz 12. stoljeća. ✨

NOVE KNJIGE

ŽUŽI JELINEK: ŽIVJELI MUŠKARCI

PREDSTAVLJANJE DESETE KNJIGE ŽUŽI JELINEK, KOJA SADRŽI PEDESETAK NJEZINIH KOLUMNI OBJAVLJENIH U LISTU „GLORIJA“, BIO JE DOGAĐAJ KOJI JE SVOJOM PRIVLAČNOŠĆU ISPUNIO DO POSLJEDNJEG MJESTA AUDITORIJ ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

U Židovskoj općini Zagreb 9. svibnja predstavljena je knjiga Žuži Jelinek „Živjeli muškarci“. Knjiga, koju je objavila izdavačka kuća „Znanje“, sadrži 55 odabranih kolumni objavljenih u listu „Glorija“, u kojem autorica surađuje još od davne 1994. godine.

Knjigu su predstavili Zvonimir Čimić, direktor izdavačke kuće „Znanje“, Dubravka Tomeković Aralica, glavna urednica „Glorije“, Ivanka Vranković, urednica ljubavnih romana i sama autorica Žuži Jelinek. Svečanost je prigodnim govorom otvorio predsjednik Židovske općine Zagreb dr. Ognjen Kraus. Čestitku je autorici poslao predsjednik Ivo Josipović, a u ime gradonačelnika Milana Bandića predstavljaju je prisustvovao Davor Štern.

U prepunom auditoriju Židovske općine bili su i autorčin suprug i sin, koji je za tu prigodu došao iz Švicarske, mnogi prijatelji, vjerni čitatelji autoričinih savjeta

Žuži Jelinek s Terezom Kesovijom i dr. Melitom Švob

te članovi Židovske općine. Bilo je mnogo čestitki, zagrljaja, cvijeća, dirljivih sjećanja i dobrih želja neumornoj Žuži Jelinek, koja već, nakon ove, desete po redu, planira i sljedeću knjigu, ljepoti promocije pridonijele su Tereza Kesovija i Jadranka Gračan u pratnji Ive Rajičića, a zasvirao je i Davor Štern.

Poslije promocije bio je domjenak uz birane specijalitete i dobro raspoloženje.

Predstavljanje knjige Žuži Jelinek u Židovskoj općini Zagreb ima posebno značenje, jer je ona njezin istaknuti dugogodišnji član, poznati dobrotvor njezinih humanitarnih institucija i prijatelj kome se uvijek može obratiti.

Kada se razgrne pozlata oko bogate karijere i popularnosti Žuži Jelinek, spoznaje se da je dijelila židovsku sudbinu i u Holokaustu. Rođena je u Budimpešti kao Suzana Ferber od gluhonijemih roditelja koji su nakon dolaska u Zagreb teško živjeli. Njezina dva brata ubijena su u logorima, a ona je bježala, spašavala roditelje, muža i sebe, bila u partizanima, gdje je izgubila prvo dijete, prošla je i teška poratna iskustva. Nevjerojatnom životnom energijom i marljivošću postigla je zavidnu karijeru kao modni kreator, suradnik časopisa i pisac, stekla društveni ugled i bogatstvo, ali je uvijek ostala jednostavna i iskrena. Bila je među prvima pišući otvoreno na stranicama listova o seksu, o odnosima između žena i muškaraca, što je danas posve normalno i svakodnevno. ☆

Melita Švob

NOVE KNJIGE

OSJEČKI ŽIDOV I SUŽIVOT S KRŠĆANIMA

PREMA ZAMISLI I POD VODSTVOM NASTAVNICE LJILJANE MANDURIĆ, UČENICI SEDMIH I OSMIH RAZREDA OSJEČKE OSNOVNE ŠKOLE „RETFALA“, RAZGOVARALI SU S ČLANOVIMA ŽIDOVSKJE ZAJEDNICE U OSIJEKU, ČITALI KNJIGE O OSJEČKIM ŽIDOVIMA, POSJETILI ŽIDOVSKU OPĆINU OSIJEK I OSJEČKI POVIJESNI MUZEJ..., A NASTAVNICA MANDURIĆ JE OD NJIHOVIH DOJMOVA SAČINILA KNJIGU

Izuzetno zanimljiva knjiga o osječkim Židovima autorice Ljiljane Mandurić – „Osječki Židovi i suživot s Kršćanima“ - predstavljena je 11. lipnja u prostorijama Osnovne škole „Retfala“ u Osijeku. Autorica je profesorica nastave vjeronauka u spomenutoj osječkoj školi i početkom ove školske godine je došla na ideju o projektu koji bi, uz njeno vodstvo, realizirali učenici sedmih i osmih razreda okupljeni u izvannastavnoj skupini od milja nazvanoj „vjeronaučari“. Prema zamisli, projekt se sastojao od istraživanja o židovskim obiteljima u gradu, čitanja knjiga o osječkim Židovima, razgovora s pojedincima, posjeta grobljima, Židovskoj općini Osijek, povijesnom arhivu grada Osijeka, fotografiranja..., a na kraju bi se svi materijali skupili i objavila bi se knjiga.

Što je profesorica zamislila, to su djeca i ostvarila. Prvo su podijelili zaduženja, zatim je svatko osmislio kako će realizirati svoj dio zadatka i prionuli su na posao. Dvanaest neozbiljnih sedmaša i osmaša, kako sami za sebe kažu, napravilo je vrlo ozbiljan posao. Radili su nekoliko mjeseci i ništa im nije bilo teško, iako su u početku bili vrlo skeptični. Smatrali su da nisu dorasli zadatku. Srećom, iznenadili

su sami sebe. Profesorica nije sumnjala u njih ni u jednom trenu, premda je u jednom trenutku izdavanje knjige postalo upitno. Naime, imali su financijski problem koji je na radost svih riješila Židovska općina Osijek, uskočivši s donacijom. I tako je knjiga ugledala svjetlo dana.

Sama promocija knjige bila je nešto posebno. Djeca su za tu priliku napisala i pročitala svoje dojmove o tome kako su se osjećala dok su radila na projektu - što ih je veselilo, pokretalo, mučilo, zbog čega su uopće odlučili biti u ovoj skupini, što su naučili tijekom realizacije projekta i što će se u njihovom životu promijeniti nakon rada na ovoj knjizi. Bilo je dirljivo slušati ih, pa ću prenijeti neke od njihovih misli:

„Vremena su teška, ljudi očajnički pokušavaju biti ono što nisu, samo da se uklope. No, opet svim snagama treba sačuvati prošlost, običaje, tradiciju i vjeru. Moj zadatak je bio upravo taj! Iznenadilo me to što se svi naši sugovornici, iako su već proživjeli dobar dio svoga života, sjećaju svega o svojoj prošlosti, seljenju, bježanju, preživljavanju, sjećaju se kao da je to bilo jučer. Godine, imena, mjesta, i kako su se ljudi osjećali u tim trenucima. Svoju djecu i unuke pokušavaju naučiti o zanimljivim i poučnim pričama, poučiti ih o obilježavanju važnih blagdana... A Židovska općina Osijek je znak da se ne daju, da neće pod pritiskom vremena zaboraviti svoju vjeru, vjeru koja je bila temelj kršćanstva“, napisala je jedna učenica, dok je druga istaknula: „Kada je nastavnica Mandurić dijelila zadatke u vezi knjige, meni se najviše svidio dio u kojem je trebalo raditi intervju. Odradila sam ih dva. Osobe s kojima sam razgovarala proživjele su Holokaust. Zanimljiv je bio naravno i njihov cijeli život, te njihova vjera danas. U početku mi se taj zadatak činio nevažnim, neosobitim, ali kada sam počela slušati životne priče osoba koje su sve to proživjele, naježila sam se. Mogla sam osjetiti barem jedan dio onoga što su te osobe osjećale, točnije, što još uvijek osjećaju. Na neki način sam shvatila da patnje koje je jedan narod proživio nisu samo puka bajka. Naša knjiga inspirira mene, a nadam se da će i druge ljude. Iako govori općenito o Židovima i o njihovim običajima, govori i o ljudskoj hrabrosti, međusobnoj ljubavi, ustrajnosti te vjeri koju Židovi još dandanas imaju, usprkos strahotama koje su im se dogodile. Zbog svega toga ova knjiga nije samo skup slova na papiru. Djeca smo, a uz veliku pomoć nastavnice Mandurić, napravili smo posao za odrasle“.

nastavak na sljedećoj strani

Svi su se složili da su se uz rad na ovoj knjizi dobro i zabavili. Autorica knjige istaknula je da se odlučila za projekt baš o židovskoj vjeri, jer su Židovi prvi povjerovali u jednog Boga i jer su upravo Židovi kao izabrani narod kroz povijest često bili stavljeni na kušnju, ali su uvijek pronalazili snagu u Bogu i iz vjerničkih iskušenja izlazili jači. Novija povijest izabranog naroda svjedoči da se ta iskušenja i vjernička iskustva ponavljaju - od Drugog svjetskog rata pa sve do današnjih dana i borbe za svoju državu, te osnivanja vlastite države i borbe za njen opstanak. „Upravo zato odlučila

sam na jedan dublji i zahtjevniji način progovoriti o našim precima i o njihovoj vjeri. Jedna moja učenica je rekla da svaka vjera ima svoju prošlost i svoju budućnost. Prošlosti se sjećamo pomoću priča, knjiga, tradicije i baštine koju su nam preci ostavili, a za budućnost strepimo. Današnje nas društvo ponekad prisiljava da se stopimo s masom i zaboravimo prošlost koja se gradila stoljećima. Mi smo odlučili pronaći naše pretke Židove u Osijeku i ponovo ih podsjetiti zašto su tako posebni“, naglasila je Mandurić. ☆

Nives Beissmann

RIJEKA: KAMENJE SPOTICANJA

SJEĆANJE NA STRADALE SUGRAĐANE

UZ POSTAVLJANJE SPOMENA NA BRAČNI PAR LIPSCHITZ, EUGENIJA I GIANETTU, PRED KUĆOM U KOJOJ SU STANOVALI DO ODVOĐENJA U AUSCHWITZ, U RIJECI JE 21. SVIBNJA OTVORENA IZLOŽBA POD NAZIVOM „OD EMANCIPACIJE DO HOLOKAUSTA – ŽIDovi U RIJECI I OPATIJI OD 1867. DO 1945.“

Piše dr.sc. Sanja Simper

Njemački umjetnik Günter Demnig iz Kölna i berlinsko Novo udruženje za slikarsku umjetnost inicirali su 1996. projekt postavljanja spomenobilježja sugrađanima deportiranim u nacističke logore smrti, nazvan *Stolpersteine*, odnosno, Kamenje spoticanja. Ona su oblika kamenih kubusa s mesinganom površinom (10x10 cm) na kojoj su utisnuti podaci o deportiranim – ime i godina rođenja, mjesto i datum deportacije i, ako je poznat, datum smrti, a ugrađeni su, sada već na nekoliko desetina tisuća širom Europe i u najvećem broju stradali Židovima, u pločnik, ispred ulaza u zgradu u kojima su te osobe prije živjele. Projekt u čiju se realizaciju uključuju povijesni instituti, arhivi, muzeji, obrazovne ustanove, umjetnici i građani pojedinih dijelova grada, u skladu s pedagoškim, umjetničkim i istraživačko-povijesnim načelima ima za cilj razvijanje ideje o susjedstvu, potičući sjećanje na stradale sugrađane. Projekt ima osobito važnu edukativsku svrhu, uključivanjem učenika koji traže i proučavaju dokumentaciju o toj problematici, posjećuju mjesta stanovanja žrtava, kontaktiraju današnje stanare tih mjesta, zgrada, te ukoliko je moguće i rodbinu

stradali. Također, predlažu mjesto i pripremaju svečanost za novi *Stolperstein*.

Po prvi put ova je svečanost upriličena u Hrvatskoj. Kamenje spoticanja Günter Demnig je 21. svibnja postavio u Rijeci, u Starčevićевой ulici ispred kućnog br. 5, u spomen na stradale bračni par Lipschitz, Eugeniya i Gianettu, rođ. Zipszer, koji je tamo obitavao prije deportacije, a na inicijativu njihova unuka, Alberta Heimlera iz Rima. Eugenio i Gianetta Lipschitz, u veljači ili ožujku 1944., uhićeni su u Rijeci te deportirani, prvotno u nacistički logor Rižarna San Sabba u Trstu, a odatle u logor Auschwitz.

Svečanost je bila popraćena otvaranjem izložbe u Muzeju grada Rijeke, autorice Sanje Simper, pod nazivom *Od emancipacije do holokausta. Židovi u Rijeci i Opatiji od 1867. do 1945.* Ova izložba, koja ostaje otvorena do 21. lipnja, predstavlja rezultate višegodišnjih istraživanja arhivskih i drugih dostupnih izvora te veliki broj do sada neobjavljenih slikovnih priloga, uglavnom nepoznatih široj javnosti. Struktura izložbe sastoji se od tri dijela, od kojih je u prvom prikazano razdoblje prije

progona (1867. – 1938.), a u druga dva, razdoblja fašističkih (1938. – 1943.) te nacističkih progona Židova u Rijeci i Opatiji (1943. – 1945.).

Od emancipacije do fašističkih progona

Uoči protužidovskih progona u fašističkoj Kraljevini Italiji, državnim popisom Židova od 22. kolovoza 1938., provedenom prema rasnom kriteriju, u administrativnoj oblasti Kvarnerska pokrajina evidentirano je nešto više od 1.700 osoba, uglavnom nastanjenih u tadašnjoj Rijeci i Opatiji. Popisom se tada potvrdilo da je Rijeka 1938., jednako kao Trst, imala najveći postotak Židova u državi (2,5 %). Njihov tradicionalni, vjerski i kulturno-prosvjetni život tada se odvijao u okrilju dviju priznatih vjerskih općina u Pokrajini:

Židovske općine Rijeka (*Comunità israelitica di Fiume*) i Židovske općine Opatija (*Comunità israelitica di Abbazia*).

Riječki i opatijski Židovi su potjecali uglavnom od doseljenika iz različitih područja Austro-Ugarske Monarhije, pretežno ugarskih Židova, te iz zemalja srednje i istočne Europe. Priznanje građanske i političke emancipacije Židova do 1867. u Austro-Ugarskoj, čime su bili ostvareni uvjeti za njihovo intenzivno uključivanje u onodobne tijekom kapitalističkog razvoja, potaknulo je i masovno useljavanje u Rijeku koja se pod izravnom mađarskom upravom, nakon željezničkog povezivanja s Budimpeštom, stala ubrzano razvijati u najveći pomorsko-lučki emporij ugarskog dijela Monarhije. Zanimljivu poslovnu perspektivu nudila je židovskim useljenicima od kraja XIX. st. i obližnja Opatija, koja se zahvaljujući ulaganju bečkog Društva južnih željeznica razvijala u elitno morsko-klimatsko lječilište na Austrijskom primorju.

Savršena integracija židovskih useljenika u novom društvenom okruženju, čije su posljedice bile i snažne asimilacijske težnje, iskazane i uzimanjem udjela u političkim i nacionalnim sporovima riječke poslijeratne realnosti, nastavila se ostvarivati i pod talijanskom upravom, sve do uvođenja fašističkih protužidovskih zakona 1938., kojima su bili sankcionirani progoni Židova. Iskoristivši pravo na optiranje za talijansko državljanstvo, koje je stanovnicima ovih krajeva bilo zajamčeno na temelju poslijeratnih mirovnih i drugih međunarodnih ugovora, većina je Židova nesmetano nastavila uživati dotadašnji društveno-ekonomski status. Ne treba, međutim, zaboraviti da je za konsolidacije fašističkog režima počevši od 1925. progresivnom eliminacijom svih sloboda liberalne demokracije i uspostavom

konfesionalne države, postupno bio izmijenjen i položaj židovske vjerske manjine. Tada je posljedicom novoga fašističkog zakonodavstva o ustroju židovskih vjerskih općina (*Legge Falco*) iz 1930./31. nametnut kapilarni nadzor i židovskim društvenim strukturama.

U sjeni fašističkog antisemitizma

Mussolinijeva odluka o uvođenju antisemitizma kao državne politike s početka druge polovice 1930-ih, nije bila donesena pod neposrednim pritiskom nacističke Njemačke. Uzima se da je to bio autonoman politički izbor, uvjetovan primarno političkim razlozima, od kojih su ključni talijansko osvajanje afričkog kolonijalnog carstva, učvršćeno savezništvo s nacizmom i isticanje totalitarnih državnih obilježja.

Rasnim zakonima iz 1937. formalizirana je politika rasne separacije u talijanskim afričkim kolonijama. Iste je godine objavljivanje brojnih antisemitskih tekstova najavilo prijelaz u novu fazu fašističkoga rasizma, koja će se verificirati 1938. proglašenjem protužidovskih Odredaba za zaštitu talijanske rase (*Provvedimenti per la difesa della razza italiana*).

Od početka 1938. započinju prva popisivanja; elaboracija pravne definicije Židova. Istodobno se u svim javnim medijima, osobito u tisku, rasplamsala razorna antisemitska kampanja. U srpnju je objavljen *Manifest rasne obrane*, znanstveno-ideološka platforma fašističkoga rasizma, u kojemu je eksplicitno formulirana rasna doktrina prihvaćanjem stajališta biološkoga rasizma. Zabrinutost Židova u Italiji izazvalo je stajalište da *postoji čista talijanska rasa* arijevskega podrijetla te da *Židovi ne pripadaju talijanskoj rasi*.

Prvi protužidovski zakoni, o Židovima strancima i udaljavanju Židova iz školstva, proglašeni su u rujnu 1938. godine. Temeljnim Odredbama za zaštitu talijanske rase iz studenoga 1938., Židovima je zabranjeno sklapanje mješovitih brakova,

nastavak na sljedećoj strani

Kamen spoticanja – spomen na Eugenija i Gianettu Lipschitz, pred kućom u kojoj su stanovali do odvođenja u logor smrti Auschwitz

Günter Demnig postavlja spomen u Starčevićevooj 5, pred nekadašnjim domom Lipschitzovih

posjedovanje poduzeća od nacionalnog interesa ili s više od 100 zaposlenih, zemljišta i zgrada u vrijednosti iznad utvrđenih ograničenja, držanje nežidovske kućne posluge i, konačno, biti djelatnicima državnih civilnih i vojnih uprava. Tijekom 1939. objavljena je zakonska normativa prema kojoj su za Židove uvedena ograničenja vlasništva nad nepokretnom imovinom te u proizvodnoj i trgovačkoj djelatnosti. Posebnim zakonima u području rada i zapošljavanja određeno je brisanje Židova iz registra pretežnog broja zvanja koja su otada mogli obavljati jedino prema židovskim klijentima. Židovi koji su bili osobito zaslužni za državu, međutim, mogli su ostvariti tzv. diskriminaciju, no njome su bili izuzeti tek iz manjeg broja zabrana. Protužidovski zakoni, kojima su utvrđeni modaliteti progona u različitim područjima života, objavljiva ni su do 1942., a mnoge su zabrane uvedene i administrativnim putem.

Primjena ovih zakona bila je sveobuhvatna i sustavna: Židovi su udaljeni iz vojske, izbačeni s radnih mjesta, iz

Fašističke stranke i njezinih organizacija, iz kulturnih i sportsko-rekreativnih društava. Nastojalo se poništiti sve što bi svjedočilo o nazočnosti Židova u javnom i društvenom životu, njihov je doprinos morao biti izbrisan u svakoj svojoj manifestaciji; više nisu smjele biti objavljive nje njihove knjige, izvođeni kazališni komadi ili glazbena djela, ulice i institucije se više nisu smjele nazivati njihovim imenima.

U Kvarnerskoj su se pokrajini svi segmenti fašističke protužidovske politike od početka strogo provodili. To je osobito došlo do izražaja u provedbi zakonske odredbe o Židovima strancima iz rujna 1938., čije će posljedice 1940. otežati mjera civilne internacije Židova. Tome je u najvećoj mjeri pridonijela osjetljiva vojno-sigurnosna situacija u Pokrajini, uvjetovana pograničnim položajem u slavenskom okruženju i nazočnošću brojnoga slavenskog stanovništva, poglavito nakon ulaska Kraljevine Italije u rat u lipnju 1940. godine. Dodatni su čimbenik nesigurnosti, prema procjenama lo-

kalnih vlasti, bili razmjerno brojni Židovi, osobito strani državljani, ali i talijanski državljani optanti u čiju su lojalnost dvojili. Stoga su ih nastojali udaljiti.

U Rijeci i Opatiji je primjenom Zakona o Židovima strancima, koji je osim zabrane prebivališta predviđao i opoziv talijanskog državljanstva stečenog poslije 1. siječnja 1919., do početka 1939., približno 500 osoba (obitelji) izgubilo status talijanskih državljana. Svi su otada bili registrirani kao apatridi, a u pravnom smislu tretirani kao stranci.

Među njima je bilo čak 406 osoba koje su na temelju poslijeratnih mirovnih ugovora optirale za talijansko državljanstvo. Takva „proširena interpretacija“ u primjeni zakona, s posljedicama kakve nisu zabilježene nigdje drugdje u Italiji, bila je u suprotnosti s važećim međunarodnim pravom. Unatoč njezinu formalnom poništenju u listopadu 1939., čime je pogođenima bila otvorena mogućnost povrata državljanstva, ta je odredba ovdje, zbog nepovjerenja

vlasti u lojalnost Židova, do daljnje-
ga ostala na snazi u slučaju pretežno-
ga broja pogodenih.

Administrativna odredba o interna-
ciji državljana neprijateljskih država
iz lipnja 1940., proglašena kao ratna
mjera nakon ulaska Kraljevine Ita-
lije u rat, otežala je položaj Židova
stranaca i apatrida, koji su u velikom
broju internirani u logore ili odve-
deni u tzv. slobodnu internaciju u
mjestima izvan općina prebivališta. Sli-
jednom ove odredbe, u Opatiji i Rije-
ci je tijekom noći 18. i ranijutarnjih
sati 19. lipnja provedeno masovno
uhićenje Židova stranaca te domaćih
apatrida, otprilike 250 – 260 muš-
karaca u dobi od 18. do 60. godine
života. Nakon višetjednog zatočenja
u improviziranome zatvoru u zgra-
di škole *Turnić* i gradskom zatvoru
Via Roma, sedamdesetak je riječ-
kih i opatijskih Židova, koji su bili
označeni kao „opasni u području“,
zajedno sa strancima otpremljeno u
internaciju koja je za mnoge potra-
jala do ljeta 1943. godine. Najveća
nazočnost riječkih Židova apatrida,
uhićenih u lipnju 1940., zabilježena
je u fašističkim logorima Campa-
gna, Nereto, Notaresco i Tortoreto
te Manfredonia.

Zbog ratnih je okolnosti i nedo-
statka radne snage u svibnju 1942.
za sve Židove bila uvedena i civil-
na radna obveza koja je uključivala
obavljanje različitih fizičkih poslova,
ovisno o općini prebivališta.

Fašistički progoni su u Rijeci i Opa-
tiji do 1943. prouzročili lišavanje
Židova građanskih i političkih pra-
va, društvenu i gospodarsku diskri-
minaciju, materijalno osiromašenje
te potaknuli znatno iseljavanje.

U njemačkoj Operativnoj zoni Jadransko primorje

Kapitulacija Kraljevine Italije u
Drugom svjetskom ratu i njemačka
okupacija sjevernih i središnjih dije-
lova zemlje u rujnu 1943. bili su po-
gubni za Židove koji su se zatekli na
zaposjednutom području, osobito
na prostoru njemačkih operativnih

zona na kojima je Glavna uprava za
sigurnost Reicha uhićivala i deporti-
rala Židove u logore smrti neovisno
o formalno suverenoj Mussolinijevoj
Talijanskoj Socijalnoj Republici.

U Rijeci i Opatiji, uključenima u
njemačku Operativnu zonu Jadransko
primorje (*Adriatisches Küsten-
land*), najprije su 25. studenoga
1943. blokirani, a zatim i zaplijenjeni
svi bankovni polozi Židova. Isto-
dobno su osiguravajućim kućama
zabranjene novčane isplate u korist
Židova. Uhićenja su, međutim, bila
odgođena do početka 1944. godine.

U Rijeci su prva sporadična uhiće-
nja Židova zabilježena krajem siječ-
nja 1944. godine. Prema iskazu G.
Heimija Wachsbergera, prva obi-
telj uhićena je 21. siječnja 1944.:
supružnici Lazzaro Werczler (53) i
Margherita rođ. Walter (53) te nji-
hovi sinovi Guglielmo-Willy (24) i
Alessandro-Sandro (24), s prebiva-
lištem u Via Mario Angheben br. 8
u Rijeci. U veljači su započela i su-
stavna uhićenja, pri čemu je njemač-
koj policiji poslužio popis Židova
koji im je ustupila riječka Policijska
uprava.

Temeljem neslužbenog i nepotpunog
popisa Židova u Opatiji i Vo-
loskom, koji je njemačkoj polici-
ji dostavio agent njemačke tajne
obavještajne službe Luigi Kausch-
Buchoffer, u Opatiji su uhićenja
provedena od sredine ožujka do lip-
nja 1944. godine. Prva obitelj – trgo-
vac Jakob Lövy i svi članovi njegove
obitelji: kćeri Wilma Lövy-Nochetti
i Olga Lövy (39) sa sinom Livijom
(5) i kćeri Reginom (6), nastanjeni u
Opatiji, Ulica Corso Vittorio Ema-
nuele III. br. 26 (dan. Ul. maršala
Tita) – uhićena je 15. ožujka 1944.
godine.

Svi uhićeni odvedeni su u sjedište
Ispostave Policijske sigurnosti i službe
sigurnosti (*Geheime Staatspolizei*
– *Gestapo*) u Sušaku, gdje su tijekom
višednevnog istražnoga postupka, uz
brutalno zlostavljanje, ispitivani o
imovnom stanju i sakrivenim drago-
cjenostima.

Iz Sušaka su otpremljeni u Trst i za-
točeni u tršćansku Rižarnu; tamo su
neki bili ubijeni, a pretežni je dio te-
retnim vagonima otpremljen u logor
Auschwitz. Većina je odmah po do-
lasku izdvojena i usmrćena u plin-
skim komorama, manji je dio bio
određen za rad, od kojih je samo ne-
kolicina dočekala oslobođenje.

Istovremeno je izvršena i pljačka po-
kretne imovine te zapljena poslovnih
prostora Židova. U požaru nakon
eksplozije koju je izazvala njemačka
policija, 30. siječnja 1944. uništen je
židovski hram u tadašnjoj Ulici Po-
merio, unutrašnjost s namještajem i
opremom, uredske prostorije i arhiv
te biblioteka. U veljači 1944. raspu-
štena je riječka židovska općina, a
njezina imovina zaplijenjena.

Prema prvim službenim procjenama
iz prosinca 1945., iz Rijeke je u lo-
gore odvedeno 250 osoba, od kojih
se vratilo svega 20 osoba. Iz Opatije
je vjerojatno deportirano 50 osoba,
od kojih je pet preživjelo. U kasni-
jim je procjenama broj deportiranih
znatno uvećan te iako sustavna istra-
živanja o tome još uvijek nisu pro-
vedena, uzima se da je riječ o malo
više od 400 osoba. Uslijed ovakva
tragičnog ishoda, ali i iseljavanja
preživjelih u neposrednom poraću,
riječka i opatijska židovska zajednica
međuratnog razdoblja, čiji je život u
svim aspektima – društvenom, eko-
nomskom, kulturnom i političkom
– svjedočio o snažnoj prisutnosti u
području od posljednjih desetljeća
XIX. stoljeća, nestaje u silini fašistič-
kih i nacističkih progona, zbog čega
se Židovska općina u Rijeci vrlo teško
obnavljala novim useljenicima,
dok je ona u Opatiji u potpunosti
ugašena.

Korišteni arhivi i temeljna literatura:

Hrvatski Državni arhiv u Rijeci

Archivio storico Unione Comunità
ebraiche italiane

Jevrejski istorijski muzej u Beogradu

The Central Archives for the History
of the Jewish People Jerusalem – The
Eventov Archives

nastavak na sljedećoj strani

Silva BON,
Le Comunità ebraiche della Provincia italiana del Carnaro Fiume e Abbazia (1924 – 1945), Rim 2004.

Carlo Spartaco CAPOGRECO,
I campi del duce L'internamento civile nell'Italia fascista (1940 – 1943), Torino 2004.

Ester CAPUZZO,
Dal nesso asburgico alla sovranità italiana. Legislazione e amministrazione a Trento e a Trieste (1918 – 1928), Milano 1992.

Enzo COLLOTTI,
Il fascismo e gli ebrei. Le leggi razziali in Italia, Rim – Bari 2006.

Antun GIRON,
„Talijanske vlasti o stanovništvu Kvarnerske pokrajine 1940. i 1942. godine“, *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. XXVI, Pazin – Rijeka 1983., 137. – 153.

Mirjana GROSS,
„Židovi u Habsburškoj Monarhiji u XIX. st.“, *Gordogan*, god. 9., br. 23. – 24, (gl. ured. Branko Matan), Zagreb 1987., 25. – 38.

Eugenio LIPSCHITZ,
Una storia ebraica, Firenca 2001.

Marcello PEZZETTI,
Il libro della Shoah italiana. I racconti di chi è sopravvissuto, Torino 2009.

Giacomo SABAN,
„I trattati di pace alla fine della prima guerra mondiale e le leggi razziali“, *Mondo contemporaneo*, br. 1 – 2008, Milano 2008., 95. – 122.

Michele SARFATTI,
Gli ebrei nell'Italia fascista. Vicende, identità, persecuzione, Torino 2007.

Klaus VOIGT,
Il rifugio precario. Gli esuli in Italia dal 1933 al 1945, sv. II., Firenca 1993. ☆

ŽIDOVSKA OPĆINA OSIJEK

U AUSCHWITZU – 68 GODINA POSLIJE

U PROGRAMU POSJETA POLJSKOJ U TRAVNJU OVE GODINE, ČLANOVI ŽIDOVSKE OPĆINE OSIJEK IMALI SU, DAKAKO, I RAZGLEDAVANJE NEKADAŠNJEG LOGORA AUSCHWITZ-BIRKENAU

Židovska općina Osijek organizirala je za svoje članove put u Poljsku od 11. do 14. travnja. Na ideju za ovo putovanje došlo se još prije godinu, kada smo obilježavali Jom Hašoa. Ponukalo nas je to što mnogi članovi naše općine još nisu posjetili logor Auschwitz, a silno su to željeli. Odlučili smo se za trodnevno putovanje, znajući da će biti naporno, ali ipak vodeći računa da ne „zakačimo“ puno radnih dana. Nevjerojatno je da se cijelim putem zapravo nitko nije žalio ni na umor, ni glad, ni iscrpljenost, premda je program bio vrlo zgusnut.

Stigavši u logor Auschwitz-Birkenau, obuzeo nas je grozan osjećaj. Sve strahote o kojima smo toliko slušali i o

kojima toliko znamo, dogodile su se upravo ovdje. Ta spoznaja je bila preteška. Svatko je na svoj način proživljavao te trenutke. Međutim, ono što je mene najviše iznenadilo je komercijalizacija logora. Jasno je da se na neki način mora organizirati protok svakodnevnog velikog broja posjetitelja, ali sve je kao na pokretnoj traci. Nismo imali priliku nigdje zastati, pogledati duže ono što nas zanima, pitati nešto, ostati na trenutak sa svojim mislima, tako da smo s te strane ostali zakinuti.

Kad smo stigli u Krakow, kraljevski grad, raspoloženje se izmijenilo. Krakow je zaista prekrasan grad i drago mi je što smo se odlučili za varijantu koja ga je uključila

vala. Posjetili smo sve najvažnije objekte, a osobitu pažnju poklonili židovskoj četvrti Kazimierz. Imali smo odličnu voditeljicu koja nas je oduševila svojim znanjem, šarmom i vedrinom. Uputila nas je kako da se u gradu snađemo sami, pa smo cijelo slobodno vrijeme proveli u razgledavanju grada.

Sve u svemu, vidjeli smo i doživjeli puno toga, emocije su se miješale – od tuge i gorčine u logoru do oduševljenja u Krakowu i Wieliczki. Odlično smo se proveli, pa se umor nije ni osjećao. Dogovorili smo da ćemo barem jednom do dva puta godišnje organizirati putovanja i da je ovo tek početak. ☆

Nives Beissmann

JAD VAŠEM

NOVI PRAVEDNICI MEĐU NARODIMA IZ HRVATSKE

MEMORIJALNI CENTAR HOLOKAUSTA JAD VAŠEM U JERUZALEMU POSTHUMNO JE POČETKOM LIPNJA PRAVEDNICIMA MEĐU NARODIMA PROGLASIO ZLATANA I MILICU UGLJEŠIĆ KOJI SU SPASILI ŽIDOVSKU DJEVOJČICU VERU PAPO.

Memorijalna ceremonija kojom su Zlatan i Milica Uglješić posthumno proglašeni Pravednicima među narodima održana je početkom lipnja u Jad Vašemu u Dvorani sjećanja, a nakon toga je u Parku pravednika otkrivena ploča s njihovim imenima. Na svečanosti u Jad Vašemu bili su hrvatski veleposlanik u Izraelu Pjer Šimunović, preživjela žrtva Holokausta Vera Papo Uglješić, te potomci obitelji Dubravka i Milan Uglješić.

Nakon što su Nijemci izvršili invaziju na tadašnju Jugoslaviju u travnju 1941. godine, Hrvatska je pod ustaškim režimom postala saveznica nacističkog režima. U prosincu 1941. godine u starom mlinu u Đakovu u blizini Osijeka uspostavljen je logor u kojem je bilo zatočeno dvije tisuće židovskih žena i djece. U veljači 1942. iz logora Stara Gradiška u Đakovo je dovezeno još 1.200 žena i djece. Logor Stara Gradiška tada je likvidiran, a preostali logoraši prebačeni su u Jasenovac.

Djevojčica Vera Papo, rođena 1932. godine, bila je među onima koji su iz Stare Gradiške prebačeni u Đakovo. U svom svjedočanstvu, danom Jad Vašemu, Vera je opisala noć kada su ustaše ušle u njihovu kuću i kada je zadnji puta vidjela svoga oca, koji je odmah odveden u Jasenovac i tamo ubijen. Članovi zajednice uspjeli su prokrijumčariti neku djecu iz logora i smjestiti ih na tajna i skrivena mjesta, te su na taj način spasili nekolicinu dječaka i djevojčica.

“Među tom djecom bile smo moja sestra i ja. Odvajanje od naše majke bilo je vrlo teško i bolno. Željele smo ostati s njom, ali majka nas je utješila i kazala da je bolje da odemo, govoreći nam da ćemo na tom mjestu imati hrane i da će nam biti toplo, te da ćemo uskoro opet svi biti zajedno. Tada smo je posljednji puta vidjele“, prisjeća se Vera Papo.

23.000 PRAVEDNIKA

Pravednik među narodima osoba je koja je spašavala Židove od nacističkih progona u Drugome svjetskom ratu, izlažući pritom opasnosti svoj život i živote članova svoje obitelji. Tom medaljom, najvišim izraelskim priznanjem za nežidove, odlikovano je do sada više od 23 tisuće osoba diljem svijeta, a među njima je i više od stotinu Hrvata. “Onaj tko spasi jednog čovjeka, spasio je čitav svijet”, piše na medalji koju Pravednicima među narodima dodjeljuje izraelska vlada i Memorijalni centar Jad Vašem.

Vera je odvojena od sestre i prvo odvedena u kuću jedne židovske obitelji, ali kada su u ljeto 1942. godine započele deportacije osječkih Židova, prebačena je u kuću Zlatana Uglješića, u selu Podgorje. Ubrzo nakon toga, započelo je uništenje židovske zajednice u Osijeku. Verina obitelj, uključujući majku, sestru Sarah i židovsku obitelj koju ju je skrivala, je ubijena.

Opasnost zbog skrivanja židovske djevojčice bila je još veća zbog toga što je Zlatan Uglješić bio aktivan i u pokretu otpora. Ipak, Zlatan i njegova supruga Milica s velikom su se pažnjom brinuli o Veri. Nakon završetka Drugog svjetskog rata Vera nije imala kamo otići. Ostala je s obitelji koja ju je spasila, a nakon Miličine smrti 1950. godine udala se za Zlatana. Godine 1992. godine par je zajedno sa svojom djecom Milanom i Dubravkom odšelio u Izrael. ☆

Nataša Barac

DR.SC. SNJEŠKA KNEŽEVIĆ: TRAGANJA ZA PROŠLIM

ŽIDOVIMA NA JELAČIĆEVU TRGU

KAKO JE IZ SAJMIŠTA JEDNE VAROŠI NA JUGU MONARHIJE NASTAJAO
REPREZENTATIVNI AMBIJENT SREDNJOEUROPSKE METROPOLE

Ako u Zagrebu postoji mjesto javnog predstavljanja, to je Jelačićev trg. Tako je barem bilo u devetnaestom stoljeću i većem dijelu dvadesetoga, kad je Donji grad bio geografski, stvarni i simbolični centar Zagreba, a glavni trg Jelačićev. Kao kućevlasnici, investitori i arhitekti, vlasnici lokala, agencija i predstavništava, Židovi su od druge polovine devetnaestog stoljeća aktivno i kreativno sudjelovali u njegovoj transformaciji od varoškog sajmišta u urbani trg kojim se Zagreb predstavlja kao europski grad. Urbanitet kojim je zračio Jelačićev trg bio je inspiracija zahvata i vizija koji su od druge polovine dvadesetog stoljeća obuhvaćali narasli grad, a i danas javnost ovdje očekuje, pa i zahtijeva najviše i najbolje. Židovski udio, ugrađen u vidljive, ali i nevidljive povijesne slojeve trga, zaboravljen je i gotovo nepoznat. Stoga je ovaj pokušaj njegove rekreacije gesta poštovanja, ali i obveze prema istini.

Oskudna svjedočanstva prisutnosti Židova na Trgu bana Jelačića svode se na rijetke rane fotografije iz sredine 19. stoljeća i popise kuća, odnosno kućevlasnika. Kao kućevlasnici Židovi se javljaju tek nakon 1860., kada su carskim patentom dobili pravo posjedovanja nekretnina, a učestalije nakon 1867., kad im je to pravo potvrđeno Temeljnim austrijskim zakonom i proglašena građanska ravnopravnost. Tako se u popisu kuća iz 1862. kao kućevlasnici na južnoj strani Jelačićeva trga navode Emanuel Prister (Gradisca 1814. - Zagreb 1882.) na adresi Jelačićev trg 26/M. Valerije 1-3 (danas br. 13/Praška 1-3) i Girolamo Prister st., Emanuelov brat (Gradisca 1825. - Zagreb ?), Jelačićev trg 28 (danas br. 15), na sjevernoj Leopold Baumgärtner na adresi Jelačićev trg 12 (danas br. 8) i na istočnoj Žiga Pollak, Jelačićev trg 22 (danas br. 11/Jurišićeva 1-1a). Staru kuću za Emanuela Pristera pregradio je Janko Jambrišak, tada među najuglednijim graditeljima, dok je kuća Girolama st., nekada Adolfa Felbingera, prvog graditelja u doba klasicizma, zajedno sa susjednom kućom Pavla Hatza, koju je također projektirao Felbinger, pripadala najočitijim kućama na trgu. Stara Baumgärtnerova i Pollakova kuća kasnije će ustupiti mjesto novima i većima.

Iz kasnijih fotografija, napose sjeverne strane trga, može se s dosta sigurnosti pretpostaviti da Židovima pripadaju uglavnom njemačka imena na cimerima dućana, kao Vaisz, Kaiser, Lux, Fischel, Krauss, dok je izvjesno da su imena Klein, Kronfeld, Neumann, Schlesinger, Zaghaft židovska, zato što se javljaju u izvorima. U uglovnici Jelačićev trg 1, na iličkoj strani, draguljarsko-zlatarsku radnju imao je Aron Zaghaft, koji je uz Israhela Rosenfelda (na adresi Mesnička 1-5) bio jedan od prvih židovskih draguljara u Zagrebu. Na prvom katu poslovnicu je imala „Hrvatska eskomptna banka“, osnovana 1868. uglavnom židovskim kapitalom, a s obje strane kuće reklamira se dvodjelnim natpisom. (sl. 1) Na suprotnom uglu, u

1. Jelačićev trg, kuće br. 1, 2, 3 i 4, oko 1870.

kući Jelačićev trg 3/Duga/Radićeva 2, u trgovini „K zagrebčkom nadbiskupu“, August Vaisz/Weiss prodavao je sukno i platnenu robu, dalje od njega, na starom broju 9 (danas br. 6) L. Fischel i Jacques Krauss prodavali su odjeću, kako se razabire na fotografiji snimljenoj neposredno nakon katastrofalnog potresa 9. studenog 1880. Dobro se vidi da je na starom broju 10 (danas br. 7) poljoprivredne proizvode (plodine) prodavao Emanuel Schober, od 1878. i vlasnik kuće. Nije jasno što je u susjednoj kući, na starom broju 12 (danas 7), prodavao A. Grünwald, ali se zna da su u kući trgovca Martina Stuppera, na starom broju 19 (danas br. 10), na istočnoj strani trga, sirove kože i plodine od 1874. prodavala braća Heumer, o kojima je u ovoj kolonni već bilo riječi. (sl. 2)

2. Dio sjeverne i istočne fronte sa starim kućama, nakon potresa 1880.

Glavni trg i sajmište

Sjeverna i istočna strana trga sa svojim jednokatnicama, iznimno dvokatnicama, a nadalje dućanima u kojima su se pretežno nudili seoski, obrtnički, a i industrijski proizvodi, odražava duh mjesta i održava njegovu tradiciju kao glavnog sajmišta. Gusto nanizane trgovine dopunjavaju ponudu otvorenog tržišta još arhaičnim formama, kao što su magazini ili bazari, tadašnje robne kuće, dok se u manjim štacunima nudi raznorazna, no već probrana roba. Nakon Grka, pripadnika pravoslavne općine koji su se još potkraj 18. stoljeća počeli naseljavati u Zagrebu i uskoro zaposjeli veće dijelove Duge/Radićeve, Opatovine i Harmice/Jelačićeva trga, Židovi su do sredine 19. stoljeća pootvarali trgovine na Jelačićevu trgu, a bit će ih sve više, da bi u međuratnom razdoblju prevladavale.

Vlasnici su se mijenjali, a s njima način i stil trgovanja, izgled i oprema trgovina, koje se specijaliziranim i sve rafiniranijom ponudom s vremenom distanciraju od sajmišta. No promjene i preobrazbe nadalje je teško slijediti zbog dinamike i ritma kojima su se smjenjivale, što srećom nije tako kad su posrijedi kuće i kućevlasnici. Židovi kućevlasnici i njihovi arhitekti uvelike su zaslužni za transformaciju sjeverne i istočne strane trga, gdje se staro žilavo održavalo i tvrdokorno opiralo novome, ma koliko ono bilo željeno. Krivnju za to uvelike snosi fatalni potok Medveščak – golema razvojna prepreka, prometna i ekološka nevolja, koji je bio premješten iz središta grada tek 1898. godine. No iako su time napokon stvoreni uvjeti za promjenu, njoj će trebati vremena da se potvrdi i iskaže.

Južna strana trga, fiksirana već potkraj drugog desetljeća 19. stoljeća naočitim klasicističkim kućama Felbinger i Hatz, već je sredinom tog stoljeća sa svojim kavanama i lokalima poprimila lice posve oprečno nasuprotnoj sjevernoj i bočnoj istočnoj, malogradskoj i trgovačkoj strani, s njihovim malim, prenapučenim kućama, tijesnim dućanima i neprekidnom, gotovo danonoćnom vrevom.

Na južnoj strani, još s potleušicama stare Harmice, prvi se put 1862. javlja Izraelitska općina najavom da će graditi novi hram u vrtu Emanuela Pristera, dijelom u novoj ulici koja će, kako se odavno govori, povezati Jelačićev i Novi trg/N. Š Zrinskoga, tada stočno sajmište. O samosvijesti Općine svjedoči upit upućen Gradskom poglavarstvu: „Hoće li da se ovom sgodom posluži i ovako za grad velevažno poljepšanje i neopisivu korist odluči“. No gradnju uvjetuje otvaranjem nove ulice. Grad odugovlači s odlukom, a Općina za dvije godine, 1864., kupuje zemljište na samom Jelačićevu trgu (na mjestu današnjeg broja 14) i ponovno najavljuje početak gradnje. No Poglavarstvo joj 1865. odgovara da je dio njezinog zemljišta predviđen za proboj ulice, oslanjajući se na upravo donesenu generalnu regulatornu osnovu prema kojoj bi se tu gradila i nova, velebna gradska vijećnica ispod koje bi nova ulica prolazila. Vraćajući se prvotnoj lokaciji u Pristerovu vrtu, Općina uskoro počinje graditi hram, daruje za ulicu zajedno s Pristerom oveće svote, dok trojica vlasnika zemljišta, Židova, ustupaju dijelove svojih parcela za nju. Zahvaljujući Židovima, ulica je napokon otvorena u ljetu 1867., a ujesen, 27. rujna, hram je posvećen.

1865. odgovara da je dio njezinog zemljišta predviđen za proboj ulice, oslanjajući se na upravo donesenu generalnu regulatornu osnovu prema kojoj bi se tu gradila i nova, velebna gradska vijećnica ispod koje bi nova ulica prolazila. Vraćajući se prvotnoj lokaciji u Pristerovu vrtu, Općina uskoro počinje graditi hram, daruje za ulicu zajedno s Pristerom oveće svote, dok trojica vlasnika zemljišta, Židova, ustupaju dijelove svojih parcela za nju. Zahvaljujući Židovima, ulica je napokon otvorena u ljetu 1867., a ujesen, 27. rujna, hram je posvećen.

Prva prava urbana kuća

Iste te godine Leopold Baumgärtner (Tolna, 1814.- Zagreb 1896.), trgovac manufakturnom platnenom robom i narodnim nošnjama, sa susjedom, Terezom Arko, povjera Franji Kleinu, graditelju hrama i predstavniku novog stila, historicizma, projekt zgrade koja bi obuhvatila parcele triju starih kuća (br. 12, 13 i 14), pozivajući se na generalnu osnovu koja na sjevernoj strani previđa jedinstvenu arhitektonsku frontu. Dvojbe, a očito i organizacijske teškoće, odgađaju dozvolu o gradnji, a 1875. Rupert Melkus, predstojnik gradskog građevnog ureda, podnosi idejni projekt goleme zgrade duž cijele sjeverne stane koju čini više povezanih jedinica. Zgrada je optočena na uglovima jednakim rizalitima, ima razvijenu krovnu partiju, a u prizemlju jedinstveno oblikovane lokale. Realizaciju su osujetile kritike, napose Izidora Kršnjavoga koji se već profilirao kao arbitar, a po svojoj prilici i neodlučnost kućevlasnika s kojima projekt u prvom redu računa. No ipak, Melkusov će prijedlog postati temelj postupne transformacije sjeverne fronte.

Baumgärtner se ponovno, taj put s partnerom Salomonom Wasserthalom, 1880. javlja s novim projektom naočite nerenesansne dvokatnice, što ga je u oslonu na Melkusov prijedlog izradio Janko Jambrišak. Do 1882. kad je kuća sagrađena, obojica partnera imala su dozvolu da

nastavak na sljedećoj strani

na trgu nastave prodaju u provizornim barakama. Ubrzo, 1884. godine, ta će prva uistinu urbana kuća dobiti premac s impozantnom trokatnicom na uglu s Dugom/Radićevom ulicom, na broju 3, koju je za industrijalca Guidu Pongratza projektirao Hermann Bollé. U njoj su se smjenjivali različiti, pa i židovski trgovci, uglavnom suknom ili konfekcijom, sve dok nije 1938. srušena da ustupi mjesto golemoj zgradi Assicurazioni Generali. Baumgärtnerov su posao, kad se pod starost umorio, nastavili njegovi nećaci Jakob Kell i Edmund Bachrach, ali je tvrtka i dalje nosila njegovo ime, uz dodatak „nećaci“, sve dok 1910. nije prešla u druge ruke i potom za dvije godine adaptirana prigodom izgradnje susjedne kuće Wasserthal na početku Bakačeve prema projektu Rudolfa Lubynskoga. (sl. 3)

3. Pogled iz Ulice M. Valerije/Praške na kuću Baumgärtner i kuću Kolmar na suprotnoj, sjevernoj strani, oko 1910.

Drugi Baumgärtnerov nećak i suvlasnik, Daniel Hermann, otac slikara Oskara, doskora je uredio veliku trgovinu konfekcije u iličkom dijelu kuće br. 1, gdje je na prvom katu početkom 1890-ih bila ordinacija zubara dr. Eugena Rada, koji je u stomatologiju unio niz inovacija. Dućan sličan Hermannovu uredio je još 1885. Salomon Berger (Nové Mesto nad Vákom, Slovačka 1858.- Zagreb 1934.), trgovac i kolekcionar, kasnije osnivač Etnografskog muzeja, u kući Jelačićev trg 2, koja je otada u njegovu vlasništvu. Prednost je na sjevernoj strani trga imala odjeća: muška i ženska, gradska i seljačka, rukom izrađena ili konfekcijska, a to se nije promijenilo ni kasnije u modernim zgradama koje su nicala na mjestu starih jednokatnica, između Pongratzove i Baumgärtnerove kuće.

Kićena dvokatnica Gjüre Gavelle br. 6, sagrađena 1886. prema projektu osobito cijenjenog arhitekta, udomaćenog Nijemca, Kune Waidmanna, došla je nakon propasti Gavelline tvrtke u posjed Židova, zubara i poduzetnika dr. Žige Herzoga (Šaregrad 1871.- Zagreb 1955.), u Zagrebu od 1898. Herzog će postupno preuređivati svoju

kuću sve do 1931., no na prijelomu stoljeća, kad počinje preobrazba okoliša, u njezinu izgledu još nema promjena. Tu će mjesta naći trgovine kolonijalne robe Milana Zvijezdića, kasnije Žige Schulhofa, seljačke robe Wilima Picka, pripadnika treće generacije vlaškokoulične obitelji, pa prodavaonica konfekcijskih odijela Adolfa Bondyja i Ferde Rudovitsa, a uz Herzovogu ordinaciju na pročelju reklamira svoju i zubar dr. Nikola Winterhalter.

Reprezentativne trokatnice

Od 1904. do 1905. niknut će na sjevernoj strani trga dvije reprezentativne trokatnice: br. 5, zubara dr. Eugena Rada (Győr, Mađarska 1868.- Zagreb 1920.) i br. 7 Roberta

4. Splavnica, stara kuća Poppović (br.4), kuća dr. Rada (br.5) i kuća dr. Herzoga (br.6), 1903.

Kolmara (Zagreb 1845.), brata poznatog bankara Edmunda, obojice potomaka starosjedioca Heinricha/Zevi Kohna (Mattersdorf 1811.- Zagreb 1888.). (sl. 4) Obje kuće projektirane su u čuvenom atelijeru Hönigsberg & Deutsch, no dok Kolmarova nosi kasnohistoricistička obilježja, kuća dr. Rada unosi na Jelačićev trg secesijski duh i dekor zaslugom mladog suradnika atelijera, Vjekoslava Bastla, dok je alegorijske figure izradio ugledni kipar Rudolf Valdec. Uz dominantne reklame vlasnika, zubara dr. Rada, na pročelju se isticala reklama austrijskog osiguravajućeg društva „Anker“, koje je za Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Bosnu i Hercegovinu zastupao Albert Deutsch Maceljski (Zagreb 1867.- Zagreb 1952.), veletrgovac, industrijalac i poznati mecena, pripadnik stare vlaškokoulične obitelji. U prizemlju je Gustav Schwarz uredio „skladište“, zapravo elegantni salon američkih cipela, a Ernest Rado uz trafiku i dućan tehničke robe, a kasnije se tu smjestila prodavaonica Julia Meinla. (sl. 5). U Kolmarovoj kući bila je dugo godina staklana Franz i trgovina manufakturne robe Löbl & Ebenspanger. Po-

5. Kuća dr. Rada, kbr.5, 1905.

sljednja u tom nizu bit će kuća br. 4 Teodora Poppovića iz 1906/07., projektirana u atelijeru Židova Slavka Benedika i njegova partnera Aladara Branyaja, s keramičkim reljefom i alegorijskim likovima Ivana Meštrovića, raskošna secesijskog dekora, oguljenog nažalost u jeku manije tzv. purifikacije tridesetih godina. Sve su one zaposjele po dvije stare parcele, osim krajnje, najstarije Baumgärtnerove, pa se, umjesto niza od četrnaest neuglednih starinskih kuća, na sjevernoj strani osovilo šest višekatnica, novog velikog mjerila i historicističkih stilskih značajki.

Na uglu trga i Jurišićeve ulice (na mjestu starih kuća 21 i 22, nekad Žige Pollaka) sagrađena je 1906. nekoć glasovita kuća apotekara Eugena Viktora Fellerera (Lviv 1871. - Zagreb 1936.), kojom na istočnoj strani počinje promjena. I ona je projektirana u atelijeru Hönigsberg & Deutsch i pripisuje se Vjekoslavu Bastlu. Isticala se golemom bocom s reklamom eliksira Elsa-fluid koji je Feller prodao na svim kontinentima, stekao njime bogatstvo i ugled, a imala je mekane obrise i zaigran plastični dekor. (sl. 6) „Elsa-fluid-dom“ bio je atrakcija trga sve do 1927. kad je novi vlasnik, bankar, industrijalac i poduzetnik Otto Stern (Zagreb 1874. - Zagreb 1934.), pripadnik starosjedilačke vlaškoulične obitelji, brat Žige Sterna (Zagreb 1874. - Zagreb 1941.), vlasnika Kožare, odlučio da je modernizira. Možda je na to utjecao njegov brat dr. Ivo Stern (Zagreb 1889.- Zagreb 1962.), advokat i novinar, osnivač i ravnatelj Radio stanice Zagreb, promotor fotografije i filma, koji je održavao veze s avangardnim umjetnicima. Prema projektu slavnog Petera Behrensa, pionira funkcionalističke arhitekture, kuću je 1928. preuredio

6. Elsa-fluid dom E.V. Fellerera i stare kuće na istočnoj strani Trga i duž Bakačeve ulice

Ignjat Fischer (Zagreb 1870. - Zagreb 1948.), tada u jeku slave, vlasnik velikog atelijera, prijatelj sa židovskom društvenom i poduzetničkom elitom, tako i s braćom Ottom i Žigom Stern, koji su kao i on bili članovi uprave Zagrebačkog zbora. Većina teoretičara i kritičara smatra da je tom kućom na Jelačićevu trgu napokon osvanula moderna arhitektura, dok su se neki još dugo s nostalgijom sjećali simbola Elsinog fluida, koji je u svoje vrijeme otkrila postmoderna – posve očekivano.

Veliki projekti Ignjata Fischera

Ignjat Fischer pojavio se na trgu i prije adaptacije Sternove kuće s jednim od svojih najvećih projekata, naime, projektom Gradske štedionice s Gradskom kavanom i Gradskim podrumom, izabranim 1922. na natječaju. Zgrada Štedionice realizirana je u dvije etape, od 1923. do 1925. i od 1929. do 1931. (na mjestu starih kuća 18, 19, i 20). Najprije je sagrađen južni dio u kojem su osim ureda predviđeni stanovi, apoteka i restoran Gradski podrum, a od 1929. do 1931. godine sjeverni dio, orijentiran glavnim pročeljem na trg, a bočnim na ulicu koja je imala spojiti Vlašku i trg, prema osnovi iz 1929. (kasnije Cesarčevu). (sl. 7) Dok je u prvom dijelu za javnost od najvećeg interesa bio novi restoran, Gradski podrum, u drugom je to bila kavana. I jedno i drugo smjesta su prihvaćeni i posvojeni, a u urbanoj su memoriji zadržali visoko mjesto. Razlikovali su se stilom i ugođajem. Interijer Gradskog podruma bio je, piše u monografiji o Ignjatu Fischeru Marina Bagarić, „nadahnut narodnom baštinom za koju je Ignjat Fischer imao senzibiliteta. Prijateljstvo je s naj-

nastavak na sljedećoj strani

7. Terasa Gradske kavane ispred Gradske štedionice, 1935.

većim kolekcionarom narodne umjetnosti Salomonom Bergerom, a i sam posjedovao zbirku narodnim vezova.“ Definitivno je uređen 1932., kad je otvorena i Gradska kavana, i tada je dobio točionicu/Grill-room i freske koje su na poziv ravnatelja Štedionice Rudolfa Erbera izradili Maksimilijan Vanka i mladi slikari Edo Kovačević, Kamilo Tompa, Krsto i Željko Hegedušić, a sadržaj im je bio usklađen s tamnom drvenom oplatom i drvenim lusterima. Za razliku od njega kavana je imala posve drukčiji, naglašeno moderni karakter. Njegov je interijer, kaže Bagarić, „jedinstven primjer međuratnog oblikovanja ...koji pruža dojam pročišćenog monumentalnog, ali istodobno ugodnog i nimalo pretencioznog prostora...postignut zavidljivo malobrojnim elementima: velikim stupovima, dojmljivim stubištem i oblikom galerija“. No dok se uglavnom definira kao ostvarenje art-décoa, ona taj stil razabire tek u detaljima i sklona je interijer pripisati ekspresionizmu. (sl. 8) Među Fischerovim ostvarenjima tog doba ocjenjuje ga kao najzrelije.

8. Interijer Gradske kavane

Dok se u restoranu i njegovoj „švemi“ blagovalo, slavilo sve moguće fešte, od poslovnih do obiteljskih, a mnogi tu objedovali ili večerali kao stalni gosti ili abonenti, u kavani se uživalo u kavi ili melanžu s čuvenim briošima i profiterolom, časkalo i dogovaralo, pušilo i čitalo svjetsku štampu, šampanjiziralo i očijukalo, plesalo uz jazz-band, o čemu svjedoče zapisi najvažnijih međuratnih romanopisaca. Ta poprišta društvenosti postala su topos zagrebačkog međuratnog urbaniteta. Danas ih više nema, zato što su uništena, i to nedavno. Gradska kavana je kičizirana prema skorojevićkom, novobogataškom ukusu novih vlasnika, a Gradski podrum zatvoren i pretvoren u skladište.

Gotovo u isto vrijeme kad je bio zaokupljen Gradskom štedionicom, Fischer se, u neposrednom susjedstvu, na broju 13 (starom br. 26/M. Valerije 1-3), bavio punih šest godina, od 1920. do 1926., i Hrvatskom zemaljskom bankom. Na uglu trga i ulice, koja je vodila do hrama, stajala je do potresa 1880. kuća Emanuela Pristera. No toliko je stradala da se morala porušiti, a novi vlasnik, Emanuelov sin, Girolamo ml., dao je 1881. sagraditi novu prema projektu Janka Jambrišaka, graditelja stare kuće. Uz razne agencije i urede, u njoj je bila i kavana, a od 1912. podružnica Hrv. zem. banke, koja je sjedište imala u Osijeku, a suosnivači te banke (1909.) bili su osječki Židovi. Kasniji kućevlasnik, zubar dr. Žiga Altstätter, više je puta adaptirao kuću za potrebe te banke i ona se proširila na susjednu kuću (u današnjoj Praškoj), kupljenoj 1919. nakon odluke o preseljenju banke u Zagreb. Nakon Prvog svjetskog rata banka je promijenila ime u Jugoslavensku banku, očito pod utjecajem izmijenjenih političkih prilika i pogleda. Fischer je dobio zadaću spojiti dvije zgrade i temeljito ih adaptirati. Oblikovanje proče-lja povjerio je novom suradniku u svom atelijeru, ruskom arhitektu, emigrantu, Petru Pavloviču Fetisovu, koji joj je monumentalnost pridao neoklasičnim arhitektonskim i simboličkim elementima, najočitije jonskim stupovima u

9. Palača Hrvatske/Jugoslavenske banke, 1922., arh. I. Fischer (1930-ih)

tzv. visokom redu, zabatima i nizom alegorijskih likova koje je izradio Rudolf Valdec. Danas je u toj zgradi opustošena interijera Croatia-osiguranje. (sl. 9)

Prolaz Harmica

Nešto kasnije Fischer je sudjelovao u adaptaciji, točnije proširenju još jedne kuće na trgu, nekadašnje kuće Gavelle, tada u vlasništvu dr. Žige Herzoga. Kao što je spomenuto, Herzog je nekoliko puta preuređivao prizemlje i prvi kat gdje je imao ordinaciju, dogradio s dvorišne strane skladište, a 1929. napokon stekao i dvorišnu parcelu Pod Zidom, s time da dogradi staru kuću novom. Iste je godine s trgovcem Mijom Arkom osnovao konzorcij za gradnju zgrade Dolac 8-9, koja bi sadržavala vlastitu završenu tržnicu. Taj veliki projekt konzorcij je povjerio Fischeru, koji se poslije uhvatio i nove Herzogove kuće s pročeljem u ulici Pod Zidom. Ta nova kuća, po mnogočemu strana svom susjedstvu, pripisivala se donedavna Zoji Nepeninoj Dumengjić, suradnici u Fischerovu ateljeru, ali je Marina Bagarić na temelju pronađenih dokumenata pripisuje samom majstoru, naime Fischeru. I tu je trebalo spojiti dvije kuće, što je ostvareno monumentalnim stubištem u obliku dvostruke spirale, koje neodoljivo podsjeća na interijer Gradske kavane, a zacijelo pripada najoriginalnijim zagrebačkim stubištim. Zahvat je trajao od 1930. do 1935. godine. U prvoj fazi izveden je pasaż do gradske tržnice na Dolcu i ujedno do manje, privatne tržnice Herzog-Arko (Dolac 8-9, danas Mliječna tržnica). U mezzaninu je uređen Pick-bar koji je kao amblem imao igraću kartu, pik-as, i smjesta dao ime prolazu. Danas se zove Prolaz Harmica. To su tragovi Ignjata Fischera na Jelačićevu trgu. Uzgred, nije zgoroga podsjetiti, da je Zvonimir Berković, najprofinjniji zagrebački filmski režiser poslijeratnog modernizma, književnik, erudit i građanin u punom smislu riječi, odabrao kao glavna poprišta svog „Ronda“ upravo Fischerovu Gradsku kavanu, iako tada već otrcanu, i fascinatno stubište Pickova prolaza.

Posljednji, dramatični čin transformacije Jelačićeva trga, u kojem su glavnu ulogu imali Židovi arhitekti, a i kućevlasnici, zbivao se na njegovu jugozapadnom dijelu, između 1932. i 1937., nakon što je porušena stara Bolnica milosrdne braće, sagrađena još 1802. Na njezinu mjestu nastao je tzv. Zakladni blok: kompleks od više pojedinačnih kuća funkcionalističkih stilskih obilježja. Evo ostvarenja arhitekata Židova: zgrada Mirovinskog fonda Gradske štedionice, Gajeva 2, 1934-35., arhitekti Hugo Ehrlich (Zagreb, 1879.- Zagreb, 1936.), Stjepan Gomboš (Sombor, 1895. - Zagreb, 1975.) i Mladen Kauzlaric; poslovno- stambena zgrada Alkalaj, Gajeva 2b, 1932-33., arhitekti Pavao Deutsch/Duić (Zagreb 1897. - Zagreb 1948.), sin Juliusa Deutscha i Aleksander Freudenreich; poslovno-stambena zgrada Hahn, Gajeva 2c/Bogovićeve 2, 1932-33., arhitekt Otto Goldscheider (Opava/Troppau, Češka, 1880. - Zagreb, 1934.), dok je poslovno-stambene zgrade Schlenger, Bogovićeve 4 i Günsberg,

uglovnica Bogovićeve/Petrićeve 7 (1932-33.) projektirao Slavko Löwy (Koprivnica 1904. - Zagreb 1996.). To nabiranje gotovo i nije potrebno dopuniti komentarom, jer se Zakladni blok, očuvan u izvornom stanju, i danas legitimira stilom i kakvoćom. Taj kompleks, a ne Behrensova, odnosno Fischerova maska Elsa-fluid-doma, autentični su manifest funkcionalizma ili internacionalnog stila, sve domaćih arhitekata.

Duh kojim je zračio Zakladni blok možda je potaknuo Matiju Freunda (1869. -Zagreb 1935.), vlasnika tvornica Golub, Lipa Mill i Zagrebačke tvornice papira, tada vlasnika dugovječne i više puta preuređivane kuće br. 1, nekoć Stjepana Jelačića, pa Kristofora Stankovića, još kasnije trgovca Maxa Hafnera, da joj prida moderno lice. Starinska kuća radikalno je izmijenjena, napose u zoni prizemlja od 1931. do 1934. zahvatom Zlatka Neumanna (Pakrac 1900.- Zagreb 1969.) i konstruktora Lea Neubergera (Zagreb 1896.-1941.), Židova i pripadnika zagrebačkog avangardnog kruga.

Središte kozmopolitkog grada

Na Jelačićevu trgu nema gotovo ni jedne kuće koju Židovi nisu obilježili, trajno ili prolazno. Analizom nekoliko adresara Aleksander Laslo utvrdio je da je u razdoblju od 1911. do 1928. gotovo 40 % lokala pripadalo Židovima. Svojim novcem, ukusom i kulturom oni su sajmište varoši na rubu Monarhije pretvarali u reprezentativni ambijent srednjoeuropske metropole. Senzacije i eleganciju osiguravali su dućani, opremljeni katkad poput salona, kao što je bilo „skladište cipela“ Šandora Ebenspangera na br. 1 ili otmjena parfimerija Nobilior Slavka Löwyja na br. 15, a u tom natjecanju sudjelovale su i prije Gradske kavane starije kavane na južnoj strani. (sl. 10) U najstarijoj, Narodnoj

10. Trgovina cipela Šandora Ebenspangera u kući br.1 na uglu Trga i Illice

nastavak na sljedećoj strani

11. Košer restoran Edmunda Kohna (stari br.19), 1906.

kavani u Hatzovoj kući (br. 16) najviše su se sastajali bankari, tu je začeta ideja o zagrebačkoj burzi koja je prvo sjedište imala u Elsa-fluid-domu. No s vremenom su nestale, jer bi novo uvijek pregazilo staro, kao što je, primjerice,

elegantna Gradska kavana bacila u zaborav glasoviti košer restoran, Trakterie Kohn, koji je godinama bio u kući, na mjestu gdje je sagrađena Štedionica. (sl.11)

Svi židovski lokali netragom su nestali 1941. nakon uspostave ustaške vlasti. Zaostale su zgrade lišene memorije, kao prazne ljuške. Danas tek stare slike i rasuti ostaci raznorazne dokumentacije dozivaju Zagreb kakav su ponajviše Židovi dotjerali do europskog i kozmopolitskog grada uvjereni da im je dom i zavičaj, sve dok im to nije brutalno osporeno.

Post scriptum

Kao pouzdani izvori za rano razdoblje korištene su publikacije: G. Schwarz, Povijest zagrebačke židovske općine od osnutka do 50-tih godina 19. vijeka, Zagreb, 1939. i L. Dobronić, Stare numeracije kuća u Zagrebu, Zagreb, 1959. Za potporu i pomoć zahvaljujem Aleksanderu Lalslu koji uvijek priskače kad god je potrebno. ☆

ZVJEZDARNICA FREDIJA KRAMERA

ANGELICA ROZEANU - KRALJICA STOLNOG TENISA

Rođena 15. listopada 1921. godine u Bukureštu, Angelica Rozeanu s pravom je bila uspoređivana s čuvenom francuskom tenisačicom, „božanstvenom“ Suzanom Lenglen. Jedinstvena je ženska figura u stolnom tenisu. Vlasnica najvećeg broja osvojenih medalja na svjetskim prvenstvima – rekordnih 36! Pedesetih godina prošloga stoljeća s pravom su je nazivali kraljicom ženskog stolnog tenisa. Teško će koja stolnotenisačica dostići njezin rekord – šest godina zaredom osvajala je naslov svjetske prvakinja u pojedinačnoj konkurenciji.

Počela je igrati stolni tenis s osam godina u Bukureštu na stolu u dnevnoj sobi. Sa 12 i pol godina napravila je malu senzaciju iznenadivši rumunjsku športsku javnost osvajanjem Kupa Rumunjske, a sa svega 14 godina osvojila je i seniorsko prvenstvo Rumunjske. Bila je neporažena na domaćim prvenstvima od 1936. do 1957. godine.

Hladnokrvna i čeličnih živaca, imala je urođeni smisao za taktiziranje. Sitne stature, krhkog i nježnog tijela, neobično brza i vižljasta, posjedovala je sjajnu obranu i iznenadni napad. Na svom prvom nastupu na svjetskom prvenstvu, 1937. godine u Pragu, bila je uglavnom gledateljica. Nastupala je samo u pojedinačnoj konkurenciji i izgubila od Litvanke Nesvytete. Međutim, promatrajući velike igračice i igrače, puno je naučila, a poseban utjecaj na nju imali

su Viktor Barna, Stanislav Kolak te Ruth Aarons i Marija Kettnerova. Svatko od njih imao je neki poseban udarac, zamah ili kretnju. Kada se vratila kući pokušavala ih je oponašati. Taj susret sa svjetskim stolnim teniskom imao je veliki utjecaj na njezinu igru i karijeru. I još nešto bilo je jako važno: rumunjski stolnotenisači postigli su u Pragu 1937. godine neočekivani uspjeh svladavši svjetske prvake Mađare, što je znatno utjecalo da se u Rumunjskoj stolni tenis počeo naglo popularizirati. U takvom ozračju veliki talent Angelice Rozeanu brzo se razvijao.

Prvu medalju na svjetskom prvenstvu osvojila je u Baden 1937. godine u mješovitom paru s partnerom Erosom. U pojedinačnoj konkurenciji igrala je maratonski meč s Austrijankom Trude Pritzy. Bio je to dvoboj koji je trajao nekoliko sati. Izgubila je u četiri naporna i duga seta, ali je shvatila da ako hoće postati dobra igračica, vrhunskog dometa, mora naučiti napadati, a ne „pimplati“ i beskrajno dugo čekati na protivničke pogreške. Rumunjke nisu sudjelovale na Svjetskom prvenstvu 1938. godine u Londonu, ali je Angelica prvi put te godine osvojila međunarodno prvenstvo Mađarske u Budimpešti. Godine 1939. godine osvojila je međunarodno prvenstvo u Bukureštu nadigravši svjetsku prvakinja Kettnerovu, a to je ponovila 1940. godine.

Počeo je Drugi svjetski rat. Angelica je uspjela izbjeći Holokaust, ali, naravno, punih pet godina nije imala nikakvog kontakta sa športskim životom. Odmah poslije rata, 1945., vježbavala je udarce kao u doba svog stolnoteniskog početka. Osjećala se kao da je zaboravila igrati. No, vježbala je uporno i polako se vraćala u staru formu.

U konkurenciji jakih čehoslovačkih igračica osvojila je 1947. godine međunarodno prvenstvo Rumunjske, ali ipak nije putovala na Svjetsko prvenstvo. Početkom 1948. godine Angelica se udaje i iste godine nastupa na Svjetskom prvenstvu u Londonu. U pojedinačnoj konkurenciji osvojila je brončanu medalju, igrajući defenzivno, osjećajući da u igri nema dovoljno efikasnosti. Nezadovoljna svojom igrom počela je svakodnevno oštro trenirati, tako da je znatno popravila igru u napadu. Dobro pripremljena dočekala je nastup na Svjetskom prvenstvu 1950. godine u Budimpešti. Na tom prvenstvu, u momčadskom i pojedinačnom dijelu natjecanja, izgubila je samo jedan set i to od nepoznate Čehoslovakinje Kotatkove. Na putu do velike pobjede u momčadskom dijelu svladala je niz jakih protivnica, a u finalu trostruku svjetsku prvakinja Gizi Farkas sa 3:0! I tako je svijet dobio novu svjetsku prvakinja, novu

Angelica Rozeanu

zvijezdu na stolnoteniskom nebu, čija je bogata era tada tek počela. Ta pobjeda bila je najznačajnija u njenoj briljantnoj karijeri i njoj se najviše radovala. Bilo je to ostvarenje njenog dječjeg sna – postala je prva Rumunjka svjetska prvakinja u jednom športu. Sljedeća prvenstva bila su kontinuirani niz Angelicinih velikih pobjeda, ali i stalna borba za obranu stečenog ugleda najbolje stolnotenisačice svijeta. I uvijek pod velikim pritiskom jer su sve konkurentice napadale veliku šampionku. U svojim intervjuima često je isticala da je teže braniti naslov, nego ga prvi put osvojiti. Stolni tenis bio je njezina dnevna navika. Po nekoliko sati dnevno vježbala je s partnericama, gimnasticirala prije treninga, a bavila se i odbojkom kako bi stekla što bolju kondiciju.

Na Svjetskom prvenstvu u Bukureštu 1953. godine osvojila je četiri zlatne medalje. U svim disciplinama osvojila je prvo mjesto, što ni jedna igračica do tada nije postigla. Bila je svjetska pojedinačna prvakinja, u ženskom i mješovitom paru i kao članica pobjedničke ekipe u momčadskom dijelu natjecanja. Peti naslov svjetske prvakinja Angelica je osvojila u Londonu 1954. godine, a šesti 1955. u Utrechtu.

Na Svjetskom prvenstvu u Tokiju Angelica je bila u odličnoj formi i s partnericom Ellom Zeller osvojila za Rumunjsku Corbilon Cup, kako se zvalo ekipno natjecanje za žene na svjetskim prvenstvima. Sljedećeg dana počelo je pojedinačno natjecanje. Nakon neprospavane noći, a vjerojatno i zbog vrlo napornog jučerašnjeg dana, poražena je napustila borilište: nakon šest godina i šest osvojenih naslova svjetske prvakinja, već u drugom kolu bila je poražena od osme japanske igračice, Kiyoko Tasake. Jedini europski novinar na tom prvenstvu, poznati engleski komentator Peter Wilson, objavio je poraz Angelice u svome „Daily Mirroru“ pod naslovom „Kad je svjetska prvakinja izgubila, navijači su pomahnitali!“. Za vrijeme meča golema dvorana Metropolitan u Tokiju odzvanjala je od galame 13 tisuća gledatelja.

U Stockholmu, na Svjetskom prvenstvu 1957. godine, prvi put nije osvojila ni jednu medalju i, naravno, počela je razmišljati o odlasku sa svjetske stolnoteniske pozornice. Nastupila je još samo na dva Europska prvenstva: u Budimpešti 1958. i u Zagrebu 1960. godine.

U ljeto 1960. godine, Angelica Rozeanu se odselila u Izrael, gdje je nastavila igranjem. Doduše, nastupala je mnogo rijeđe nego prije i uglavnom bez treninga. Imala je u životu dosta problema, ali je jakom voljom, upornošću i borbom prebrodila sve teškoće. Sa suprugom arhitektom živjela je u Haifi, u novoj sredini, gdje joj se život sasvim promijenio. Nakon dugogodišnjeg intenzivnog bavljenja športom, sada se posvetila žurnalistici, koja ju je oduvijek privlačila. Znajući strane jezike, povremeno se angažirala i kao turistički vodič. U privatnom životu bila je pasionirani filatelista i veliki ljubitelj ozbiljne glazbe – Bacha, Beethovena, Mozarta i Verdija.

Umrula je 22. veljače 2006. godine u Haifi. Za mnoge je ostala neprikosnovena kraljica stolnog tenisa. ✨

NETANYAHU U AUSCHWITZU

IZRAEL NIKADA NEĆE DOZVOLITI NOVI HOLOKAUST

STOJEĆI PRED ZGRADOM U KOJOJ SU NEKOĆ BILI SMJEŠTENI LOGORAŠI, IZRAELSKI PREMIJER NETANYAHU JE REKAO: PORUČUJEM SVIM NARODIMA SVIJETA DA ĆE IZRAEL UČINITI SVE ŠTO BUDE TREBALO KAKO BI SPRIJEČIO NOVI HOLOKAUST

Benjamin Netanyahu

U oštrom i emotivnom govoru održanom sredinom lipnja na mjestu nekadašnjeg nacističkog logora Auschwitz, koji je postao simbolom židovskog stradanja tijekom Drugog svjetskog rata, izraelski premijer Benjamin Netanyahu istakao je da će Izrael učiniti sve što bude trebalo kako bi spriječio novi Holokaust i obranio se od bilo koje opasnosti ili moguće prijetnje.

“S ovoga mjesta, mjesta koje svjedoči o želji da nas se uništi, ja, premijer Izraela, države židovskoga naroda, poručujem svim narodima svijeta: Država Izrael učinit će sve što bude potrebno kako bi spriječila novi Holokaust”, kazao je Netanyahu stojeći ispred zgrada od crvene cigle u kojima su nekada bili smješteni logoraši.

Prije govora posjetio je Blok 27, gdje se nalazi nova izložba koja sada predstavlja Auschwitz u širem kontekstu genocida počinjenog tijekom Drugog svjetskog rata. Među 4,2 milijuna imena žrtava Holokausta, koja se nalaze na popisu dugom 14 metara, izraelski premijer pronašao je ime Yehudit Hun, blizanke njegova punca, ubijene na jugoistoku Poljske. “Danas stojim ovdje pun velike boli, ali i velikog ponosa. Čelnici Saveznika jako su dobro znali što se događa u logorima smrti. Mogli su djelovati, ali nisu. Mi, Židovi, iz toga smo naučili jako dobru lekciju”, rekao je izraelski premijer. “Ako još uvijek postoje oni koji niječu Holokaust, trebalo bi ih dovesti u Blok 27 i prisiliti ih da pročitaju sva ova imena”, dodao je.

Izložba koju je pripremio Memorijalni centar Holokausta Jad Vašem iz Jeruzalema, zamijenit će prethodnu koja datira iz doba komunizma. Nova izložba stavlja ubojstva

Židova deportiranih u Auschwitz u puno širi kontekst pokušaja nacista da sustavno istrijebe židovski narod. “Posjetitelji će moći uvidjeti da Auschwitz nije bio izolirani otok... on je bio dio širokog programa koji je organizirala nacistička Njemačka u okupiranoj Europi, s glavnim ciljem da pobije sve Židove”, rekao je Pawel Sawicki, glasnogovornik muzeja u Auschwitzu.

Izložba počinje fotografijama i snimkama koje prikazuju život Židova prije Holokausta, nastavlja se u drugoj sali frenetičnom propagandom Adolfa Hitlera, dok je u trećoj dvorani, bijelih zidova i u potpunoj tišini, “zemljopisna karta ubojstava” koja predstavlja različita mjesta istrebljenja, uz fotografije i svjedočanstva. Jedna je dvorana posvećena pobijenoj djeci, njih više od 1,5 milijuna, a na zidovima te dvorane reproducirani su dječji crteži. Izložba uključuje i multimedijalnu dvoranu u kojoj posjetioci mogu poslušati snimke svjedočanstava, povjesničara, filozofa i rabina.

Nakon Drugog svjetskog rata Poljaci su odlučili ostaviti logore Auschwitz II i Birkenau onakvima kakvima su ih zatekli. U logoru Auschwitz I dozvolili su nekim europskim narodima da preuzmu određene blokove zgrada u znak sjećanja na svoje žrtve. Tako u tom dijelu logora postoji austrijski blok, mađarski blok, a blok 27 nazvan je “židovskim blokom”. Kada su Izraelci odlučili urediti Blok 27, suočili su s velikim brojem izazova. Barake su male, a Holokaust je ogroman u brojkama, činjenicama i emocijama. “Izazov koji je postavljen pred nas bio je da novim jezikom posjetiteljima ispričamo ideju Holokausta, odnosno da užas pretvorimo u slike i zvukove”, objašnjava jedan od idejnih začetnika izložbe. ☆

BUDIMPEŠTA: SVJETSKI ŽIDOVSKI KONGRES

JASNA I SNAŽNA PORUKA ANTISEMITIMA

ČETRNAESTI SVJETSKI ŽIDOVSKI KONGRES ODRŽAN JE U BUDIMPEŠTI KAKO BI SE U VRIJEME KADA SU U MAĐARSKOJ NABUJALE ANTISEMITIJSKE POJAVE, IZRAZILA SOLIDARNOST I PODRŠKA MAĐARSKIM ŽIDOVIMA

Ronald S. Lauder za kongresnom govornicom

Zbog rastućeg antižidovskog raspoloženja u Mađarskoj, Svjetski židovski kongres (WJC) odlučio je ove godine organizirati svoje godišnje zasjedanje u Budimpešti, izražavajući na taj način solidarnost s mađarskim Židovima. Kongres je izabrao novo vodstvo, a na čelo je ponovno izabran Ronald S. Lauder.

Konzervativni mađarski premijer Viktor Orban u svom je govoru na otvaranju 14. svjetskog židovskog kongresa, pred više od 500 delegata, naglasio da vlasti u Mađarskoj neće tolerirati antisemitizam. “Imamo moralnu dužnost suprotstaviti mu se nultom tolerancijom”, rekao je mađarski premijer.

Izraelski ministar energetike Silvan Shalom, koji je također bio na Kongresu, pozitivno je reagirao na Or-

banovu izjavu, rekavši da je Orban “odbijanjem da tolerira antisemitizam poslao snažan i jasan signal kako židovskoj zajednici Mađarske tako i ekstremistima”.

Kongres je u svom priopćenju ipak bio kritičan. “Pozdravljamo činjenicu da je mađarski premijer antisemitizam označio neprihvatljivim. Žalimo, međutim, što se nije osvrnuo na neki od antisemitskih ili rasističkih incidenata i nije jasno istaknuo razliku između vlade i krajnje desnice. Djela su snažnija od riječi, koliko god riječi bile dobronamjerne”.

Još prije otvaranja Opće skupštine, Svjetski židovski kongres je priopćio da očekuje da mađarske vlasti poduzmu “učinkovite mjere” protiv antisemitizma.

U Budimpešti je izabrano i novo vodstvo Svjetskog židovskog kongresa: Ronald S. Lauder dobio je novi četverogodišnji mandat kao predsjednik organizacije. Uz Laudera, Skupština, koja se sastoji od delegata iz više od 70 židovskih zajednica diljem svijeta, izabrala je za blagajnicu Chellu Safru iz Brazila, a Davida de Rothschilda iz Francuske za predsjednika Izvršnog odbora, Mošu Kantora za predsjednika Europskog židovskog kongresa i još neke visoke dužnosnike ove organizacije.

“Smatram da je ovo jedna od najvažnijih dužnosti za židovski narod i drago mi je da ću još četiri godine biti predsjednik Svjetskog židovskog kongresa”, rekao je Lauder, koji je na čelu Kongresa od 2007. godine.

Ronald S. Lauder, uspješan poslovni čovjek, osnovao je mnoge filantropske organizacije, poput Zaklade Ronald S. Lauder, čija je zadaća obnova i ponovna izgrad-

DEMONSTRACIJE KRAJNJE DESNICE

U Budimpešti je dan ranije održan prosvjed protiv “boljševizma i cionizma”, kojim je organizator, mađarska stranka krajnje desnice, Jobbik, izrazila protivljenje održavanju Svjetskog židovskog kongresa.

Stotine pristaša Jobbika, pod jakom policijskom pratnjom, nosile su crveno-bijele zastave koje su svojedobno bile zaštitni znak mađarskih fašista. Prosvjednici su izvikivali antisemitske parole, poput “Van Židovi!” i “Mađarska pripada nama!”. Pa-

ramilitaristička Mađarska garda organizirala je počasnu pratnju prosvjednicima.

Čelnik Jobbika Gabor Vona zatražio je u svome govoru ostavku svih parlamentarnih zastupnika i činovnika koji imaju dvojno, mađarsko i izraelsko, državljanstvo.

Jobbik je na parlamentarnim izborima u Mađarskoj 2010. godine dobio 17 posto glasova.

nja židovskih zajednica u središnjoj i istočnoj Europi. Lauder je aktivno uključen i u rad brojnih civilnih društava, uključujući Konferenciju predsjednika najvećih američkih židovskih organizacija, Joint-ča, Sveučilišta Brandeis te mnogih drugih. Od 1986. do 1987., Lauder je bio američki veleposlanik u Austriji.

David de Rothschild, rođen kao barun David René James de Rothschild, predsjednik je tvrtke koja nadzire sve bankovne tvrtke grupacije Rothschild. Rođen je u New Yorku, nakon što su njegovi roditelji pobjegli iz okupirane Francuske za Drugog svjetskog rata. Njegov

va obitelj vratila se u Francusku nakon oslobođenja, a David je s vremenom preuzeo obiteljski posao. Godine 1974. David se oženio talijanskom princezom Olimpijom Annom Aldobrandini. Par ima četvero djece i živi u Normandiji.

Chella Safra, rođena je u Beirutu i trenutačno živi u Sao Paolu, a već je 40 godina čelnica židovske zajednice te zemlje te članica mnogih židovskih i nežidovskih filantropskih organizacija. Udana je za Moisea Safru i imaju petoro djece i 12 unuka. Zajedno pomažu rad muzeja u Izraelu i Brazilu. ☆

Nataša Barac

KINA

NETANYAHU U NEKADAŠNJEM ŠANGAJSKOM GETU

IZRAELSKI PREMIJER BENJAMIN NETANYAHU ZAVRŠIO JE POČETKOM LIPNJA SVOJ DVODNEVNI POSJET ŠANGAJU ODLASKOM U GRADSKU ČETVRT HONGKOU, GDJE JE ODAO POČAST KINEZIMA KOJI SU U DOBA HOLOKAUSTA ONDJE PRUŽILI UTOČIŠTE I SPAS TISUĆAMA ŽIDOVA.

Dio Šangaja, poznat kao geto, japanski su okupatori u razdoblju od 1933. do 1941. godine službeno nazivali “određenim područjem za izbjeglice bez državljanstva”, a tamo su spas pronašle židovske izbjeglice koje su prije i za vrijeme Drugog svjetskog rata bježale iz nacističke Njemačke. Većina tih židovskih izbjeglica u getu preživjela je rat.

Njemački Židovi tako su se u Šangaju pridružili već postojećoj židovskoj zajednici koja se sastojala od bogatih Židova iz Bagdada i ruskih Židova koji su u Šangaju našli spas od antisemitskih pogroma.

Hvaleći “veliku ljubaznost” građana Šangaja, Netanyahu je za vrijeme razgledavanja Muzeja židovskih izbjeglica u središtu nekadašnjeg geta, podsjetio na dugogodišnje veze između kineskog i židovskog naroda, a i na dobru suradnju između Kine i Izraela.

“Uvijek ćemo se sjećati naše prošlosti: naše davne i nedavne prošlosti, kada ste prema nama pokazali ljubaznost”, rekao je izraelski premijer. “Prije sedamdeset godina mogli smo samo moliti da budemo spašeni. Danas imamo svoju državu, svoju vojsku. Ne moramo više moliti da nas se spasi, danas možemo sami sebe braniti”, dodao je, izražavajući zahvalnost Kinezima koji su pokazali “nevjerojatni čin dobrote prema progonjenim Židovima” koji su teškom mukom pronalazili “sigurne luke”.

Netanyahu se upisao u knjigu gostiju, a kasnije je u razgovoru s gradonačelnikom Šangaja Xang Xionom rekao: “Mi imamo vezu s kineskom civilizacijom, s kineskim narodom. Naša dva naroda imaju ponosnu prošlost, teška razdoblja i pred njima je sjajna budućnost”.

Muzej židovskih izbjeglica nalazi se u zgradi nekadašnje sinagoge Ohel Moshe, koja više ne služi kao mjesto za molitve već je povijesno mjesto. Sinagoga Ohel Moshe jedna je od dviju sinagoga koje su 1907. godine sagradili ruski Židovi, a redovno su je koristili stanovnici geta za vrijeme Drugog svjetskog rata. Godine 2004. zgrada je priznata kao jedna od četiri zgrade arhitekturnog nasljeđa Šangaja te je tri godine kasnije obnovljena i danas se u njoj nalazi muzej i baza podataka o židovskim izbjeglicama.

Nakon službenog oslobođenja šangajskog geta u rujnu 1945. godine, većina njegovih stanovnika je napustila grad, a veliki broj tih Židova odselio se 1948. u Izrael. Do 1957. u tom dijelu grada ostalo je samo stotinjak Židova. Kina i Izrael međusobno su se priznale pedesetih godina 20. stoljeća, ali su puni diplomatski odnosi uspostavljeni tek 1992. godine.

Židovska zajednica u Šangaju danas ima između dvije i tri tisuće članova. ☆

N.B.

IZRAEL

FACEBOOK NA DNEVNOM REDU KNESSETA?

OTKRIVŠI DA SE NETKO NA FACEBOOKU NEOVLAŠTENOM SLUŽI NJEGOVIM IMENOM, JEDAN ZASTUPNIK POKUŠAVA ORGANIZIRATI U IZRAELSKOM PARLAMENTU RASPRAVU O FACEBOOKU U KOJOJ BI SUDJELOVAO I NJEGOV OSNIVAČ, MARK ZUCKERBERG

Zastupnik izraelskog parlamenta, Knesseta, Moshe Gafni bio je neugodno iznenađen kada je otkrio da na popularnoj društvenoj mreži, Facebooku, postoji lažni profil s njegovim imenom. Nakon što je bezuspješno pokušao kontaktirati upravu Facebooka, predložio je da se osnivač te mreže i njezin direktor Mark Zuckerberg pozove na hitnu raspravu u izraelski parlament.

Mark Zuckerberg

Pred osnivačem Facebooka Markom Zuckerbergom, koji je zasigurno vrlo zaposlen čovjek, pojavio se tako neočekivani zadatak: izraelski parlament uputio mu je službeni poziv za raspravu o društvenoj mreži na zahtjev zastupnika Moshe Gafnija.

Gafni je svoj zahtjev obrazložio time da netko, koristeći njegovo ime na Facebooku, odgovara na pitanja drugih korisnika, započinje s njima razgovore i dijeli savjete. Gafni, koji je ortodokсни Židov, protivi se korištenju društvenih mreža i zabrinut je za svoj ugled. On je bezuspješno pokušao s Facebooka ukloniti svoj lažni profil.

Prvo je pokušao stupiti u kontakt s upravom Facebooka, ali nije uspio. Zatim se uputio službama Knesseta koje mu nisu mogle pomoći. Nakon više bezuspješnih pokušaja, odlučio je zatražiti sazivanje izvanredne rasprave u Odboru za znanost i tehnologiju Knesseta, na čijem se čelu nalazi, kako bi na taj način riješio svoj osobni problem, ali i pokušao pomoći drugim javnim osobama ili građanima koji se suočavaju sa sličnim problemom.

Međutim, Gafni se nije želio zadovoljiti standardnim popisom onih koji bi mogli sudjelovati u raspravi, već je odlučio

napraviti i korak više: poslao je pismo Marku Zuckerbergu i zatražio da on osobno dođe na raspravu, kako bi izraelske zastupnike izvijestio kako se Facebook ponaša u takvim situacijama stvaranja lažnih profila.

Gafni je u svom pismu napisao: "Poštovani gospodine Zuckerberg, čast mi je pozvati vas u izraelski Knesset da sudjelujete u raspravi o obrani ljudskih i građanskih prava u doba društvene mreže Facebook". "Prije nekoliko dana, otkrio sam da je neki varalica otvorio profil na Facebooku koristeći moje ime. To sam prijavio, ali profil je i dalje aktivan... Nisam zabrinut samo za sebe... Pitam se kako se obični građanin može zaštititi od takvih prijevara, koje mogu njemu i njegovoj obitelji naštetiti... Molim vas da dođete i sudjelujete u ozbiljnoj raspravi... Bit će mi drago da budete počasni gost Knesseta", napisao je Gafni.

DEMONSTRACIJE KRAJNJE DESNICE

Facebook je internetska društvena mreža, koju je 2004. godine osnovao Mark Zuckerberg, nekoć student Harvarda. U svojim počecima Facebook je bio namijenjen samo studentima sveučilišta na Harvardu koji su tim putem mogli međusobno komunicirati i razmjenjivati informacije. Kasnije, mnoga druga sveučilišta, srednje škole i velike kompanije diljem svijeta priključile su se mreži. Danas ova web stranica ima više od jedne milijarde aktivnih korisnika. Facebook je ujedno najpopularnije mjesto za objavljivanja fotografija, s više od 14 milijuna dodanih fotografija dnevno.

Kakvi su izgledi da Zuckerberg dođe u Knesset? Stručnjaci ističu da on nema obavezu prihvatiti poziv te smatraju da će on na raspravu poslati jednog od svojih suradnika. "Činjenica da bilo koji građanin može na Facebooku otvoriti profil pod mojim imenom ili imenom nekog drugog javnog predstavnika je ozbiljna i zabrinjavajuća, ali mi ne znamo što možemo učiniti kako bi se od toga zaštitili", rekao je Gafni izraelskim medijima i napomenuo: "Ne znam hoće li Zuckerberg prihvatiti naš poziv, ali mi kao predstavnici javnosti ne možemo ignorirati ovu situaciju". ✨

IZRAEL

ORTODOKSNI RABIN OTVORENO O SVOJOJ HOMOSEKSUALNOSTI

RON YOSEF, 38-GODIŠNJI ORTODOKSNI RABIN KOJI ŽIVI U IZRAELU, DRŽI DA NIJE NESPOJIVO ISTODOBNO BITI HOMOSEKSUALAC I ORTODOKSNI RABIN

Ron Yosef, koji posjeduje diplomu ortodoksnog rabina, smatra da je moguće biti homoseksualac i ortodokсни Židov. Otvoreno govoreći o svojoj homoseksualnosti, dok istodobno radi kao ortodokсни rabin, Ron Yosef je prekršio veliku tajnu u zatvorenome vjerskom svijetu u kojem i sam živi.

Iako je, prema Starom zavjetu, seksualni čin između dvoje muškaraca “vrijedan gnjušanja”, Ron Yosef, 38-ogodišnji ortodokсни rabin, smatra da je moguće istovremeno biti ortodokсни Židov i homoseksualac.

Ron Yosef prvi je puta postao svjestan svoje seksualne orijentacije kada je imao 20 godina te je zbog tog saznanja odlučio udaljiti se od vjere. Živio je punim životom u sekularnom Tel Avivu, glavnom gradom homoseksualne zajednice na Bliskom istoku. Ali taj život nije dugo trajao. Uskoro je Ron otkrio da mu njegova vjera previše znači i vratio se svojim korijenima, krenuvši putem kojim prije njega nije bilo mnogo putnika.

“Kada sam napunio 30 godina, konačno sam se pomirio sam sa sobom i odlučio da mogu biti ortodokсни Židov koji je istovremeno homoseksualac, iako je veliki broj židovskih vjernika, koji su se našli u istoj situaciji, odlučilo napustiti svijet vjere”, ispričao je za izraelske medije.

Godine 2008. pokrenuo je internetsku stranicu kako bi na taj način pomogao onima koji su u sličnoj situaciji. Uskoro se ta stranica pretvorila u organizaciju “HOD”, što je hebrejska kratica za “ortodokсни židovski homoseksualci”. “Željeli smo educirati vjersku zajednicu o ovom slučaju

PARADA PONOSA U TEL AVIVU

Na ovogodišnjoj paradi ponosa u Tel Avivu sudjelovao je najveći broj ljudi do sada – njih oko 100.000. Parade ponosa tradicionalno se održavaju svake godine u Tel Avivu, a ove godine paradu je pratilo i niz drugih događanja: koncerti, izložbe, govori javnih osoba poput gradonačelnika Tel Aviva Rona Huldaia, ministra financija Yaira Lapida te ministrice pravosuđa Tzipi Livni.

i ponuditi rješenje ljudima koji su gay i vjernici, na način da im kažemo kako je moguće pomiriti njihov dvostruki identitet”, objašnjava rabin Yosef.

Godinu dana kasnije Yosef je postao prvi ortodokсни rabin koji je “izašao iz ormara” u intervjuu za Uvdu, koja se bavi istraživačkim novinarstvom u Izraelu. Do danas on je i dalje jedini ortodokсни rabin koji je javno priznao svoju homoseksualnost.

GAY-VJENČANJE U SINAGOGI

Na nedavno održanom vjenčanju u Velikoj sinagogi u Stockholmu u brak su stupila dva muškarca – Ruben Ben Dor i Stefan Gustafsson, članovi konzervativne židovske zajednice u glavnom gradu Švedske. Ruben Ben Dor i Stefan Gustafsson zajedno žive već 28 godina, a vjenčao ih je rabin David Lazar na ceremoniji na kojoj je bilo pedesetak najbližih prijatelja i rodbine. “Pozvali su samo najbolje prijatelje jer nisu željeli da se njihovo vjenčanje pretvori u politički događaj ili nešto slično”, kazala je predsjednica Vijeća švedskih židovskih zajednica Lena Posner-Korosi.

Danas HOD ima više od 6.000 članova, koji su dio vjerske zajednice i žele ostati dio te zajednice, ali istovremeno žele javno priznati svoju seksualnu orijentaciju. Cilj je ove organizacije da pokrene javni dijalog s vjerskom zajednicom koji bi trebao dovesti do poboljšanja socijalne situacije homoseksualaca-vjernika. Iako je njegova skupina dobila potporu više od 150 ortodoksnih rabina, Yosef se ne osjeća uvijek dobrodošlim unutar vjerskih krugova, a često je primao i otvorene prijetnje.

Ron Yosef danas živi u Netanyi, u dijelu grada u kojem žive vjernici, predaje judaizam i brine se za svoje “stado” od pedesetak obitelji koje dolaze u njegovu sinagogu. “Bio sam spreman napustiti svoj položaj kada sam priznao svoju seksualnost, ali oni su me odlučili zadržati”, kaže s osmijehom.

Priznaje da ga osobito ljute oni rabini koji pokušavaju “izliječiti” Židove od njihove homoseksualnosti. “Ne tražim od

rabina da dozvole nešto što je zabranjeno već da pronađu odgovore za one koji žele ostati vjernici”, objašnjava. Za razliku od drugih vjerskih gay skupina, članovi HOD-a ne sudjeluju u paradama ponosa (gay pride paradama). “Mi se želimo uklopiti u vjersko društvo, ali ne želimo našu seksualnost gurati pod nos drugim ljudima”, dodaje Yosef.

Iako živi sa svojim partnerom, koji je također ortodokсни Židov, oni se u javnosti ne predstavljaju kao par i Yosef ironično kaže da život homoseksualnih Židova podsjeća na “živote ultraortodoksnih Židova koji su živjeli u getu”. ☆

T.R.

LITVA

TUŽNA SUDBINA DRVENIH SINAGOGA

U LITVI DANAS POSTOJI 13 DRVENIH SINAGOGA, OD KOJIH JE VEĆINA ZATVORENA, ŠTO ZBOG NEDOSTATKA NOVCA, ŠTO ZBOG MALOG BROJA ŽIDOVSKIH VJERNIKA – U TOJ JE ZEMLJI PRIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA ŽIVJELO OKO 200 TISUĆA ŽIDOVA, A DANAS IH JE TEK OKO 4 TISUĆE

Ostaci židovske povijesti i kulture u Litvi propadaju zbog nedostataka novca i pomoći. Među najvrednijim ostacima nekada bogate židovske kulture u toj zemlji su i drvene sinagoge.

Skrivena iza niza kuća, drvena sinagoga u gradu Alanti više nalikuje na štalu nego na zgradu koja je nekada bila sveta Židovima. Ova zgrada, kojoj prijeto urušenje, služila je u doba komunizma kao skladište za gnojivo. Danas se njome služi Alvis Jakutonis, seljak koji živi u blizini.

“Ovdje ostavljam svoje stvari, a ponekad pronalazim neke predmete još iz sovjetskog doba”, priča šezdesetogodišnji Jakutonis, te pokazuje veliki željezni ključ nekadašnje sinagoge, koji je dobio na korištenje prije nego što je Litva 1990. godine proglasila nezavisnost.

Prije proglašenja nezavisnosti, Litva je bila službeno ateistička država koja je marginalizirala vjeru, a sinagoge, pravoslavne i katoličke crkve i džamije korištene su kao skladišta. Ali prije Drugog svjetskog rata židovska zajednica u Litvi imala je oko 200.000 članova. Gotovo 90 posto litavskih Židova ubijeno je u Holokaustu.

“Židovi su bili vlasnici dvadesetak dućana u ovome gradu. Nakon rata, ništa od toga nije ostalo”, rekao je Danielius Drazdauskas, obrtnik koji je rođen u ulici gdje se nalazi sinagoga, čija ga sudbina fascinira. “Zašto jednog Litavca zanima židovsko nasljeđe? Odgovor je jednostavan: bez obzira na vjeru, to je i moje kulturno nasljeđe i osjećam obvezu da to nasljeđe i zaštitim”, rekao je Drazdauskas, koji ima 68 godina.

Od proglašenja nezavisnosti Litve, Drazdauskas je bio na raznim lokalnim političkim položajima i koristio se njima kako bi na gradskoj, ali i nacionalnoj razini, govorio o tužnoj sudbini drvene sinagoge.

Danas stvari izgledaju nešto bolje. Židovska zajednica Litve, koja je vlasnik sinagoge u Alanti, odlučila je obnoviti staru sinagogu. “Obnovljena sinagoga mogla bi imati obrazovnu ulogu; to su spomenici sjećanja na našu zajednicu, koja je jednom bila velika i važna”, kazao je član povjerenstva za baštinu Židovske zajednice Litve Daumantas-Levas Todesas.

Prema francuskom umjetniku Gillesu Vuillardu, koji živi u Litvi, u toj zemlji postoji trinaest drvenih sinagoga. Vuillard na svojim slikama prikazuje sinagoge od 2009. godine. Njegova djela u više su navrata bila izložena u Židovskom muzeju u Vilniusu, koji je posvećen očuvanju sjećanja na židovsku povijest u toj zemlji. “Stanje u kojem se te sinagoge nalaze užasava me i pogađa. Većina ljudi više ni ne zna gdje se one nalaze, a te su sinagoge svjedoci jedinstvenog kulturnog nasljeđa”, rekao je francuski umjetnik.

Prva drvena sinagoga sagrađena je u Litvi u drugoj polovici 17. stoljeća. “Drvo je bio najjeftiniji materijal” objašnjava arhitektica Maria Rupeikiene, koja se u svojim stručnim radovima bavi drvenim sinagogama. Najstarija drvena sinagoga koja još postoji izgrađena je krajem 19. stoljeća. Sve su drvene sinagoge vraćene u vlasništvo male poslijeratne židovske zajednice u Litvi zakonom iz 1992. godine.

Danas je većina sinagoga u Litvi zatvorena zbog nedostatka novca i zbog premalog broja vjernika. Najstarija sinagoga koja se nalazila u gradu Pakruojisu, oštećena je u požaru 2009. godine.

“Najvažnija je zadaća očuvanje drvenih sinagoga. Jedna od mogućnosti je da ih koristimo kao knjižnice”, kazala je privremena predsjednica Židovske zajednice Litve Faina Kulkliansky.

Procjenjuje se da danas u Litvi živi oko 4.000 Židova. ☆

N.B.

BOLOGNA

PRONAĐEN NAJSTARIJI SVITAK TORE

Najstariji kompletni svitak Tore pronađen je u arhivi sveučilišta u Bologni, a prema riječima talijanskog stručnjaka, profesora hebrejskih studija Maura Peranija, tekst vjerojatno potječe iz 12. stoljeća. Vrijedan svitak ovčje kože bio je klasificiran u sveučilišnom arhivu i knjižnici među dokumentima iz 17. stoljeća i nazvan jednostavno "svitak broj dva". Ali, profesor Perani primijetio je da tekst ne odgovara onome iz 17. stoljeća. "Odmah sam pomislio da je mnogo stariji", objasnio je profesor Perani, dodajući da tekst sadržava slova i znakove koje je u 12. stoljeću zabranio židovski učenjak i filozof Moses Maimonides.

Svitak Tore nalazio se među tridesetak židovskih rukopisa u sveučilišnoj biblioteci, koje je Perani započeo sređivati početkom godine. "Svitak je vrlo rijedak i jako je dobro očuvan. Židovi su znali zakopavati rukopise koji se više nisu mogli koristiti jer su prestali biti sveti. Ova Tora je u odličnom stanju", rekao je talijanski znanstvenik. Deseci tisuća svitaka Tore uništeni su za vrijeme Holokausta. Najstariji svitak Tore dosada poznat potječe s kraja 13. stoljeća, iako taj rukopis, koji je u obliku knjige a ne svitka, pohranjen u

Sankt Petersburgu, nosi datum iz 1008. godine. Znanstvenim istraživanjima provedenim u Italiji i SAD-u potvrđeno je mišljenje profesora Peranija da rukopis pronađen u Bologni potječe s kraja 12. ili početka 13. stoljeća. Svitak je dugačak 36 metara i širok 64 centimetra. Profesor Perani kazao je da je Tora stigla na sveučilište u Bologni iz dominikanskog samostana u tom gradu, vjerojatno nakon što je Napoleon raspustio taj vjerski red u 19. stoljeću. Bilo je "potpuno normalno" da dominikanski svećenici imaju staru Toru s obzirom na to da su početkom srednjega vijeka katolički i židovski učenjaci tijesno surađivali, dodaje Perani.

U Bologni je dugo vremena živjela velika židovska zajednica, a sveučilište u tom gradu još je u 15. stoljeću svojim studentima nudilo učenje hebrejskih studija. Neki dijelovi Tore do sada pronađeni potječu iz 7. stoljeća, dakle, mnogo su stariji od svitka iz Bologne, ali ovaj svitak pronađen u Italiji do sada je najstariji očuvani cjeloviti tekst. Prema židovskoj tradiciji, svići Tore ne nose datum nastanka. ✨

N.B.

JERUZALEM

HASIDSKO VJENČANJE DESETLJEĆA

Shalom Rokeach, kojem je 18 godina, oženio se u Jeruzalemu s 19-godišnjom Hannom Batyom Penet pred gostima od kojih su neki bili toliko udaljeni od žarišta zbivanja da su ceremoniju promatrali dalekozorom. Mladoženja je najstariji unuk starješine dinastije Belz, dinastije hasidskih Židova, aristokratske obitelji koja korijene vuče iz 14. stoljeća iz središnje Poljske. On je ujedno i jedini muški nasljednik cijele dinastije, pa se očekuje da će jednoga dana postati vođa zajednice, jedne od najvećih u židovskom svijetu. Hannah Batya Panet također je iz vrlo ugledne hasidske obitelji. Dinastija Belz bila je gotovo potpuno uništena u Holokaustu.

Velika ceremonija trajala je do zore, a policija u Jeruzalemu bila je prisiljena zatvoriti ceste u dijelu grada u kojem se održavala. Vjenčanje je poslužilo za masovno okupljanje članova dinastije Belz, koji su za ovu prigodu stigli u Izrael iz svih krajeva svijeta. Među gostima na vječanju bilo je i nekoliko stotina rabina i njihovih supruga. Bili su tu i deseci zborova, a u pripremi vjenčanja sudjelovalo je nekoliko tisuća ljudi. Mladenka je nosila tradicionalnu vjenčanicu optočenu dijamantima. Bila je skrivena pod velom cijelo vrijeme ceremonije, a na susret s mladoženjom ispratile su je ženske članice njezine obitelji. Kao što je običaj, muški i ženski gosti na svadbi bili su odvojeni.

Tradicionalna židovska vjenčanja sastoje se iz dva dijela: ceremonije zaruka i samog vjenčanja. Između ta dva dijela mlada i mladoženja provode sat vremena u druženju. Muškarci nose tradicionalnu odjeću, dok žene često imaju pokrivene glave i vratove, te nose duge suknje kako bi bile u skladu s "kodeksom ultra-ortodoksne skromnosti". Hasidska zajednica Belz podrijetlo imena vuče iz grada Belza u Poljskoj. Prije Drugog svjetskog rata tamo je živjelo 3600 Židova. Procjenjuje se da danas u svijetu u dinastiji Belz ima više od 7000 obitelji.

Ovo je bilo vjerojatno najveće ortodoksno vjenčanje ikada održano u Izraelu, sudeći po broju gostiju i visokim gostima koji su prihvatili poziv rabina Belza. Politički komentator Meir Berger, i sam pripadnik hasida Belz, pokušao je obasniti zašto je ovaj događaj tako važan. "Rabin je naš otac, duhovni otac, svakome od nas u Izraelu i diljem svijeta", rekao je, dodajući da se ova hasidska dinastija podigla iz pepela te je danas jedna od najvećih u Izraelu, s institucijama u kojima se proučava Tora, sa svojim dobrotvornim organizacijama i institutima. Procjenjuje se da je obitelj za vjenčanje izdvojila nekoliko milijuna dolara. Novac za vjenčanje sakupljen je donacijama diljem svijeta, kazali su članovi zajednice. ✨

T.R.

Jutarnji list

24. travnja 2013.

INTERVJU: ARNON IKAN, ČELNIK IZRAELSKOG CENTRA ZA IZVRSNOST

NUDIMO VAM PROGRAM ZA ODGOJ LIDERA S OSJEĆAJEM ZA ZAJEDNICU BILO GDJE DA RADE, OD LABORATORIJA DO POLITIKE

INSTITUCIJA KOJU SU 90-IH U IZRAELU OSNOVALI AMERIČKI ŽIDOVİ DANAS
PROGRAM IZVRSNOSTI RAZVIJA DILJEM SVIJETA, OD SAD-A DO SINGAPURA

Piše Karmela Devčić

Za vrijeme lanjskog posjeta predsjednika Josipovića Izraelu otvorena je mogućnost suradnje u obrazovanju. Hrvatska bi tako, barem teoretski, mogla uvoziti izraelske eksperte i programe koji stimuliraju ponajbolje i najtalentiranije. I dok su globalna velesila kad je riječ o znanosti, Izraelci i sami muku muče s obrazovnim sustavom koji postaje sve više elitistički, rezultati njihovih učenika na PISA međunarodnim testovima su relativno loši. U izraelskim su školama razlike među rezultatima dobrih i loših učenika među ponajvećima na svijetu. Prošli je tjedan u Zagrebu boravio Arnon Ikan, čelni čovjek izraelskog Centra za izvrsnost kroz obrazovanje. Tu su jeruzalemsku instituciju izvrsnosti 1990-ih osnovali američki Židovi, predvođeni tadašnjim predsjednikom AIPAC-a, najveće organizacije u SAD-u koja zastupa Židove. U AIPAC-u su pametno zaključili da je najbolji način da pridonese Izraelu tako da – osnuju školu koja će promovirati izvrsnost.

Internat za talente

*** Najprestižniji program unutar vašeg Centra za izvrsnost jest Izraelska umjetnička i znanstvena akademija, zapravo ponajbolja srednja škola u zemlji...**

- Našu školu pohađaju djeca iz cijelog Izraela, oni koji pokažu najveće motive za učenje i stvaranje. Prepoznajemo ih kroz složen i dugotrajan prijemni ispit koji ima tri faze. Naša je škola internat i jako je bitno da se oni koje primimo dobro uklope te da pridonose društvu kroz volonterski rad koji je nama važan dio programa. Učenici od 9. do 12. razreda tjedno tri do četiri sata volontiraju u zajednici. Škola surađuje s oko 20 organizacija koje se brinu o ljudima s posebnim potrebama, 40 posto naših učenika, prije nego što odlaze služiti vojni rok, godinu dana provode volontirajući u zajednici te u vojsku odlaze

godinu dana kasnije. Nacionalni prosjek upravo svršenih srednjoškolaca koji odlaze na godinu dana volonterske službe je tek 2,5 posto. (Vojni rok u Izraelu je obvezatan. Muškarci služe tri, žene dvije godine. Izraelci počinju studirati tek nakon što odsluže vojni rok, u dobi od 21, 22 godine...op.K.D.) Kurikulum u našoj školi, a i atmosfera i motivacija, bitno su iznad nacionalnog prosjeka. Mi naglašavamo istraživačke vještine, kreativnost i pripremamo ih da budu lideri. Traži se od njih da budu odgovorni, da vode aktivnosti, tako ih se podučava vještina vodstva. Želimo da budu lideri u laboratorijima, na sveučilištima, u industriji, u društvu općenito.

* Zašto je volonterski rad tako bitan?

- Tražimo osobe koje mogu pridonijeti zajednici na osnovi svojeg znanja i vještina, bitno je da su visoko motivirani pridonijeti društvu. One kojima će biti bitno da imaju dobar posao i da su za to plaćeni, ali i da pomažu drugima. Bitno je ne samo obrazovati te ljude, već ih učiniti osjetljivima za potrebe zajednice. Želimo ne samo stručne već i dobre ljude.

Ono što nazivamo 'mentsh', izraz dolazi iz jidiša, označava osobu koja je dobra, koja ima prave vrijednosti i brine se o društvu. Naša je škola za učenike od 10. do 12. razreda.

Stipendije

* Može li se učenik iz Hrvatske upisati u vašu školu?

- Ne, mora biti državljanin Izraela. Ne uzimamo djecu iz inozemstva. Školu mogu pohađati i nežidovska djeca, ali je bitno da im obitelji žive u Izraelu. Glavni je razlog da ne želimo da djeca od 15 ili 16 godina žive predaleko od svojih obitelji. Ovo je internat i program je zahtjevan.

nastavak na sljedećoj strani

NASTAVNICI U RAZREDE MORAJU UNOSITI ZAGONETKE, NIKAKO GOTOVE FORMULE!

* Podučavate nastavnike metodologiji koja učenje čini zabavnim?

- Za razliku od regularnog razreda gdje nastavnik ulazi u učionicu, piše na ploči te govori: 'danas ćemo učiti o tome i tome...', a učenici cijelo vrijeme prepisuju i bilježe, nastavnici koji rade po našoj metodologiji ulaze u razred da bi radili eksperimente. U razred donose ili eksperiment ili zagonetku. Djeca nemaju pojma o čemu će to danas učiti jer im nastavnik to ne govori izrijekom. Kad radimo trening nastavnika, ni nastavnici ne znaju o čemu ćemo govoriti taj sat. Dakle, učenici to moraju zaključiti, radeći na eksperimentu. Oni će od učitelja dobiti generalne ideje, upute što raditi... ali moraju puno toga učiniti i zaključiti sami. Učimo nastavnike kako ohrabriti djecu da postavljaju pitanja, kako razmišljati znanstveno, kako ih nenametljivo voditi kroz eksperiment...

* Škola ima tzv. virtualni centar učenja?

- To je dio koji ide uz program Izvrnost 2000. U Izraelu taj program provodi 300 škola, a u upotrebi je i u 150 škola u Americi te 30 u Singapuru. Završili smo i pilot-projekt u Indiji. Tražimo nove zemlje gdje bismo implementirali program. Voljeli bismo raditi u Hrvatskoj.

U isto vrijeme radimo natjecanje iz prirodnih znanosti i matematike za učenike iz različitih vremenskih zona. Tako se učenici iz SAD-a, Izraela i Singapura natječu isti dan, u doba kad je kasna večer u Singapuru, jutro u Americi i poslijepodne u Izraelu. Nevjerojatno je gledati tu atmosferu i energiju kod učenika i kod nastavnika. Svi su jako uzbuđeni zbog takvog učenja, to im je avantura. Želimo da učenici osjete uzbuđenje i ljubav prema znanosti.

No razmišljamo da u budućnosti otvorimo vrata i za učenika iz inozemstva.

* Koji je postotak Arapa u školi?

- Imamo od 8 do 10 posto nežidovske djece, to su uglavnom Arapi, bilo kršćani ili muslimani, zatim Druzi...

* Koliko košta vaša škola?

- Školarina je oko 8000 dolara godišnje, što je u usporedbi s nekim drugim internatima po svijetu dosta jeftino. Internati u SAD-u, primjerice, koštaju po 30..., 40.000, pa i 50.000 dolara godišnje. Osnovna je filozofija da oni koji su pokazali znanje dovoljno da prođu naše prijemne ispite ne smiju ostati izvan škole zbog financijskih razloga. Dakle, novac ne može stati između talentiranog učenika i naše škole. Većina naših učenika dolazi iz provincija i njih oko 80-90 posto dobiva stipendiju. Dva su osnovna izvora stipendija: Ministarstvo obrazovanja i privatne donacije koje su uglavnom iz SAD-a, bilo od židovskih pojedinaca ili od židovskih fundacija.

* Ono što nudite kao mogućnost hrvatskim školama je vaš program Izvrnost 2000. Po njemu, u vašoj organizaciji, rade i neke škole u SAD-u i Singapuru. Kakav je to program?

- Program je napravljen krajem 1990-ih. U Izraelu ga naš centar provodi zajedno s izraelskim ministarstvom obrazovanja i radi se po školama širom zemlje. Namijenjen je visokomotiviranim, odličnim učenicima u matematici i znanosti.

Provodi se od 4. do 9. razreda (od 10. do 15. godine). U ovom programu učenike ne bira Centar za izvrsnost, biraju ih njihovi nastavnici u školama. Mi osiguravamo materijale po kojima će nastavnici i učenici raditi, specijalno napravljene za te motivirane učenike tako da im budu poticajni, ne bi li u njima probudili još veći interes da razviju vještine kritičkog i znanstvenog razmišljanja. Zatim, mi obučavamo nastavnike metodologiji, kako s takvim učenicima raditi. Kad neka škola odluči implementirati naš program Izvrnost 2000, mi počinjemo raditi s njihovim nastavnicima koji predaju matematiku i znanosti.

Vlada za budućnost

* Proveli ste u Zagrebu nekoliko dana, razgovarali s važnim ljudima u zemlji...Koja je vaša impresija?

- Ako vlada, ministarstvo obrazovanja, predsjednik, ako svi stave pitanje izvrsnosti u obrazovanju, kao i druga pitanja poput izvrsnosti na sveučilištima i inovacija u industriji, na prioritetno mjesto, onda se puno može napraviti. No ja prvenstveno govorim o izvrsnosti u obrazovanju. Ako to stave kao dio platforme za blisku budućnost, ako u to investiraju vrijeme, napore i budžet, nema sumnje da ste vi ovdje u stanju napraviti velike stvari.

* Djelatnici vašeg Centra za izvrsnost rade u singapurskim školama. Usporedimo li rezultate PISA testova, singapurski su đaci među najbolje plasiranima, za razliku od izraelskih koji ne pokazuju velika znanja. Što to onda Singapurci kupuju od vas?

ZAGREBAČKA PETNAESTA GIMNAZIJA ZA START UP NATION

- Bio sam u zagrebačkoj 15. gimnaziji. To je odlična, ovdje vodeća škola. Mislim da kad bi na nacionalnoj razini postojao program kakav mi imamo u Izraelu Izvrtnost 2000, program koji daje specijalni tretman i specijalne materijale odličnima i izvrtnima, uključujući i trening nastavnika, dakle da postoji način da identificate talentirane i s njima posebno radite, kad biste unutar resornog ministarstva imali odjel za nadarene kakav imamo mi u Izraelu, onda biste imali stabilnu platformu i motor da promovirate izvrtnost unutar sustava.

Tad ne bi bilo tako bitno idete li u 15. gimnaziju, jer bi se program za nadarene radio po školama diljem Hrvatske, ne samo u Zagrebu.

Nas sad zovu The Start up Nation. No kad pomislim na Izrael 1960-ih, 1970-ih, imali smo puno problema i izazova. Nismo mi rođeni kao Start up Nation. Prošli smo razne procese i izazove ne bismo li stigli gdje smo danas. Hrvatska se može bitno promijeniti ako oni koji donose odluke počnu razmišljati o zemlji kakvu žele za deset godina i ako probleme vide kao mogućnosti za rast.

- Njihovi učenici doista jesu sjajni u smislu discipline u učenju i na međunarodnim testovima postižu dobre rezultate. No kako su nam rekli sami Singapurci, manjka im kreativnosti, nisu jaki kad treba razmišljati izvan zadanih okvira. To je ono čemu ih mi podučavamo. Ako uzmete njihove vještine učenja i disciplinu i ako to kombinirate s novim načinima razmišljanja, kreativnošću, dobijete jako puno.

*** Nema sumnje da je Izrael izvrstan u znanosti, ali nije ni blizu izvrtnosti kad se govori o obrazovanju u zemlji općenito. Brojke pokazuju da je u vašoj zemlji razlika između učenika koji dobro ili loše svladavaju gradivo među najvećima u svijetu. Radite li na tome da smanjite te razlike?**

- Politika je u rukama vlade i ministarstva obrazovanja, naš centar se time ne bavi. Zadnjih nekoliko godina po-

stoje programi koje je pokrenulo ministarstvo prosvjete ne bi li se ta razlika smanjila. Proučava se kako rade učitelji u školama, koliko tamo provode vremena, kolike su im plaće, kakva je metodologija i kako cijeli razred dovesti do boljih rezultata.

PISA i kurikulumi

*** Gdje je geneza te velike nejednakosti u uspjehu i rezultatima u školi?**

- Ne mogu točno analizirati koji je to proces koji nas je doveo u poziciju koju spominjete... Nemam dovoljno informacija. Relativno sam novi u edukaciji. U zadnjih godinu-dvije mi smo u Izraelu razumjeli da postoji bitna razlika između onoga što testiraju PISA testovi i onoga što se podučava u našim školama, po našem kurikulumu. Jedan od načina da se poprave ti rezultati jest da se naprave preinake u programu u izraelskim školama.

*** Hoće li znanje i ljudi koje obrazujete u Centru za izvrtnost raditi na tome da smanje velike razlike među učenicima, u njihovim obrazovnim rezultatima u Izraelu?**

- Naš centar u zadnjih nekoliko godina razmišlja o tome. Dakle, ne raditi samo s izvrtnima već promovirati izvrtnost u cijelom razredu. U zadnje dvije godine bili smo u pilot-projektu koji upravo završavamo, u 12 škola u Jeruzalemu i Yehudi. Program je namijenjen učenicima od četiri godine pa do šestog razreda, i ide za time da motivira cijeli razred da postignu odlične rezultate u prirodnim znanostima i matematici. Također, renoviraju se laboratoriji. Napravili smo kompjutorske programe koji bude znatiželju, tako oni reaguju kad vide vizualiziranu matematiku.

Ovaj pilot-program završava u lipnju i upravo imamo razgovore s izraelskim ministarstvom obrazovanja o nastavku. Povratna informacija od djece, nastavnika, ravnatelja škola, pa i ministarstva je da su jako zadovoljni. Ovo je program koji bismo također voljeli ponuditi i izvan Izraela. Dakle, ne samo program Izvrtnost 2000, namijenjen darovitima, već i ovakav program za cijeli razred.

SAD, Čile, Kolumbija...

*** Što još radite u svijetu?**

- U Americi radimo Izvrtnost 2000 sa 150 škola. Polovica njih su židovske škole, ostale su javne škole u saveznom državama diljem zemlje.

Trenutno su za naše programe zainteresirani u Čileu i u Kolumbiji. Također, procjenjujemo mogućnosti u Kanadi i Australiji te u Velikoj Britaniji. ✨

The New York Times

3.lipnja 2013.

ŠTO JE TO ŽIDOVSKA MAJKA

Piše Caren Chesler

Kad smo se suprug i ja odlučili za dijete, bile su mi već 42 godine. No, poslije tri godine pomirila sam se s činjenicom da nam to neće uspjeti prirodnim putem. Sve smo sveli na dvije opcije: iskoristiti donirano jajašce neke žene ili posvojiti dijete.

Kako bismo doznali nešto više o samom procesu, posjetili smo par koji je već bio posvojio dvoje djece. Dok smo razgovarali o odvjetniku koji im je pomagao, cijeni cijelog postupka, mogućnosti da bi se stvarna majka u određenom trenutku mogla predomisli, zaokupljalo me isključivo nešto što mi je ta majka kazala kad smo joj ušli u kuću. Ispričala nam je da njezin sada devetogodišnji sin ulazi u buntovno razdoblje svog djetinjstva i ponekad se u svađi zna izderati na nju: „Ti mi čak ni nisi prava majka!“.

„Ne bih to mogla otprijeti,“ rekla sam suprugu dok smo se vraćali kući. Odlučili smo se za donirano jajašce.

Poslije godinu i po dana, koristeći jajašce koje nam je donirala neka nepoznata nam žena, rodila sam sina Eddija. Sa svojih 3,25 kg pri rođenju, Eddie je bio slika i prilika mog supruga. Neki su nam prijatelji i rođaci govorili da ima moje oči, ali bila sam svjesna da to ne može biti istina. U djetetu nije bilo mojih gena.

To me mučilo, ali govorila sam sama sebi kako je priroda samo pola jednadžbe. Moj će doprinos biti golem kad je riječ podizanju djeteta. I, naravno, kako sam i ja Židovka, naša će beba odrasti kao mali Židov. Po židovskim zakonima vjerski se identitet djeteta određuje po majci.

Ili, barem sam ja tako vjerovala.

Negdje devedesetih godina prošlog stoljeća židovske su vlasti postigle suglasnost o tome tko je majka djeteta: majka je žena koja je nosila dijete, a ne žena koja je donirala jajašce. Ali, klatno je nedavno otišlo u suprotnom smjeru. Neki rabini u Izraelu sada govore da, ako donor jajašca nije Židovka, onda ni dijete nije Židov. Stajališta koja potječu i dolaze iz Izraela imaju veliku težinu.

„Ako jajašce (gameta) potječe od nežidovke, onda DNA dolazi od neke druge osobe,“ kaže rabin Shaul Rosen, osniivač A TIME, mreže za potporu neplodnim židovskim pa-

rovima. „Kako bi postalo Židovom, dijete mora proći kroz propisanu ceremoniju kao i svaki drugi nežidov.“

Rasplakala sam se kad sam to čula. Nije riječ o tome drže li predstavnici vlasti, poput rabina Rosena, doniranje jajašaca prihvatljivim. Problem je u tome što misle da nisam majka vlastitog djeteta.

„U proteklih godinu, dvije dana u dijelu ortodoksnih krugova u Izraelu rasprave o tom problemu krenule su u posve drugom smjeru,“ kaže rabin Elliot Dorf, bivši predsjednik Povjerenstva za zakonodavstvo i standarde pri Skupštini rabina, koje usmjerava i upravlja konzervativnim judaizmom. Židovske vlasti pronalaze dokaze u biblijskim tekstovima koji govore u prilog i jednoj i drugoj tvrdnji: davaljica jajašca je majka, ali i žena koja nosi dijete je majka.

Tako je rabin Kenneth Brander, dekan Centra za budućnost Židova pri Sveučilištu Yeshiva u New Yorku, predložio pragmatično rješenje za djecu koja su rođena in vitro oplodnjom: ako neki od sudionika u cijelom postupku nije podrijetlom Židov, dijete u svakom slučaju ionako mora proći kroz ceremoniju prelaska na židovsku vjeru. Kad je riječ o maloj djeci, to uključuje micvu, vjersku kupku, a dječaci se podvrgavaju obrezivanju.

„Ne mislim da je usuglašeno konačno stajalište i mišljenje, pa držim važnom stanovitu dozu opreza,“ kaže rabin Brander. „Ne bih htio dati nekome savjet po kojem bi ta osoba ostala izvan odrednica općeprihvaćene definicije što je to Židov“.

Nekima to i nije baš neko rješenje. Rabin Dorff jednom je prigodom u savjetovaništu primio čovjeka čije je dijete zanijela surogat-majka. Savjetovao mu je da mu dijete prođe kroz ceremoniju primanja židovske vjere. Čovjek je to odbio ustvrdivši kako bi ta ceremonija potvrdila upitnost djetetovih roditelja, a otac i majka su žarko željeli osjećati da je dijete istinski njihovo.

J. David Bleich, ortodokсни rabin koji predaje etiku židovskog prava na Pravnom fakultet Benjamin N. Cardozo pri Sveučilištu Yeshiva, drži da je problem čak i složeniji nego što se čini. Ako majčinstvo uključuje i davanje svoje DNK, a i rađanje, te ako nam je znanost omogućila razdvajanje tih

dviju uloga, možda smo onda, kaže, stvorili dvije majke. U tom slučaju, da bi dijete bilo Židov, obje majke moraju biti Židovke.

Nadalje, zbog bojazni da bi netko mogao ući u brak s pripadnikom vlastite obitelji i tako, ne znajući, počiniti incest, u židovskom zakonu postoji zabrana prikrivanja i potiskivanja u drugi plan identiteta roditelja. Pa ipak, žene koje doniraju jajašca često ostaje nepoznate. Teoretski gledano, takav bi se postupak po židovskom zakonu moralo zabraniti, jednako kao što su zabranjena tajna posvojenja (imena stvarnih roditelja ostaju stanovito vrijeme nedostupna i pohranjena u posebnim arhivima – op. prev.) Rabin Bleich to pitanje drži toliko složenim da jednostavno ljudima savjetuje da se uopće ne upuštaju u in vitro oplodnju.

Prema židovskom zakonu i kanonima koji upravljaju životima Židova, nema jasne odluke u pogledu in vitro oplodnje. A, Židovi kao roditelji prikupljaju mišljenja od slučaja do slučaja. Imajući sve to na umu, najvažnije je da kletva ne padne na djecu koju su rodile surogat-majke i djecu rođenu iz doniranih jajnih stanica, kaže rabin Gideon Weitzman s Instituta PUAH, koji se bavi savjetovanjem neplodnih bračnih parova.

„Ne želim da ljudi počnu govoriti ‘Moje je dijete više ili manje Židov nego tvoje dijete’,“ kaže rabin Weitzman.

Stanje bi bilo puno lakše i jednostavnije kad bi židovski zakoni slijedili sekularni američki model. Rabin Michael J. Broyde, profesor prava na Sveučilištu Emory, napominje da Kalifornija i mnoge druge američke savezne države okvirno određuju majčinstvo polazeći od motiva ili nakane: koja žena želi dijete – majka donator jajašca ili majka koja je rodila dijete?

„Kad je žena trudna i ode u bolnicu, uhvate je trudovi i rodi dijete, znate li kako je zovemo? Mama“, kaže rabin Broyde, stručnjak za židovsko pravo, koji je radio i kao sudac na rabinjskim sudovima.

Neki sam dan kuhala večeru, a za to vrijeme suprug je otišao u šetnju s našim sinom. Nakon pola sata začula sam kako se otvaraju pomična vrata i tihi topot nožica djeteta koje je trčalo prema kuhinji.

„Maa-maaa!“, povikao je Eddie, potrčavši mi u naručje. Upravo je trebalo da svoga sina upitam tko mu je majka. On je to uvijek znao. ✨

IZ STRANIH MEDIJA

THE JERUSALEM POST

BREAKING NEWS 24 HOURS A DAY

5. lipnja 2013.

OTVORENO GOVOREĆI: BRAK U GRIJEHU

EUROPSKI ŽIDOVSKI PARLAMENT POZVAO PRVAKE STAROG KONTINENTA NA BORBU PROTIV ANTISEMITIZMA

Piše Shmuley Boteach

Brak i dugoročne veze nestaju posvuda u svijetu, jednako kao i bračni seks koji je u Sjedinjenim Državama sveden, otprilike, na jednom tjedno po sedam minuta u jednom mahu (što uključuje i vrijeme što ga supružnik izgubi moleći svoju izabranicu da mu utaji žudnju). Zašto brak umire i zašto seks nestaje? Zbog toga što se temelje na kršćanskom poimanju ljubavi više nego na židovskom poimanju požude. Novi zavjet osuđuje požudu: „Jer sve što je u svijetu požuda tijela, požuda očiju i oholost života, nije od Oca, nego od svijeta“. (1 Ivan 2:16). Za razliku od toga, ljubav je uzvišena. Čuvane su tvrdnje sv. Pavla da je „Bog ljubav“ i da bi se svi brakovi trebali temeljiti na ugodi i utjesi suklada, prijateljstva i zajedničkih iskustava.

Judaizam to ne priznaje i drži se vjerovanja da se brak mora graditi na dubokoj žudnji i tjelesnoj požudi. Najsvetija od biblijskih knjiga, Pjesma Salamonova, erotska je poema u kojoj se opisuje plamena požuda između muškarca i žene: „Tvoje su dvije dojke kao dva laneta, blizanca košutina, što pasu među ljiljanima.“ (4:5), „Kako si lijepa i kako si ljupka, o najdraža, među milinama! Stas je tvoj kao palma, grudi su tvoje grozdovi. Rekoh: popet ću se na palmu da dohvatim vrške njezine, a grudi će tvoje biti kao grozdovi na lozi, miris daha tvoga kao jabuke“. (7:7-9) Za nas žudnja je vrela, seksi i nešto sveto. Deseta (odnosno deveta) Božja zapovijed vrlo je jasna: „Ne poželi žene bližnjega svoga!“, što izravno podrazumijeva da se žudi i čezne za svojim.

nastavak na sljedećoj strani

Oko osamdeset posto oženjenih muškaraca, koji varaju svoje žene, tvrde da ih vole, ali žudnja za nekom drugom ženom samo je uzburkala i ojačala tu ljubav. Žudnja je, posve jednostavno govoreći, mnogo jača od ljubavi. Pa, zašto onda za tim moćnim sredstvom ne posežemo u svom bračnom arsenalu? A to jednako vrijedi za žene kao i za muškarce, kao što o tome svjedoči fenomenalni uspjeh knjige „Pedeset nijansi sivog“. Zašto osviještene, obrazovane žene čitaju knjigu u kojoj se govori o ženi koja se dragovoljno podvrgava ulozi „podređenice“ jednog „dominantnog“ milijardera? Zato što u biti roman govori o čovjeku opsjednutom požudom za ženom koji je želi imati više od svega. Posve obuzet tom žudnjom ne može živjeti bez nje. A većini udatih žena, koje osjećaju da ih se voli, ali ne i žudi za njima, roman je postao jedan oblik ispunjenja takve želje.

Kako možemo obnoviti i vratiti erotsku požudu? Usredotočujući se na tri zakona požude što ih ovdje predstavljam i koji su predmet obrade u mojoj knjizi što će se uskoro pojaviti pod naslovom „Košer požuda“. Prvi je bespomoćna žudnja i erotske prepreke. Požuda se pojačava kroz nemogućnost da se dosegne objekt vaše žudnje, neuspjeh u zadovoljavanju ljudske želje. Zbog toga je Platon zagovarao neispunjen, „platonski,“ odnos tako da se žudnja nikad ne izgubi i ne nestane. I zbog tog razloga Tora suprugu ženu čini nedostupnom u seksualnom smislu dvanaest dana svakog mjeseca (zakoni Niddaha). Ali tako je i na svim drugim područjima života. Hrana u svakoj usputnoj zalogajnici uvijek je loša okusa. Razlog: nitko vas nije primorao da čekate da vam se pripremi. Ali po otmjenijim restoranima namjerno odugovlače da vas posluže, čak i u slučaju da ste naručili nešto iz dijela jelovnika s kojeg su jela za taj dan već gotova, jer apetit se povećava uskraćivanjem.

Tajnovitost je drugi zakon požude. Požuda raste u tami i sjeni. Zvuči ironično, ali što je tijelo više pokriveno, to se više za njim žudi. Nudistička kolonija je najdosadnije mjesto na kugli zemaljskoj (hm... barem mi tako govore moji prijatelji), jer ništa nije prepušteno mašti.

Kad mi je jedna supruga došla po savjet o tome kako da svog tek vjenčanog supruga potakne na češće spolne odnose, rekao sam joj da se svlači u kupaonici, a ne u spavaonici. Optužila me je za čistunstvo. Odgovorio sam joj: „Zanemarite moj savjet, ako tako želite. Ali onda ćete se suočiti s noćnom morom. U braku ste već četiri godine. Ulazite u spavaonicu. Svlačite se... a on nastavlja zuriti u televizor“.

Treći zakon požude je grešnost. Šećete uz plažu. Vidite prekrasne žene u bikinijima. Je li to seksi prizor? Možda. Je li erotizirajući? Nedvojbeno, nije. Što većina muškaraca radi na plažama? Ili zaspu, ili se igraju frizbijem.

Ali, sad ste krenuli s plaže kući. Žena je nehotice ostavila rastvorenima zavjese u svojoj spavaćoj sobi i hoda po njoj u donjem rublju. Ista količina odjeće kao na plaži, otkriven jednak dio tijela. Samo, ovaj puta nije riječ o kupaćem kostimu već o donjem rublju. Što vam prvo pada na pamet?

Gdje mi je frizbi? E, pa zašto je ovaj drugi scenarij toliko erotičniji od prvog? Na plaži gledate nešto što je i namijenjeno korištenju na javnom mjestu. A zureći u privatnost ženine spavaonice svjedočite nečemu što ne biste smjeli vidjeti. To je zabranjeno. Grešno. Erotično.

Letimičan pogled na svjetske klasike pokazat će vam kako piščevu maštu neće rasplamsati kreposna žena već nevjerna, grešna supruga poput Ane Karenjine, madame Bovary, Tessa ili lady Chatterley, a time se objašnjava i fenomen da neke žene sračunato iskoristavaju druge muškarce kako bi vlastitog supruga potakle na ljubomoru. Preljub je nedvojbeno najbolnije oskvruće braka, a muškarci koji kreću u lov na udate žene zbog njihove sklonosti grijehu, zavređuju prezir kao beznadne ništarije nesposobne očuvati erotsku pobuđenost i uzbuđenje u okvirima obveza što ih nosi i podrazumijeva takva zajednica. Pa ipak, taj razvratnički mentalni sklop otkriva onu primamljivu i zamamnu prirodu grijeha.

No, sada znate zašto Tora jednim dijelom svakoga mjeseca čini bračnu družicu njezinu suprugu seksualno zabranjenim teritorijem i tako unosi erotiziranu grešnost u njihov odnos.

Žudite upravo za nedostupnom vam osobom. Zbog toga se sir James Goldsmith i proslavio čuvenom izjavom da muškarac, kad se oženi svojom ljubavnicom, stvara prazninu.

Mnogi se žale da vjera stvara seksualne tabue u odnosima, ali zaboravljaju da takvi tabui izazivaju i pojačavaju požudu, dok permisivna društva, u kojima je seks lako dostupan, sladoled s okusom čokolade pretvaraju u onaj s okusom vanilije.

Za razliku od „braka iz ljubavi,“ koji se temelji na bliskosti i neprestanoj intimnosti dvoje ljudi, „brak iz požude“ zasnovan je na razdvojenosti, obnavljanju i stanovitoj udaljenosti. Kad se sa Sarom spuštao u Egipat, Abraham je kazao: „Sad znam da si žena posebne krasote“. No, kako je već desetljećima bio u braku sa Sarom, očito je to znao i prije. Ali, ne baš tako potpuno. Sara je uvijek čuvala neku tajnovitost, neke ograde i brane u njihovu odnosu.

Pri prvom susretom s Isaacom, Rebbecca poseže za velom i pokriva se. Prvo što je učinila bilo je da stvori dojam tajnovitosti i da za svoga supruga nikada ne postane otvorenom knjigom.

Zašto pornografski listovi ne prištede novac tako što bi sklapali ugovor s istom curom za svih dvanaest mjeseci u godini, umjesto da svakog mjeseca traže drugu djevojku za duplicu? Zato što, kad bi se odlučili na to, nitko više ne bi kupovao taj list. Nakon što se žena isuviše izloži, muškarci izgube zanimanje za nju i zahtijevaju novu.

Uspješna primjena zakona Tore o požudi na brak i intimni život vodi u život začinjjen strašću i uzbudljivošću. ✨

ISRAEL HAYOM

4. lipnja 2013.

BORBA PROTIV ANTISEMITIZMA U EUROPI

Piše Vladimir Sloutsker

Početkom lipnja židovski prvaci iz svih krajeva svijeta okupili su se u Jeruzalemu na četvrtoj konferenciji Globalnog foruma posvećenog borbi protiv antisemitizma, kako bi uobličili predložak djelovanja u borbi protiv rastuće pošasti antisemitizma na globalnoj razini. Danas, a jedva je 68 godina prošlo od Holokausta, nema dijela Europe u kojem se ne javlja zlo antisemitizma i mržnje koje je svojedobno Europu uvelo u najmračnije razdoblje njezine povijesti.

Holokaust nije počeo s logorima smrti i krematorijima; tamo je – i tako – završio. Počeo je riječima i demonizacijom cijele jedne skupine ljudi. Danas se ta demonizacija usmjerava i okreće protiv Države Izrael, tog Židova među državama. Zašto sam toliko zabrinut? Zato što svjedočimo kako se televizijski gledatelji, organizacije za promicanje ljudskih prava, korisnici Interneta i ljudi koji prate različite medije sve više spotiču o Izrael i spočitavaju Izraelu kako se javlja kao agresivna i nasilna snaga na Srednjem istoku. To pridonosi stvaranju ozračja u kojem se nasilje usmjereno protiv Izraela ili Židova često opravdava kao zasluženi čin osvete. Izrael se istodobno nepravedno kritizira i napada zbog toga što se u otporu palestinskom terorizmu koristi svojim pravom na samoobranu. Takvi dvostruki standardi ne primjenjuju se ni na bilo koju drugu državu i pridonose jačanju antisemitizma kojem danas svjedočimo. Već se dugo nameće potreba da se prestane samo govoriti o antisemitizmu i počne mu se djelatno suprotstavljati. U tom smislu, Israeli Jewish Congress predlaže sljedeće oblike djelovanja.

Prvo, mora se naglašavati da antisemitizam nije problem samo za Židove već problem koji se tiče svakoga. Kao što britanski glavni rabin sir Jonathan Sacks zna reći: „U civilizaciji ili zemlji u kojoj nema mjesta za Židove, nema mjesta niti za ljudskost.“ Istodobno, mi – kao organizirana židovska zajednica i u Izraelu i diljem dijaspore – moramo, koliko god je to moguće, pružati pripomoć, davati potporu i djelatnu pomoć židovskim zajednicama u Europi i time pokazivati kako smo solidarni s njima i spremni pomoći njihovim naporima da se u svojim domovinama bore protiv antisemitizma.

U tu svrhu Israeli Jewish Congress potpisao je niz memoranduma o razumijevanju s vodećim židovskim udrugama i organizacijama unutar pojedinih zemalja članica Europske unije, svesrdno se pritom obvezujući na suradnju u borbi protiv antisemitizma i u zajedničkim naporima kojima je cilj procvat židovskih zajednica.

Od velike je važnosti uzajamno pomaganje židovskih zajednica diljem svijeta u ustanovljavanju i ustrojavanju popisa „najboljih postupaka“ pri suočavanju s antisemitizmom. Jedni od drugih, polazeći od naših iskustava, možemo naučiti jako puno, izvući brojne pouke o tome kako se suprotstavljati antisemitizmu, pa i utvrditi koje su to strategije najdjelotvornije i kako jedni drugima na najbolji mogući način pomagati u toj borbi. Također, naši političari i prvaci civilnog društva moraju jednoglasno i nedvojbeno osuđivati svaki oblik očitovanja antisemitizma i demonizacije Izraela, te razotkrivati i boriti se protiv svih onih koji se upuštaju u takvo djelovanje.

Sukladno postojećem EU zakonodavstvu, poricanje Holokausta može donijeti zatvorsku kaznu u trajanju i do tri godine. Međutim, zemlje članice, koje takvu zabranu i odredbu nemaju u nacionalnim zakonodavstvima, nisu obvezne provoditi spomenuti EU zakon. U ovom trenutku samo 13 od 27 država članica usvojile su zakone u kojima se izrijeком kriminalizira poricanje Holokausta. Ta je anomalija posve neprihvatljiva. Mora se usvojiti zakonodavstvo – i mora ga se provoditi u svakoj članici Europske unije – sukladno kojem će se zabraniti rasistički govor mržnje, korištenje nacističkih simbola i, posebice, poricanje Holokausta. Israeli Jewish Congress, zajedno s našim prijateljima po Europi, pomoć će u promicanju takvih zakona.

Sve židovske zajednice u Europskoj uniji morale bi razviti i usvojiti formalni mehanizam za sustavno praćenje i bilježenje antisemitskih incidenata u svojim zemljama. Takva bi izvješća potom valjalo prosljeđivati organima vlade i policijskim vlastima kako bi se mogle poduzeti mjere protiv počinitelja. Brojne židovske zajednice u EU to već čine, a Israeli Jewish Congress pomoć će

nastavak na sljedećoj strani

onim zajednicama koje još nisu uspostavile takve mehanizme nadzora i praćenja.

Slijedom toga valja pritiskom poticati europske vlade i osigurati da počnu nadzirati antisemitizam u svojim sredinama. Unatoč tome što su, sukladno sporazumu sklopljenom između Europske unije i Organizacije za europsku sigurnost i suradnju na to obvezne, brojne zemlje to ne čine. I, naposljetku – obrazovanje, obrazovanje, obrazovanje. Povijest Holokausta, njegove posljedice i pouke, morale bi postati obvezatni dio nastavnog programa diljem Europe. Ljudi se ne rode s mržnjom, već to nauče. Predlažemo lobiranje po zemljama-člani-

cama EU kako bi Holokaust postao obvezatni dio nastavnog programa u svim srednjim školama.

Israeli Jewish Congress pridaje vrhunsku važnost borbi protiv antisemitizma, rasizma i nasrtaja na legitimitet Izraela. Ne možemo dopustiti da izgubimo i trenutak. Vrijeme je da počnemo djelovati.

* Vladimir Sloutsker predsjednik je i suosnivač Israeli Jewish Congressa, organizacije sa sjedištem u Izraelu, koja se posvetila otporu i borbi protiv svih vrsta očitovanja antisemitizma, rasizma i nasrtaja na legitimitet Izraela po Europi. ✨

IN MEMORIAM

RIKARD ŠTAJNER (1921. – 28.5.2013.)

U utorak 28. svibnja životnu scenu napustio je jedan od najistaknutijih hrvatskih ekonomista, znanstvenika dr. sc. Rikard Štajner. I premda je naš dragi Riko, istraživajući u svojoj velikoj skromnosti i samozatajnosti, i pisanom riječju i usmeno izrazio svoju želju da njegov ispraćaj na vječni počinak prođe krajnje skromno, bez ikakvih folmalnosti i protokola, osjećam potrebu da u ovom času rastanka napišem nekoliko riječi.

Naš je Riko bio čovjek osebujnih karakteristika. One su se ogledale i u tome da je on, uz to što je bio vrlo dobar čovjek i prijatelj, bio i veoma nadaren i ambiciozan intelektualac, koji je bio sposoban baviti se istodobno, u kontinuitetu, kako društveno-političkim tako i znanstvenim radom. Također je veliku pažnju posvećivao sustavnom druženju sa svojim prijateljima, koje je tijekom mnogo godina rado okupljao i u svome domu. Mnogi od njih više nisu među nama, pa bi baš zbog toga našem Riki bilo drago da ih i ovom prilikom, bar samo neke od njih, spomenem. To su Vito i Marica Gašparović, Slavko i Nada Komar, Krešo Piškulić, Krešo Čupak, Slavko Lukas.

Kao društveno-politički radnik i znanstvenik Riko je ostavio vidne tragove svoga predanog dugogodišnjeg djelovanja. Stjecajem okolnosti, u vrijeme našeg prijateljavanja i naše su se društveno-političke i znanstvene zadaće nerijetko susretale, ukrštale i podudarale. Bilo je to osobito u vrijeme pripreme i ostvarivanja velike društveno-ekonomske i političke reforme godine 1965., kao i prilikom priprema i ostvarivanja dugoročnog programa ekonomske stabilizacije tijekom osamdesetih godina, kada smo se na istim ili sličnim poslovima susre-

li Riko, kao direktor Zavoda za društveno planiranje i ministar u Vladi Republike Hrvatske i ja, kao direktor Ekonomskog instituta Zagreb. Također smo se sretali na reformskim poslovima u Beogradu, Riko kao generalni direktor Saveznog zavoda za društveno planiranje, a nešto kasnije i ministar za nesvrstane u saveznoj Vladi, a ja, prvo kao član Direktorija Saveznog zavoda za društveno planiranje, a kasnije kao predsjednik Saveznog ekonomskog savjeta.

Nerijetko smo istim automobilom putovali na relaciji Zagreb - Beograd. Bilo je to vrijeme briljantnih druš-

tveno-ekonomskih i političkih ostvarenja na ovim našim prostorima. U to je vrijeme naša Republika Hrvatska, u sklopu bivše zajedničke države Jugoslavije, bila među malim brojem zemalja u svijetu koje su se najbrže razvijale. Bili smo od OUN proglašeni jednom od deset u svijetu novoindustrijaliziranih zemalja. Pažnju svjetske znanosti i politike još je više privukla činjenica da se sve to događalo u sklopu razvitka jednog potpuno novog gospodarskog modela u kojem je, prvi puta u povijesti, ostvarena transformacija pozicije radnika od objekta u subjekt.

Kao dužnosnik na visokim funkcijama, Riko je u svemu tome ne samo aktivno sudjelovao, nego je o tome i pisao, objavljujući svoje radove u knjigama i časopisima u zemlji i inozemstvu. Imao je visoki status znanstvenog savjetnika u Ekonomskom institutu Zagreb, a bio je i glavni i odgovorni urednik časopisa Instituta za međunarodne ekonomske odnose „Razvoj/Development“.

Bio je vrlo afirmiran i u sferi vanjskih poslova i diplomacije, radeći na dužnostima ambasadora u Belgiji i Finskoj, a i na drugim visokim diplomatskim funkcijama. Osobno se sjećam zajedničkog sudjelovanja na

Generalnoj konferenciji UNIDA u New Delhiju u proljeće 1980. godine. Konferencija je trebala odlučiti o provedbi dogovora s konferencije nesvrstanih, održane prethodne godine u Havani u vezi s opraštanjem dugova najsiromašnijim zemljama trećeg svijeta, kada se Castro pokušao suprotstaviti Titu koji zbog bolesti nije mogao osobno prisustvovati konferenciji u New Delhiju. Na večeri koju je naš ambasador Anđelko Blažević priredio za sedam ambasadora vodećih svjetskih sila, Riko i ja smo prenijeli Titove poruke. Riko je manirom verziranog diplomate vrlo spretno reagirao.

Moram na kraju - ne kao manje važno već naprotiv - spomenuti da je Riko bio vrlo nježan i pažljiv obiteljski čovjek, što se očitovalo u njegovom izvanredno lijepom i brižnom odnosu prema njegovoj supruzi i životnoj družici Veri i posebno prema njegovim unučicama Miji i Marini, koje su ga više nego voljele, a isto tako i prema njegovoj šogorici Ljubici i svim drugim članovima obitelji.

Dragi naš Riko, rastajući se zauvijek od tebe, upućujemo ti riječi velike hvale i slave, uz obećanje da ćemo te zadržati u trajnoj uspomeni. ✨

Dr.sc. Dragomir Vojnić

IN MEMORIAM

DRAGICA VAJNBARGER (1919. – 2.5.2013.)

„Nijedan čovjek nije otok, sasvim sam za sebe, svaki je čovjek dio čovječanstva, a smrt svakog čovjeka smanjuje i mene...“ (prema motu knjige Ernesta Hemingwaya). Te bismo riječi mogli ponoviti poslije odlaska svakoga, a pogotovo nekoga koga smo poznavali, družili se s tom osobom ili je ona bila dio naše zajednice, pa osjećamo ne samo tugu nego i prazninu, koju možemo ispuniti samo sjećanjima. Zato je ovo sjećanje na Dragicu Vajnberger koja je umrla 2. svibnja 2013. u 94-toj godini života.

Dragica Vajnberger rođena je 7. ožujka 1919. u Zagrebu u židovskoj obitelji Schlesinger-Weinberger. Otac Ervin bio je trgovac, a majka Margita rođ. Schlesinger bila je domaćica. Dragica je u Zagrebu završila osnovnu školu i gimnaziju, maturirala je 1937. godine. Zbog relativno loših materijalnih prilika završila trgovački kurs stenografije i knjigovodstva, pa se već početkom 1938. godine zaposlila. Kraće vrijeme radi u Tvornici ljekova „Remedia“, a potom prelazi u poduzeće „Tun-

nastavak na sljedećoj strani

gsram“ (Tvornica žarulja i radioaparata), gdje je radila do 1.veljače 1942. godine.

Njezin brat Zvonko Weinberger, rođen 1923.godine, već je 1.svibnja 1941. kao židovski omladinac odveden najprije u logor „Danica“ u Koprivnici, a odatle u logor Jadovno. Njihovi roditelji Ervin Weinberger i Margita rođ. Schlesinger također su svoje živote završili u logoru: odvedeni su prvo u Loborgrad, a zatim u Jasenovac ili Staru Gradišku.

Kako je ne bi snašla ista sudbina, Dragica se prebacila ilegalno najprije u Metković, pa odatle u Split. Tamo djeluje u pokretu otpora protiv fašizma (već je u Zagrebu bila u redovima antifašističkih ilegalaca). U rujnu 1942. odlazi u Novi Vinodolski. No 1.studenog 1942. odvedena je u logor u Kraljevici, odakle, usprkos pokušajima, nije uspjela pobjeći. Prebačena je u logor na Rabu, gdje se povezuje sa slovenskim zatočenicima, preko kojih dobiva upute za rad među logorašima. Iz tog razdoblja je i fotografija pronađena u njejoj ostavštini, na kojoj je grupa logorašica i djece u logoru na Rabu, snimljena u veljači 1943.

Sama Dragica Vajnberger navodi u vlastitim zapisima: „Zahvaljujući radu u logoru imali smo organizirane udarne grupe i tečajeve za bolničarke, tako da je odmah po kapitulaciji Italije jedna brigada omladinaca krenula u NOV. Nekoliko dana pred kapitulaciju, ja sam se razbolila od malarije i bila u bolnici. Po izlasku iz bolnice postala sam član logorskog NOO, čiji je zadatak bio da izvrši evakuaciju logora i prebacivanje logoraša na oslobođeni teritorij. Zbog toga sam ostala na Rabu do 19. listopada 1943. i tek se tada prebacila na oslobođeni teritorij. Sve do prosinca 1943. imala sam zadatke oko smještaja bivših interniraca, a tada bila raspoređena u Vojnu oblast IV Korpusa. Ovdje sam ostala do studenog 1944. kada sam upućena u Štab IV Korpusa, kada dolazimo u Zagreb i budem raspoređena u Komandu grada Zagreba“.

Kasnije je premještena u u Personalnu upravu Ministarstva narodne odbrane, a 1947.godine u CK SKJ u Beograd. Kako je 1948. godine osnovana Novinarsko-diplomatska škola, ona upisuje izvanredno studij i završava taj fakultet s prosječnom ocjenom 9,25, pa u listopadu 1953.godine dobiva stipendiju za tromjesečno školovanje - učenje jezika u Londonu. Po povratku iz Londona raspoređena na rad u novinsku agenciju TANJUG, gdje ostaje do 1965. godine. Neko vrijeme tamo radi kao suradnik, a kasnije kao urednik u vanjskopolitičkoj redakciji. Godine 1965. prešla je u Institut za međunarodni radnički pokret, gdje radi do odlaska u mirovinu.

Osamdesetih godina vraća se u Zagreb. Kada, 1999. godine, odlazi u Dom zaklade Lavoslav Schwarz, veliki broj knjiga iz svoje kućne knjižnice poklanja Knjižnici Novi Zagreb u Travnom.

U Domu „Lavoslav Schwarz“ živjela je Dragica Vajnberger 13 godina i isticala se kao vrlo aktivna, naročito kao član Upravnog vijeća Doma. Teško je čak i nabrojiti sve aktivnosti u kojima je Dragica Vajnberger sudjelovala. Prema riječima socijalne radnice Brankice Anđukić u Domu „Lavoslav Schwarz“ osobito je pomagala u prilagođavanju novih stanara Doma i radila još mnogo toga za dobrobit zajednice u kojoj je provela skoro desetljeće i pol.

Zauvijek nas je napustila 2. svibnja 2013.godine. Poslije je ispraćaja na Mirogoju, u Domu je 10. svibnja održana komemoracija na koju su došli svi stanari Doma. Veliku tugu za njom osjeća unuka njezine sestre, njezina voljena unuka-nećakinja Jasna, koja ju je često posjećivala i koja s ljubavlju čuva njezine albume, fotografije, pisma i uspomenu na nju, kao što će se je s poštovanjem sjećati i mnogi stanari i zaposlenici Doma „Lavoslav Schwarz“. ☆

Mr.sc. Narcisa Potežica

DOBROVOLJNI PRILOZI

ZA SOCIJALNE POTREBE ŽIDOVSKJE OPĆINE ZAGREB

Mila Ajzenštajn Stojić **400,00 kn**
u spomen na dragog supruga dr. Jeronima Stojića

ZA DOM ZAKLADE LAVOSLAVA SCHWARZA

Dina Blašković **1.500,00 kn**
u povodu godišnjice smrti roditelja
dr. Radoslava Akermana i Branke Akerman

Noa Geras: Guslač na krovu

